

ES HUECS E ES GALINS, SIGNES IDENTITARIS DETH PÒBLE ARANÉS

David Bruna Moralejo

Lourdes Bruna Moralejo

**le
a**
INSTITUT
D'ESTUDIS
ARANESI
acadèmia aranesa
dera lengua occitana

Era existència der *Institut d'Estudis Aranesi – Acadèmia aranesa dera lengua occitana*, e aguesta publicacion, son possibles gràcies ara ajuda de:

Generalitat de Catalonha

Departament de Cultura

Departament d'Ensenhament

Departament de Justícia

Deputacion de Lhèida

Institut d'Estudis Ilerdencs

Baqueira Beret S.A.

Ajuntament de Naut Aran

Ajuntament d'Es Bòrdes

Tolo&Associats

Associacion Es Paums

Donacions privades

Era seccion aranesa der *Institut d'Estudis Aranesi – Acadèmia aranesa dera lengua occitana* ei formada per Jusèp Loïs Sans, Angelina Cases, Ròsa Maria Salgueiro, Miquèu Segalàs, Jèp de Montoya, Elvira Riu, Lourdes España, Bernat Arrous e Tonho Castèt. Formen era seccion estandard Joan Salas Lostau, Patrici Pojada, Jacme Taupiac, Florian Vernet, Felip Carbona, Claudi Balaguer e Franc Bardou.

Era Societat Filiau d'Istòria, Patrimòni e Identitat der *Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana* ei formada per Thaïs Rodés, Álvaro Aunòs, Carlos Fañanás, Maria Pau Gómez, Isaure Gratacós, Josep Lluís Guinovart, Patrici Pojada, Joan Carlos Riera e Alberto Velasco.

© David e Lourdes Bruna Moralejo

© Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana

1èra edicion: seteme 2021

ISBN: 978-84-09-33637-1

DL: L 624-2021

Imprés per Arts Grafiques Bobalà

Imprés en Lhèida

ENSENHADOR

Presentacion	.....	5
1. Prològ	.....	9
1.1. Objectiu	.....	9
1.2. Justificacion	.....	9
1.3. Preguntes especificques	.....	11
2. Es huecs, pèça clau en cens poblacionau e tributari dera Edat Mejana e Modèrna	.....	13
2.1. Causa pes dreus comunaus d'Arties	.....	24
2.2. Es "huecs de vila" se corresponen damb es huecs fiscaus deth Conselh (e des terçons)?	.....	32
2.3. En relacion ad aguest hèt, què succeic en terçon de Pujòlo?	.....	38
2.4. Baqueira-Beret e Varicauva, dus exemples clars dera pervivéncia des huecs en Aran	.....	44
3. Eth galin, tribut reiau que paguen es aranesi	.....	55
3.1. Istòria deth galin	.....	55
3.1.1. Etimologia deth mot	.....	55
3.1.2. Origen deth galin	.....	55
3.1.3. Diferéncia entre eth galin e eth sestèr	.....	57
3.1.4. Era incomprendible conversion deth sestèr en sextèrç o sextèrçi	.....	60
3.1.5. Qui s'encuedave de recaptar er impòst reiau en Aran?	.....	62
3.1.6. Enquia quan se paguèc eth galin deth rei e per qui?	.....	67

3.2. Importància deth galin ena economia dera Val d'Aran	68
3.3. Es hèrs deth galin	73
3.4. Inventari des galins dera Val d'Aran	78
3.5. Equivaléncies e capacitats	124
3.5.1. Capacitat deth sestèr	124
3.5.2. Capacitat deth galin	124
3.5.3. D'outes mesures de capacitat	128
4. Estudi des caracteristiques deth cànon de Baqueira-Beret	131
4.1. Istòria deth cànon des der inici dera utilizacion des montanhes mancomunades coma estacion d'esquí	131
4.2. Auantatges que genèrera recepcion d'aguest cànon as entitats locals deth Naut Aran e ara sua poblacion	133
4.3. Estudi dera reparticion deth cànon	135
5. Conclusions	139
6. Bibliografia	143
7. Annèxes	147
Annèxe 1. Transcripcions	147
Annèxe 2. Darrèr contracte signat entara explotacion de husta ena montanha de Varicauva	155
Annèxe 3. Liquidacion der exercici 2017-2018 deth cànon	157

Presentacion

En nòm dera Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana ei un plasèr presentar un nau estudi sus era nòsta istòria, ena nòsta lengua, per autors joeni que hèn recèrca istòrica.

Es autors mos calen en un coneishement prohod d'ues figures istoriques, eth binòmi **huecs e galins**, que mos definissen com aranesi, com un parçan endreçat legaument que cerque eth benèster des sòns vesins. Ei interessant coneisher-lo pr'amor que descorbisses nau conceptes e rasons des usi tan longament practicats en nòste Aran. Vos recomani era sua lectura. A jo m'a dubèrt pòrtes a nau coneishements.

Mos parlen des **huecs**, que lèu mos ei mès familiar eth nòm de "casa" ath delà des sòns ocupants. Mès non ei çò de madeish... Es huecs de vila se corresponien tamb es huecs fiscaus des terçons, sigueren era base legau des deth sègle XIV entà elaborar eth cens des pòbles e qu'actuaument encara ei vigent ena reparticion deth cànon qu'era societat Baqueira Beret autrege as pòbles propietaris a on ei plaçada era estacion d'esquí. Existie eth **Conselh de Vila** format sonque pes cases vielhes qu'auien drets adquirits de sòns auantpassats. Era pervivència des huecs enquiath 1810 ère fonamentau entà, per exemple distribuïr es sòs que se crubauen pes arrendaments des montanhes de Baqueira e de Varicauva. Entà velhar peth corrècte aprofitament dera venta de husta e des ingrèssi e despènes, eth Conselh des quate Universitats (Vilac, Gausac, Aubèrt e Betlan), decidiren crear ua associacion -**Conselh d'Universitats**- entà velhar eth loguèr e subasta des bòsqui e peishèus. Ère format pes **cònsols**, **proòms** des pòbles. Deuant d'abusi des pròpis vesins e de d'alti pòbles que s'aprofitauen illegalament e sense cap licència talhauen cabirons, "rutllos" e lenha, redactèren diuèrses capitulacions a prumeries deth s.XIX e que bères ues encara son vigentes.

Ena Edat Mejana e Edat Modèrna auer residéncia comportaue obligacions ara ora de pagar es impòsti reiaus (eth galin deth rei), eth dèlme tara glèisa e es compensacions as professionaus que trebalhauen enes viles (mètges, cirurgians, veterinaris...). Ath delà formar part deth conselh de vila comportaue eth pagament des talhes deth CGA, deth terçon e dera universitat.

Es nauí abitants non auien dret ath repartiment der horment que recuelhie era vila, ne as 800 mules -que corresponien ara Val peth privilegi dera **dominèla** tamb França- que se distribuïen entre es 6 terçons en foncion des huecs fiscaus. Per exemple a Bossòst li tòquen 129 mules pes sòns 72 huecs.

En 1312 i auie 1500 huecs en Aran que pagauen eth galin deth rei mens Tredòs, Les e es capelhans. En 1555 trapam 598 huecs.

Ena Querimònia auer domicili o hèr residéncia auie beneficis (montanhes, bòsqui,caça...). Ena Edat Modèrna non convertie era casa deth vesin en huec de vila e per tant no podien formar part deth Conselh de Vila e non aprofitar-se des bens comunaus se abans non s'auien aihilhat.

Es huecs deth CGA e es deth Conselh de Vila no representen a toti es abitants, ei a díder a totes es cases abitades deth pòble. Les auie en 1640, uns 60 vesins equivalent a 30 huecs deth CGA, quan es abitants èren mès d'un centenar.

Mantier estables es huecs que compausauen eth Conselh de Vila ère ua proteccion entà controlar eth govèrn de cada pòble.

Eth mot galin apareish per prumèr viatge en 1358 en priviletge qu'autrege Pere III tara Val d'Aran, equiparat ath sesterium. Tanben se nomenten es sestèrs de horment anomenats galins. Non se sap s'auien era madeisha capacitat qu'er actuau.

Eth sestèr ère ua antica mesura (*secxtarius romano*) entà arids e liquids mès era capacitat ere superiora ath galin. Eth sesterium ei nomentat en Tractat d'Emparança (1130) com impòst reiau que pagaue cada casa a on i auie un huec. En 1298 torne a gèsser en "Relacion de costums dera Val d'Aran". Ena Querimònia (1313) apareish tanben *sesterium*.

Eth casteran de Castèth Leon (1358) ère er encargat de remassar eth sestèr. En 1616, segontes es "Ordinaciones" de Francisco de Gracia, eth governador auie d'arremassar eth galin e meter-lo a disposicion deth rei.

Eth galin servie entà pagar es impòsti ath rei, as capelhans e a diuèrsi professionaus. En canvi, es pagaments ath Conselh de Vila e ath CGA s'acostumen a hèr en sòs. Per exemple, per 24 galins moludi calie pagar un galin ath molièr en Betren en 1734, e en Vilac en 1742 pagauen 1 galin per 28 galins moludi. Tanben tamb aguesta mesura se pagaue ath metge (un galin per casa ar an), ath menescal e ath cirurgian.

Felicitati as autors d'aguest trebalh, en tot encoratjar-les a contunhar hodegant pes archius entà dar a conéisher era nòsta istòria e sajar d'esclarir es dobtes que mos presenten es documents antics.

Angelina Cases

Vicepresidenta der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana.

1. Prològ

1.1. Objectiu

Aguest trabalh cerque respóner era següenta qüestion de recèrca:
Com s'a pogut mantier tanti sègles era costum des huecs ena Val d'Aran?

1.2. Justificacion

Aguesta recèrca ei importanta perque:

- Permet diferenciar es diferenti tipus de huecs que i auie ena Val d'Aran pendent era Edat Mejana e era Edat Modèrna.
- S'an pogut conéisher diferents expressions que sigueren fòrça importants ena epòca estudiada. Entre es que destaque eth tèrme hèr residència (fixar un lòc tà víuer permanentament) o auer domicili (casa).
- Es huecs sigueren er element clau ara ora d'elaborar eth cens poblacionau dera Val d'Aran qu'èren obligats a pagar er impòst ath rei (eth galin).
- A compdar der estudi des huecs tanben s'a pogut verificar quina ère era capacitat exacta deth galin.
- Auem pogut conéisher coma èren es galins reglamentaris. Eth galin oficiau disposaue d'uns hèrs en tot eth perimètre superior que certificauen eth sòn corrècte estat.
- Ath delà, s'a pogut hèr un inventari damb galins des diferenti pòbles dera Val d'Aran e s'a verificat que i auie diferéncias entre es galins des viles araneses. Entà realizar aguest inventari auem agut bères complicacions donques fòrça proprietaris de galins les auien lançadi per èster en mau estat

o inclús les auien venudi. Aguest problèma se ve incrementat sustot enes pòbles damb mens abitants, a on a estat encara mèns difícil trobar galins.

- Tanben a estat possible verificar que cada viatge qu'es huecs generauen un pagament o crubament ena Edat Modèrna aguest s'executaue en tot auer en consideracion eth sistèma aranés de moneda de compde.
- Mos demòstre era importància que pòt auer eth costum en hèts relevants dera actualitat. Atau, per exemple, era manèra de repartir eth cànon que pague Baqueira-Beret ei clau entath finançament de totes es entitats menors descentralizadas (EMD) as que pertanhen es montanhes que dan dret ath crubament deth cànon.
- Ath delà, mos permet estudiar bères ues des caracteristiques tan especiaus qu'a un territòri coma era Val d'Aran qu'a estat relativament isolat enquia principis deth sègle XX. Ua d'aguestes caracteristiques son es huecs fiscaus deth Conselh.
- Fin finau, tanben poderam estudiar un tipe de tribut "eth cànon" que non ei massa abituau mèns que proporcione ua importanta recaptacion ar ajuntament de Naut Aran e que hè qu'aguesta institucion publica age ua situacion economicament envejable a nivèu locau respècte ara rèsta d'Espanha.

1.3. Preguntes especificas

Era qüestion generau de recèrca se dividís enes següentes qüestions especificas:

1. Quini dreus e quines obligacions genèren cada tipe de huec?
2. Perqué siguec important eth tèrme hèr residència o auer domicili?
3. Perqué a estat tan important eth galin deth rei ath long dera istòria?
4. Auie bèra utilitat mès eth galin a part de servir coma mesura de capacitat?
5. Com e quan sorgís eth cànon de Baqueira-Beret e quin ei er impacte qu'a tant entàs pedanies (EMD) coma entar ajuntament de Naut Aran?
6. Ath delà deth cànon que pague era empresa Baqueira-Beret S.A, quini d'auti beneficis genèr as vesins empadronats en Naut Aran aguest convèni?
7. Ei justa era manèra de repartir eth cànon damb totes es EMD as que pertanhen es montanhes que son subjèctes ad aguest?

2. Es Huecs, pèça clau en cens poblacionau e tributari dera Edat Mejana e Modèrna

Abans d'arren, ei de besonh saber qué ei un "huec" e quina importància auec ena economia des pòbles dera Val d'Aran pendent era Edat Modèrna. Era majoria de diccionaris entara definicion deth vocable "huec" unicament recuelhen era accpcion d'emission de lum e calor produsida pera combustion d'ua matèria. Sonque enes diccionaris mès especializadi¹ s'assòcie huec a casa o bastissa abitada.

En aguest estudi, era paraula huec servís entà designar es cases abitades qu'an era obligacion de pagar es diferenti impòsti (eth galin deth rei, delme dera glèisa e salari a diuèrsi professionaus) normaument en espècies (gran) o tanben en sòs. Era contribucion que cada huec li a d'entregar ath rei se nomena fogatge e, en cas dera Val d'Aran, se tracte deth galin² deth rei.

Era documentacion examinada tanben mos a permès comprovar qu'en transcurs dera istòria podem identificar ena Val d'Aran tres tipus de huecs:

- Huec poblacionau: ei eth que cònste en nombrosi documents dera Edat Mejana e acostume a servir entà elaborar eth cens de poblacion (cases abitades) des pòbles aranesi, que posteriorament auran eth déuer de pagar er impòst ath rei. Per tant, a un caractèr eminentament recaptatòri.
- Huec de Vila: hè referéncia as cases des pòbles qu'an drets assolidadi sus es bens comunaus. Atau coma supause uns drets tanben implique ues obligacions, que se materializen en aportacions annaus entà contribuïr damb es despenes deth municipi. Aguest tipe de huec ère çò que determinaue eth numèro

---

¹ ALCOVER, A. m.; MOLL, F. de B. Diccionari Català – Valencià – Balear. Palma: Editorial Moll, 1993 (vol. V) p. 935 i 936.

² Eth galin ei ua caisha de husta, abituaument damb forma de piramida quadrangular truncada (mès a viatges tanben damb forma de cub), qu'a dues anses enes lateraus e que s'utilizaue entà pagar er impòst deth rei enquia començament deth sègle XIX. Ath delà, se tracte d'ua mesura de capacitat unica e exclusiva dera Val d'Aran.

de compausants que configuauen eth Conselh de Vila des pòbles. Aguesti sonque representauen un percentatge redusit des huecs poblacionaus (cases abitades).

- Huec de Conselh: ère eth que s'establie e compdabilizaue ara ora de pagar es talhes (despenes deth Conselh Generau). Aguest pagament solet l'auien de hèr efectiu es cases (huecs) qu'èren dadi de nauta en registre coneishut coma talha dera tèrra (lista de vesins d'un pòble que contribuïen a pagar es maus generats peth Conselh). Per tant, representauen es huecs fiscaus de cada terçon³, que dempús servien entà elaborar es liquidacions des compdes deth Conselh Generau e des corresponents sies terçons pendent es sègles XVII e XVIII. Aguestes chifres des huecs de Conselh son exactes pr'amor que n'a demorat constància enes Libres de compdes deth Conselh sauvadi en Archiu Generau d'Aran.

Ena Taula 1 podem veir era diferència entre eth nombre de huecs de Conselh e de cases existentes.

Taula 1. *Comparacion entre eth nombre de huecs de Conselh e de cases*

<i>Terçons</i>	Nombre invariable de huecs (1641-1810)	Nombre de vesins (o cases) entà Gracia 1613
Arties-Garòs	40	90
Pujòlo	106	156
Vielha	114	183
Bossòst	92	203
Lairissa	50	84
Marcatosa	80	138
Totau	482	854

Hònt: elaboracion pròpia.

³ Eth terçon ei ua division administratiua tradicionau dera Val d'Aran. Era Val ei formada per sies terçons: Pujòlo, Arties-Garòs, Castièro (antigament se nomenaue Vielha), Marcatosa, Lairissa e Quate Lòcs (antigament se nomenaue Bossòst). Aguesta division territoriala encara se respècte actuaument entara eleccion deth Conselh Generau d'Aran.

En document coneishut coma Querimònia⁴ (sègle XIV) figuren dus capítols damb es profitaments (drets) e tributs qu'auien es naturaus de cada pòble (Fig. 1). En un des capítols s'especifica qu'es òmes dera Val d'Aran possedissen es tèrres, es vinhes, es cases, es uarts e es arbes frutèrs liures e franquí sense cap usatge, ne servitud reiau, quèstia⁵, subvencion o precària e que les pòden véner coma pròpris, sense era requeréncia o vènia deth senhor. A cambi, eth rei consèrve entath e entàs sòns sus aquestes possessions eth tribut nomenat sesterium de frumenti⁶ (*sesterio de forment*) que per cada casa an de dar cada an. Ei a díder, s'establís er impòst que les cau pagar annament as poblants dera Val d'Aran per cada casa e qu'ei ua mesura d'un sestèr de horment.

En aute capítol se mencionen es condicions que s'exigissen as abitants entà poder gaudir der usatge des montanhes, deth bòsc, des terrenes comunaus e dera vila (pòble) a on an neishut.

En concrèt se ditz: *“també concedim el capítol segons el qual és costum que si alguna persona de la Vall surt de la vila en què ha nascut i fa residència en una altra, no pugui utilitzar les muntanyes, els boscos o els termes comuns d'aquesta vila on va néixer i de la qual s'ha anat, ni tampoc fer pasturar als seus animals, ni tallar llenya, ni tallar herbes, ni fer terres de cultiu noves fins que tingui domicili i resideixi en aquesta vila. Si algun forà fa la seva residència en alguna vila solament que rebi la seva part del comú, així com el rep un oriünd”*.

---

⁴ Era Querimònia ei ua espècia de Carta Magna dera Val d'Aran a on se recuelhen es privilègis e obligacions d'aguest territòri damb eth rei. Siguec autrejada peth rei Jaime II eth Just eth 23 d'agost de 1313.

⁵ Tribut en sòs o en fruts, generalement en ua quantitat fixa, qu'eth senhor feudau crubaue des sòns súbdits (<https://dlc.iec.cat>).

⁶ Ei era denominacion que recebie er impòst reiau qu'auien de pagar es aranesí que se descriu enes prumèrs tractadi. Se tracte d'ua antiquíssima mesura de capacitat entà àrids, en desús, coneishuda coma sesterio, setero o sestèr.

En aguest apartat quede clar qu'es vesins, entà auer dret as aprofitaments comunitaris que pertanhen as pòbles aranesi, ath delà d'auer neishut en ua determinada poblacion tanben son obligats a residir aqui e non dehòra deth lòc en qüestion, entà atau poder gaudir de toti es bens comunaus deth pòble. Se per contra quauquarrés non originari (quauquarrés non neishut aqui) obten permís entà hèr era sua residència en un pòble dera Val e fin finau a casa, sonque receberà era part corresponenta deth comun, coma un nadiu.

Fig. 1. *Extracte dera Querimònia*

Hònt: Archiu Generau d'Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d'Aran (AGA 190-71-T1-1).

Er an 1358 apareish un conflicte entre eth representant deth rei, eth comissari generau Pons d'Altariba, e es òmes dera Val d'Aran pr'amor qu'aguesti non son d'acòrd sus es naues interpretacions qu'eth vò hèr sus es privilègis e concessions reiaus, entre es que cau remarcar eth corresponent ath pagament deth tribut deth rei coneishut coma *sesterium frumenti*.

Era discussion alavetz, radique ena aplicacion qu'eth comissari reiau vò imposar as òmes dera Val ja que vò crubar er impòst sus totes es cases existentes, encara qu'en bèra ua d'eres visque bèth familiar dirècte que non ei eth propietari o que bèth vesin

possedisque mès d'un abitatge (per eretatge, etc.) e aquest non sigue abitat. Ei a díder, eth comissari Pons d'Altariba vò crubar eth galin de horment sus eth nombre totau de cases que possedisque eth vesin, siguen abitades o non.

Fin finau, eth rei Pèrre IV (1336-1387) estime qu'eth mencionat galin sonque l'a de pagar era casa en que se harà huec (*focus*) o s'age domicili:

“Nec minus comperto ex diligenti discussione et constituto noris dicta sestaria seu galins senar deberi nisi pro domo in qua fiat focus seu domicilium foveatur”

A partir d'aguesta disputa, eth concèpte huec passe a auer un papèr determinant ara ora de hèr era lista de contribuïdors aranesi as rentes reiaus.

Es següents fragments pertanhen as “Exempcions de Pèrre eth Gran” e an estat tradusidi ⁷ deth latin ath catalan per Martí Duran Mateu, doctor en Filologia Classica dera UB:

“[...] Venint a la nostra presència, els síndics, procuradors i alguns altres prohoms de les poblacions de la nostra Vall d'Aran ens mostraren en una petició de queixa que el nostre estimat conseller Ponç d'Alta-riba, cavaller, comissari general enviat per nosaltres a la dita vall per investigar, atès que es feien moltes i diverses tales o danys als drets sobre les muntanyes, herbatges, carnalatges, forestatges, carreratges i drets que se solien rebre dels ramats de bestiar o atzembles de bestiar dintre dels termes de les poblacions de la dita vall, i també sobre els sesters de blat anomenats galins – sesters o galins que ens lliuren i estan obligats a lliurar-nos els homes de la dita vall [...]”

“Pel que fa als esmentats sesters de blat anomenats galins l'esmentat comissari deia que, com que tots els homes de les poblacions de la dita vall que posseïssin una llar o casa, juntament amb els privilegis sobre

---

⁷ Traduccion cedida peth doctor Martí Duran Mateu as autors d'aguest trabalh.

aquestes, també estaven obligats a donar-nos i pagar-nos a nosaltres cada any un sester de blat anomenat galí i com que eren i són molts els homes que no només tenen una llar o casa pròpia, ans també diverses cases, com ara de germans consanguinis o altres difunts als quals succeeixen, o bé en tenen d'altres, aquell que tenia moltes cases o de molts, havia de donar cada any el nombre equivalent de sestera, per bé que fos una sola persona qui tingués les cases. Els esmentats homes de la dita vall ho negaven i asseguraven que ells i els seus antecessors en la dita Vall d'Aran havien usat i acostumaven a fer ús de totes i cadascuna de les coses per ell més amunt esmentades de manera pacífica, lliure i manifesta, des d'un temps tan immemorial més enllà del qual no hi ha record en contrari dels homes, i que aquests usos i aquest costum i els esmentats privilegis així van ser interpretats i observats en tot moment [...]

I, descobert després d'una diligent discussió i constant-nos que els esmentats sestera o galins no són deguts sinó per casa en la qual hi hagi un foc o s'estableixi un domicili, i descobert també que els homes de les poblacions esmentades van estar durant tots els temps esmentats i estan en la pacífica i quieta i possessió de totes i cadascuna de les coses esmentades, i que el costum, l'ús i la possessió del que hem dit són inveterats i s'interpreten com els privilegis abans esmentats [...]".

Ací s'aprècie que ja apareish era expression focus (en concret, casa ena que se hè huec) entà determinar s'eth vesin a de pagar er impòst reiau o non. Des d'aguest moment ja existís constància dera paraula huec entà nomenar a cada ua des unitats vesiaus de cada pòble que formaràn part dera comunitat de dret. Era sua finalitat essenciau ei fixar eth nombre de cases abitades qu'an de pagar eth tribut annau ath rei. Se tracte, donques, d'un cens tributari.

A causa dera pòga documentacion conservada sonque se tròbe informacion sus aguest ahèr a compdar deth sègle XVI e, sustot, en sègle XVII. Existís evidència qu'es pòbles aranesi se configuren en huecs dempús de mejans deth sègle XVI o principis deth sègle XVII,

encara que tanben existissen documents de darrèrs deth sègle XIII a on ja apareishen es huecs (en aguesta epòca s'equiparen as cases abitades d'un pòble qu'an era obligacion de pagar ath rei).

Com s'a descrit anteriorament, ei enes disposicions contengudes ena Querimònia, a principis deth sègle XIV, quan reament se comence a regular quan se pòt èster membre de plen dret d'ua comunitat (pòble d'Aran) e, per consegüent, qui a de pagar es impòsti dera tèrra e gaudir des sòns beneficis.

En relacion ar apartat dera Querimònia que mencione er auer de hèr residència e auer domicili en un pòble d'Aran entà poder aprofitar-se des bens comunaus, en un document deth Libre de capítols de Vielha der an 1605 se reafirme era vigència e caràcter obligatòri d'auer de víuer permanentament en un pòble quan s'admet ("*afilla*"⁸) a ua persona forastèra. En aguesta amassada deth Conselh de Vila de Vielha se determine que se donguen a Bernat Joan Cires 20 galins de horment dera moluda e era talha dera carnisseria, damb era condicion de que se mès tà deuant Bernat Joan Cires non residís de manèra contínua ena vila de Vielha se li treirà e expulsarà deth fogatge⁹, vesiatge, Conselh de Vila e de toti es emoluments, rendes e profits deth pòble.

En aguest madeish Libre de capítols de Vielha apareish ua capitulacion hèta peth Conselh de Vila de Vielha der an 1625 (Fig. 2) en que se restringís er accés as huecs de vila as forastèrs ("*estatgans*") per auer-se cometut un abús d'entrades e acuelhements en Vielha per miei d'invitacions e amistats qu'an supausat un notable perjudici en pòble, as veudes e as joeni.

Des d'aguest moment, se determine que non se pogue acuelher en huecs de vila ne acuelher ne aillar a cap de persona que non age casa, uart, tèrra o prat e que non ingresse en sòs compdants 15

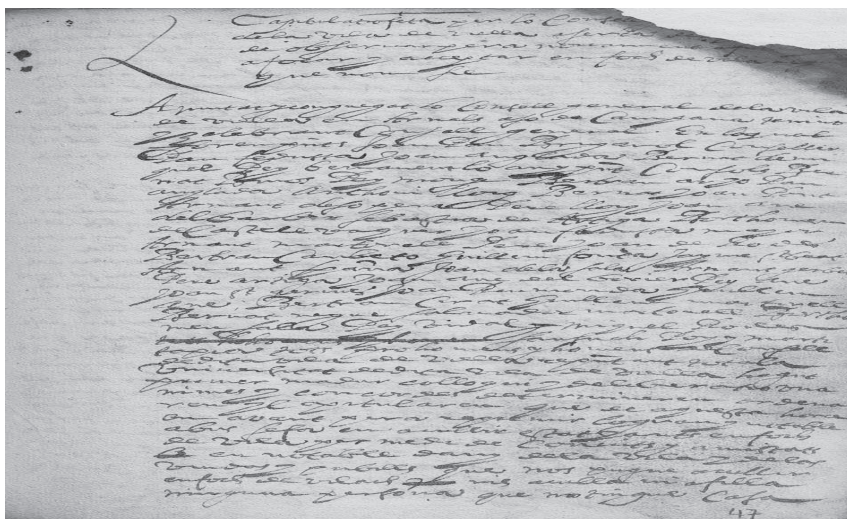
⁸ M.A. Sanllehy, "L'afillament...", l'Avenç. 115 (1988), p.32-37 i M.A. Sanllehy, Comunitats, veïns i arrendataris a la Val d'Aran (S. XVII-XVIII), volum 1, p. 161-185.

⁹ De huec "*larèr*" tribut o contribucion que se pagaue antigament per abitar ua casa.

ducats (“a raó de 12 reals per ducat i 20 ardots per real¹⁰ de moneda corrent en la present Vall”). Tot aqueth qu'auent aquestes pertinéncies sigue acuelhut en huecs de vila aurà de pagar prèviament es 15 ducats abans de poder entrar e gaudir des regalies dera vila.

En aquest document tanben se dèishe constància qu'en aqueth moment auien estat acceptadi en aquesti huecs de vila es vesins Paulet Anglada, Domingo Malla e Joan Sala e que dus d'eri, Anglada e Malla, non auien casa pròpria. S'establís que se non l'auessen lèu, aurien d'èster desahilhats (*desafillats*) sense ua auta consulta e ath delà es tres en aquest an 1625 aurien de: pagar talha¹¹ dera tèrra, non poderien anar tath Conselh de Vila, ne gaudir des regalies¹² dera vila enquia que non passèsse un an e un dia.

Fig. 2. Capitulacion deth Libre de capítols de Vielha der an 1625 que restringís er accés des forastèrs as places de huecs

Hònt: Archiu Generau d'Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d'Aran (AGA 190-3-T1-1282). Era transcripcion (en català antic) d'aquest document se pòt consultar en annèxe 1.

¹⁰ Era Val d'Aran auec un sistèma de moneda de compde pròpri basat en un numerari físic francés (er ardit). En aquest sistèma era unitat de compde de major valor se nomena liura aranesa e en tot depèner deth periòde eth sòu valie 6 ardots (1 reau=12 ardots) e posteriorament cada reau valerà 20 ardots.

¹¹ Ei er impòst tribut qu'auien de pagar ara comunitat damb era fin de mantier e corbir es despenes dera Universitat, deth terçon e deth Conselh Generau d'Aran.

¹² Privilègis o excepcions privatives o particulars qu'a quauquarrés en quauqua causa (<https://dlc.iec.cat>).

En un aute document posterior deth Libre de Politiques d'Arties der an 1664 es governants dera vila d'Arties, Toribio Sombru e Sebastià Gessa, presenten ath governador dera Val d'Aran, Rafael de Subirà, ua suplica acordada en Conselh de Vila. Aguesta ditz qu'eth gran nombre de francesi qu'enes darrèri trenta ans s'an installat en pòble en tot maridar-se damb hilhes d'Arties, practicament supèren as cases des naturaues. En cas de guèrra entre es corones espanhòles e francesa poderien decantar-se pera de França, en detriment deth rei Felip IV d'Espanha. Per aguest motiu, era Universitat, cònsols e Conselh de Vila solliciten qu'a compdar d'ara cap de francés pogue auer domicili nauament e es que n'an actuaument e es sòns hilhs jamès siguen admetudi ne en Conselh de Vila ne en cap cargue public.

Aguesta sollicitud ei acceptada peth representant deth rei ena Val d'Aran enes tèrmes següents: *“mandamos, concedemos y permitimos que de esta hora en adelante ningún francés se pueda domiciliar en dicho pueblo y haciendo lo contrario damos facultad y poder a los jurados para que en nuestro nombre los puedan expeler y sacar fuera mandándoles, que en pena de 10 escudos se vayan fuera, y aquellos ejecutados, ir doblando hasta la tercera vez, la cual pena aplicamos a los cofres reales de su majestad y en caso que sean pertinaces a dichos mandamientos, mandamos en virtud de la presente al baile¹³ los traiga presos a este castillo y así mismo prohibimos que los franceses que hoy en día están domiciliados en Arties que ellos ni sus hijos puedan entrar en consejo ni tener cargo de dicha villa”*.

En aguest conflicte tanben s'obsèrve era importància e eth significat dera expression “hèr residència” des prumèrs privilègis. En aguesta escadença era formula utilizada ei “auer domicili o poder domiciliar”. Atau coma ena nòrma recuelhuda ena Querimònia, ère indispensable auer casa (lotjament) e residència ena vila entà obtier era corresponenta acceptacion e, donques, dret

---

¹³Ei era autoritat que presidís cada un des 3 terçons ancians dera Val d'Aran. Aguesti residien enes tres places reaus (Salardú, Vielha e Bossòst). Ena Edat Modèrna cada un d'aguesti se dividid en dus e aguesti nauí depenen der iniciu.

d'aprofitament des bens d'un pòble aranés. Era majoria de viatges aguesta admission, e en conseqüència era possibilitat de domiciliacion, s'artenhie fundamentaument a trauès dera formalizacion d'un matrimòni damb ua hilha deth lòc.

Ena Edat Mejana e ena Edat Modèrna quan s'artenhie auer residència e domicili, e donques èster un huec mès des pòbles dera Val d'Aran, se generauen ua seria d'obligacions que comportauen èster un mès ara ora de pagar er impòst reiau (eth galin deth rei), eth delme dera glèisa e es compensacions en espècies que se pagauen as diferenti professionaus que trabalhauen enes viles (mètges, cirurgians, veterinaris (menescaus), molièrs, etc.).

Ena Edat Mejana, coma s'a dit anteriorament quan s'a parlat dera Querimònia, era expression hèr residència e auer domicili en ua vila dera Val d'Aran quan se hège efectiva comportaue entàs originaris ua seria de beneficis coma poder utilizar es montanhes e es bòsqui comuns des diferenti lòcs, mentre qu'es forastèrs quan ac artenhien semble que sonque accedien a ua part d'aguesti aprofitaments. Per contra, ena Edat Modèrna, per çò que se despren de toti es documents analisadi, er auer residència o inclús domicili en un des pòbles d'Aran non convertie era casa deth vesin en qüestion en un huec de vila e, per tant, non podien formar part deth Conselh de Vila (maximau organ de govèrn enes pòbles aranesi) ne tanpòc aprofitar-se des bens comunaus deth pòble s'abans non s'auien aihilhat. Aguesta antica organizacion publica se semble fòrça ath regim de conselhs dubèrti qu'an cèrti municipis ena actualitat.

Es principaus diferéncias qu'existien entre es individus que pertanhen ath Conselh de Vila e es que sonque auien residència e domicili se pòden apreciar clarament enes obligacions e es beneficis qu'obtiengen es uns e es auti. Atau es vesins que son acceptats e escuelhuts huecs de vila ath delà de hèr-se cargue des madeishes despenes qu'es auti abitants (impòst reiau, eth delme e es salaris as professionaus que trabalhauen en pòble) tanben auien

de contribuïr ath pagament des talhes deth Conselh Generau, deth terçon e dera Universitat ¹⁴.

Ací sorgís un dilèma: es nauí abitants qu'an arrenhut permís tà auer domicili e residir efectivament en un pòble aranés e que non son membres deth Conselh de Vila, quini drets an? Aparentament semble qu'aguesti non aurien es madeishi privilègis qu'es que son reconeishudi coma huecs deth Conselh de Vila. Se mos basam damb çò que ditz era Querimònia, aguesti abitants semble que poderien utilizar es montanhes e es bòsqui. Per contra, non aurien d'auti beneficis coma òc auien es huecs de vila e que son es següents:

1. Participar en repartiment a parts parièras d'ua porcion deth horment que recuelhie era vila.
2. Tanben les pertocaue ua quantitat des sòs qu'ingressaue eth pòble. Aquesta quantitat non se repartie, mès contribuïe a abaratir era talha qu'auien d'assumir es huecs de vila.
3. Cada viatge que se decidie repartir tèrres comunaus se dividien en parts parièras entre es huecs de vila.
4. Eth contingent de mès de 800 mules que corresponie ara Val d'Aran peth privilègi dera dominela¹⁵ damb França se distribuïe entre es sies terçons en foncion des huecs de Conselh e aguesti en cada terçon se prorratajaven en foncion des huecs de vila interessadi.
5. Enes nòrmes des pòbles (capitulacions) es sancions èren menors entàs que composes eth Conselh de Vila.
6. Sonque se podien presentar e aucupar cargues (cònsols e conselhèrs)¹⁶ de govèrn enes organismes publics aqueri qu'èren huecs de vila enes respectius pòbles dera Val d'Aran.

---

¹⁴ Institucion publica qu'equivalie as actuaus ajuntaments.

¹⁵ Ère eth contingent de bestiar equin e bovin qu'es aranesi podien passar de França entà Aran damb ua tarifa redusida. Encara que tostemp se parle de 800 caps en 1640 eth Conselh repartís entre es terçons 831 caps qu'acostumen a èster mules.

¹⁶ Es cònsols equivalien as actuaus còssos d'ajuntament e es conselhèrs equivalien as actuaus representants des terçons en Conselh Generau d'Aran.

Per contra, s'analizam eth litigi qu'enfrontèc a començament deth sègle XVIII as abitants e estadants (“*estatjants*”) que non son deth Conselh de Vila d’Arties damb es que’n son membres, demore clar que sonque podien utilizar es bòsqui e montanhes sense limitacions es cases que formaven part deth Conselh de Vila e es auti entà que podessen aprofitar es bens comunaus auien d’èster ahilhats (*afillats*) pes cònsols e peth Conselh dera Vila en tot pagar ua quòta estipulada per dita institucion.

Entà confirmar aquest plantejament se comentaràn bères ues des justificacions qu'alleguen es deth Conselh dera Vila d’Arties entà deféner es sòns interèssi ena causa dubèrta que date deth 4 de deseme de 1700 e que les afronte ara rèsta de vesins d’Arties que non son membres deth Conselh de Vila.

2.1. Causa pes drets comunaus d’Arties

1) *“Posa que las 24 poch mes o mens antigues ques troban en dita Vila de Arties componen solament y no altres lo dit Consell per haver estat los passats de aquelles los que defensaven la dita Vila a sos gastos y perills de sa vida essent axí la tradició antiga y publica y comun a forma que sempre se ha tingut y continuat en dita Vila y parts sircumvehins com ho diran axi las personas nombroses que ho hoiren a dir axi mateix a sos passats y majors sens haver ohit may cosa en contrarí y es axi publica.”*

Ací s’expose qu’a començament deth sègle XVIII ues 24 cases antigues compòsen eth Conselh de Vila d’Arties. Aquesti argumenten qu’es sòns davancièrs son es qu’an defenut era vila des perills e s’an hèt cargue des despenes.

2) *“Posa que lo mateix que se ha referit y allegat en los dos artigos immediate antesedens se observa y ha observat sempre respectivament en las demes Vilas de la Vall de Aran havent hi cert numero de cases en cada una de ellas que component solament lo Consell de dita repres Vilas per la raho sobredita com ho diran axi las personas queen an vist per mes de 40 anys, any de dit dia IV desembre 1700 y ho han ohit a dir axí a sos passats y majors sens que uns ni altres hagen may vist ni ohit a dir lo contrarí y tala es estada sempre com vuy en dia es la publica veu y forma y es ver.”*

En aquest punt se hè referència a que tanben s’a observat enes autes viles dera Val d’Aran que sonque un cèrt nombre de cases conformen es Conselhs de Vila, en tot poder-se dedusir que sonque representen un percentatge reduhit des cases existents enes pòbles.

3) *“Posa que en esta conformitat no se an admes al Consell de dita Vila de Arties ningunas casas de dita Vila de estatjants ho habitants en ella sino tant solament las ditas cases antigas com ho diran axi las personas quen an vist observar per tot lo temps de son recort y ho han ohit a dir a sos passats y majors sens que uns ni altres hagen may vist ni ohit a dir lo contrarí y tala es estada sempre com vuy en dia es la publica veu y forma y es ver.”*

En aquest apartat se declare qu'enquiar an 1700 non s’a admetut en Conselh de Vila d’Arties cap de casa forastèra (estatjant) o d’auti abitants que non siguessen es des cases ancianes.

4) *“Posa que los dits Consols y demes del Consell de dita Vila de Arties son y han estat Srs. Y amos de tots los boscos montanyes y molins de dita Vila de Arties y coma tals amos y Srs. an sempre tingut y possehit los dits boscos montanyas y molins de dita Vila de Arties com ho diran axi las personas quen an vist per tot lo dit temps de son recort y ho han ohit a dir axi a sos passats y majors sens que uns ni altres hagen may vist ni ohit a dir lo contrarí y tala es estada sempre com vuy en dia es la publica veu y forma y es ver.”*

Tanben s'expòse qu'es cònsols e membres deth Conselh de Vila d'Arties son es amos e senhors de toti es bòsqui e montanhes e mòles deth pòble d'Arties. Coma propietaris an tostemp possedit aguesti bens comunaus.

5) *“Posa que semblantment ditz consols y demes del Consell de dita Vila de Arties en cas que se troban pasturar bestiar alguns en las montanyas y pasturas de son terme an penyorat y fet carnalatge dels bestiar sens adquisicio de senyoria com ho diran axi las personas que an vist observar per tot lo dit temps de son recort y ho han ohit a dir a sos passats y majors sens que uns ni altres hagen may vist ni ohit a dir lo contrarí y tala es estada sempre com vuy en dia es la publica veu y forma y es ver.”*

Ací mos ditz qu'es dirigents (cònsols e Conselh de Vila) an dret a penhorar e hèr carnalatge des bestiar que tròben pasturant enes montanhes e peishius deth sòn tèrme.

6) *“Posa que en costa conformitat los consols y demes que son de Consell de dita Vila an usat y se an utilizat (utilat) sols dels dits boscos montanyas y molins sens partisiparne cosa los demes habitants y estatjans de dita Vila de Arties com ho diran axi las personas que ho han vist fer y observar de tot lo dit temps de son recort y ho han ohit a dir axi a sos passats y majors sens que uns ni altres hagen may vist ni ohit a dir lo contrarí y tala es estada sempre com vuy en dia es la publica veu y forma y es ver.”*

En aquest punt se dèishe constància qu'unicament es representants deth Conselh de Vila an utilizat es bòsqui, montanhes e mòles sense qu'era rèsta d'abitants e estadants (*estatjants*) podessen aprofitar-se'n.

7) *“Posa que es entant veritat lo propòsit que per a que dits habitants y estatjants que no son del Consell de dita Vila de Arties poguessin gosar y valerse dels dits boscos montanyes y demes comuns ho han de demanar de grasia als dits Consuls y Consell los quals sils apar los ho concedexen o negant y los fan pagar allò quels apar com ho diran axi*

las personas que an vist observar per tot lo dit temps de son recort y ho han ohit a dir a sos passats y majors sens que uns ni altres hagen may vist ni ohit a dir lo contrarí y tala es estada sempre com vuy en dia es la publica veu y forma y es ver."

Ací se concrète qu'entà qu'es abitants e forastèrs que non son membres deth Conselh de Vila d'Arties poguen aprofitar-se des bòsqui, montanhes e es autes propietats deth comun an de demanar permís as governants (cònsols e Conselh). Aguest se podie concedir o denegar. Se s'autrejaue comportaue eth pagament d'ua quantitat de sòs.

8) *"Posa que en esta conformitat pera poder dits habitants y estatjans que no son de Consell gosar dels boscos y comuns es necessari que sien afillats per los dits Consols y Consell de la Vila a hont aquells habitants y no volentlos afillar los dits Consols y Consell no gaudexen ni poden gaudir ni han gaudit may dels dits boscos y demes comuns com ho diran axi las personas quen han vist observar per tot lo temps de son recort y ho han ohit a dir axi a sos passats y majors sens que uns ni altres hagen may vist ni ohit a dir lo contrarí y tala es estada sempre com vuy en dia es la publica veu y forma y es ver."*

En aguest apartat s'esclarís qu'entà qu'es abitants e estadants que non formen part deth Conselh de Vila poguen gaudir des bòsqui e bens comunaus cau qu'abans siguen aihilhats ("*afillats*") peth Conselh e cònsols dera vila. S'aguesti non vòlen aihilhar-les non poderàn hèr usatge des bòsqui ne des auti bens comunaus.

9) *"Posa que de aquí y que los dits Consols y las cases antigues que componen lo Consell de la Vila de Arties y que los estatjans y habitants en ella per raho de habitar y tenir casa en dita Vila no tenen ni poden tenir dret ni actio alguna per usar y valerse de dits comuns y que si ne usan y han usat es dependenta agraria e facultate de dits Consols y Consell."*

Fin finau, s'argumente qu'unicament peth motiu de residir efectivament e auer casa en Arties, es cònsols e cases ancianes que componen eth Conselh de Vila d'Arties, atau coma es forastèrs e es abitants que non formen part de dit Conselh, non an ne poderàn auer bèth dret sus es bens comuns.

Donques, aquest conflicte servís entà clarificar qui podie gaudir des bens comunaus. Se despren deth madeish que non son toti es abitants, coma s'a dat a entèner en determinades ocasions, se non sonque es vesins que formen part deth Conselh de Vila (aquesti son ua part redusida dera poblacion reau des pòbles aranesi).

Des capítols examinadi damb deteniment anteriorament se pòt entreveir qu'ena prumèra mitat deth sègle XVII (sustot en periòde comprenut entre 1600 e 1634) s'experimente un augment considerable des huecs de vila e tanben dera demografia dera Val d'Aran.

Per aquesta rason, se meten limitacions mès sevères entà poder entrar ena comunitat coma un mès des sòns membres. Segontes er istoriador Joan Reglà e documents conservadi en Archiu dera Corona d'Aragon, era Val d'Aran auie sus uns 1500 huecs (cases abitades) as inicis deth sègle XIV, concrètament en an 1312. En aquest moment non sabem guairi d'aquesti èren fiscaus, ei a díder, cases ancianes que pagauen era talha deth Conselh Generau. Se pressupòse que toti servien entà compdabilizar es unitats abitades que pagauen eth galin deth rei, mens es corresponents a Tredòs, Les e as capelhans.

Posteriorament, era referéncia poblacionau mès concrèta qu'auem realizada ena Val d'Aran ja correspon ara Edat Modèrna (an 1555) e ei de 598 huecs. Era donada que mès se pòt apropar ara realitat d'aqueth periòde, per auer estat efectuada per un eniat deth rei (Juan Francisco de Gracia en 1613), ei de 854 vesins (cases abitades) e se recuelh en informe presentat ath monarca Felip III.

Ua auta mès imprecisa proven deth jesuïta Forcaud que visitèc era Val en 1642 e especificquèc qu'aqueth an s'auien recuelhut 33 cargues de horment corresponent ar impòst deth galin deth rei, que multiplicadi per 24 galins qu'a cada carga mos da un totau de 792 galins que paguèren aquera anualitat, a galin per casa. Entà saber eth nombre totau de larèrs auem de ahiger-li es 30 de Les e es 25 de Tredòs, que non pagauen eth referit impòst, en tot somar un totau de 847 huecs, resultant un cens semblant ar anteriorament exposat per Gracia, mès considerablament inferior as huecs de Conselh que consten enes compdes d'aqueth an fixats en 482.

Fin finau, eth 12 de junh de 1810, pendent era invasion de Napoleon (1810-1815), s'amièc a tèrme era abolicion e ajust des huecs fiscaus corresponents ath Conselh Generau que des deth sègle XVII servien entà pagar era talha en foncion des cases reconeishudes (acostumauen a èster es qu'èren obligades a pagar es impòsti deth terçon e Conselh). Aquesti contribuents se duplicuèren en tot passar de 482 huecs de Conselh a 979 vesins (aquesti s'ajustaven ara realitat poblacionau dera Val d'Aran en aqueth moment, comptant un cap de familha per casa abitada).

Donques, ei eth prumèr viatge que desapareish des compdabilitats deth Conselh Generau d'Aran eth vocable *huec* e ei substituït per *vesin*. Part d'aguesta evolucion se detalhe ena taula 2.

Taula 2. Evolucion des vesins (cases abitades o huecs totaus) en valors absoluts e percentuaus comparats damb es huecs de Conselh oficials des de 1641

Terçon	Huecs de Conselh oficials des de 1641	Huecs 1555	Vesins 1613	Vesins 1716
Pujòlo	106	111	156	154
Arties-Garòs	40	53	90	92
Castièro	114	136	183	139
Marcatosa	80	101	138	97
Lairissa	50	62	84	99
Quate Lòcs	92	135	203	179
Val d'Aran	482	598	854	760

Terçon	% Huecs de Conselh oficials des de 1641	% Huecs 1555	% Vesins 1613	% Vesins 1716
Pujòlo	21,99%	18,56%	18,27%	20,26%
Arties-Garòs	8,30%	8,86%	10,54%	12,11%
Castièro	23,65%	22,74%	21,43%	18,29%
Marcatosa	16,60%	16,89%	16,16%	12,76%
Lairissa	10,37%	10,37%	9,83%	13,03%
Quate Lòcs	19,09%	22,58%	23,77%	23,55%
Val d'Aran	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Hònt: elaboracion pròpia, modificat de M.A. Sanllehy Comunitats veïns..., volum 1, p. 182.

Es nauï contribuents a compdar deth 12 de junh de 1810 demorèren definidi en ua acta deth Conselh Generau en que se quantifiquèc es vesins de toti es pòbles aranesi (Taula 3) qu'a compdar d'alavetz aurien de tributar entà hèr-se cargue des despenes (“*maus*”) de tota era Val. Aquest document se tròbe en libre d'acòrds dera Val d'Aran (1772-1832) e siguec ratificat peth representant de cada un des sies terçons. En aqueth an es Conselhèrs per cada terçon èren es següents: Isidro España (Pujòlo), Sebastià Lafont (Castièro), Francisco Deó (Marcatosa), Francisco Portolà (Arties-Garòs), Andrés Subirà (Quate lòcs) e Fernando Jumera (Lairissa).

Huecs e galins

Taula 3. Comparacion des huecs de Conselh oficiaus (1641-1810) damb es vesins (a compdar de junh de 1810)

Terçons	Pòbles	Huecs de Conselh (1641-1810)	Vesins a compdar de 1810
Pujòlo	Salardú	37	57
	Tredòs	25	40
	Bagergue	17	33
	Gessa	14	19
	Unha	13	31
	Totau	106	180
Arties-Garòs	Arties	22	56
	Garòs	18	22
	Totau	40	78
Castièro	Vielha	64	81
	Gausac	10	20
	Casau	8	17
	Betren	10	22
	Escunhau i Casarilh	22	30
	Totau	114	170
Marcatosa	Vilac	32	40
	Mont	8	15
	Montcorbau	8	13
	Betlan	6	10
	Aubèrt	9	17
	Arròs i Vila	17	47
	Totau	80	142
Lairissa	Vilamòs	18	43
	Arres	11	30
	Arró	6	17
	Benós, Begós e Es Bòrdes	15	59
	Totau	50	149
Quate Lòcs	Bossòst	40	82
	Canejan	10	68
	Les	30	62
	Bausen	12	48
	Totau	92	260
Val d'Aran	Totau	482	979

Hònt: Elaboracion pròpia.

2.2. *Es huecs de vila se corresponen damb es huecs fiscaus deth Conselh (e des terçons)?*

En teoria, s'a dat tostemp per hèt qu'es huecs de Vila de toti es pòbles dera Val d'Aran coïncidien damb es huecs fiscaus qu'auien es terçons, ei a díder, damb es corresponents ath Conselh Generau dera Val d'Aran.

Es pressupòsti deth Conselh Generau dera Val d'Aran damb assignacion de huecs fiscaus de cada un des sies terçons que s'an pogut analizar son es següents:

a) En Libre d'acòrds deth Conselh Generau (1632-1662) figuren es compdes des ans 1641 e 1642¹⁷ (Fig. 3) a on se descriu clarament era existència de 482 huecs de Conselh (*focs de Conselh*) distribuïdi entre es sies terçons dera següenta manèra: Pujòlo, 106; Arties-Garòs, 40; Vielha (Castièro), 114; Marcatosa, 80; Lairissa, 50 e Bossòst (Quate Lòcs), 92.

En aquest punt cau destacar es despenes (“*maus dera Val*”) qu'aueth Conselh Generau d'Aran en aguesti ans. En an 1641 se produsiren uns pagaments per un impòrt de 1706 liures¹⁸ que sigueren repartides entre es 476 huecs (482 huecs mens es 6 huecs des Conselhèrs que son exempts). Açò compòrte que cada huec auie de hèr ua aportacion per un impòrt de 3 liures e 12 reaus. En 1642 era quantitat gastada ei de 2064 liures e 8 reaus que repartides entre es 476 huecs supause 4 liures e 5,5 reaus per unitat.

En documents referenciats anteriorament (Capítols de Vielha de 1605 e de 1625) se reflectís qu'en prumèr tèrç deth sègle XVII se produsís un des majors increments de huecs de vila e, per tant, semble logic pensar qu'ei en aguesta epòca quan s'artenh eth maxim de huecs de Conselh dera Edat Modèrna.

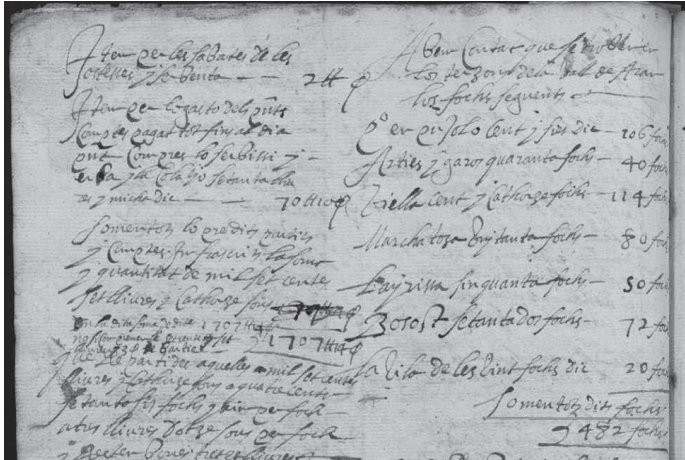
---

¹⁷ Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran (AGA190-71-T1-3028).

¹⁸ Sistèma aranés de moneda de compde pròpri dera Val d'Aran basat principaument ena liura d'ardit, diferenciat clarament des sistemes catalan e castelhan.

Fig. 3. *Compdes deth Conselh Generau (1641) a on consten eth nombre de huecs des terçons*

“Somen tots dits fochs 482 fochs”

Hònt: Archiu Generau d'Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d'Aran (AGA 190-71-T1-3028).

b) En madeish Libre d'acòrds deth Conselh Generau apareishen d'aves compdabilitats. En concret, ua de seteme der an 1634 permet hèr un calcul des huecs de Conselh existents en aqueth an. Se compdabilizen 3414 liures 10 sòus gastadi, que repartides supausen 7 liures 11 sòus 6 ardots per huec. En hèr era corresponenta division e en tot auer en compde que tostemp se recaptaue un shinhau per dessus dera quantitat de besonh, s'obten qu'er an 1634 i auie 452 huecs, trenta mens qu'es 482 que figuren enes exercicis 1641 e 1642.

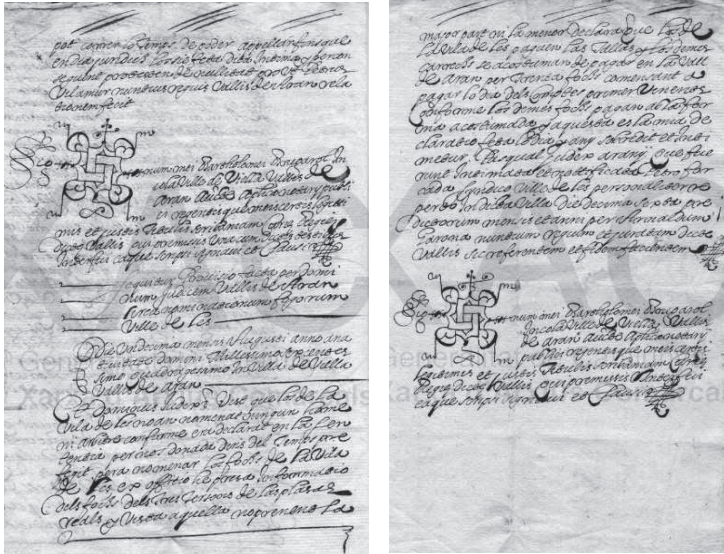
C) Non existís informacion sus es compdes generaus deth Conselh Generau der an 1640, mès òc qu'auem ua acta de repartiment de mules de gèr d'aqueth an, deth dret dera dominela, que se hè en foncion des huecs fiscaus. Donques, en tot partir des huecs de Conselh (fiscaus) de 1641 que se coneishen damb exactitud s'a pogut calcular es huecs de cada terçon en aguest exercici. Atau, a Pujòlo li corresponen 190 mules pes sòns 106 huecs, a Arties-Garòs 76 mules pes sòns 40 huecs, a Vielha 208 mules pes sòns 114 huecs, a Marcatoza 143 mules pes sòns 80 huecs, a Lairissa 85 mules pes sòns 50 huecs e a Bossòst 129 mules pes sòns 72 huecs.

Ei a díder, damb aguesti calculs s'obtien un totau de 462 huecs de Conselh en 1640, dètz mès qu'en 1634 e vint mens qu'enes ans posteriors.

Aguesta variacion enregistrada en aguest periòde de 1634 a 1641 signifie un augment de trenta huecs de Conselh, que supause un increment deth 6,64% des madeishi. Aguest hèt a ua clara justificacion d'acòrd damb era senténcia decretada er 11 d'agost der an 1640 (Fig. 4) peth jutge Bartholomer Brugarol que fixe qu'eth pòble de Les a compdar d'aqueth moment ei obligat a participar enes despenes qu'annaument compòrte era gestion deth Conselh dera Val d'Aran pes referits 30 huecs. Enquia aguesta data era vila de Les, ath pertanher ath Baron, non participaue ne aportant conselhèrs ath Conselh Generau, coma ère establít pes auti pòbles dera Val, ne pagant era coneishuda talha en foncion des vesins reconeishudi coma huecs. Aguest ei un litigi que perdurèc en temps: s'inicièc per part deth sindic er an 1576, auec era sua continuitat en 1604, en 1626, en 1635 e fin finau, concludic en 1640 damb era senténcia ja comentada.

D'aguesti jutjaments semble èster qu'es de 1576, 1604 e 1635 sigueren guanhadi pes de Les mentre qu'es dus restants sigueren guanhadi peth Conselh Generau e comportèren er includiment definitiu des abitants de Les en organigrama politic e administratiu dera Val d'Aran.

Fig. 4. Sentència de 1640 sus es huecs de Conselh que Les a de pagar de talha

Hònt: Archiu Generau d'Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d'Aran (AGA 190-71-T1-72).

En relacion damb er ahèr comentat anteriorament, existís era incertitud de s'aguesti huecs de Conselh qu'acabam de detalhar son exactament es madeishi qu'es coneishudi coma huecs de vila pr'amor que tot apunte ath hèt qu'aguesti darrèri acostumen a èster un shinhau superiors. Com s'arribe ad aguest plantejament?

Era sentència de Les mencionada anteriorament sus es huecs dèishe entreveir qu'ei eth jutge qui, ath sòn critèri e en tot consultar era informacion existenta des huecs des tres terçons des places reiaus originaus non prenent era major part ne era menor, acòrde imposar ara vila de Les 30 huecs de Conselh. Aquesta chifra de huecs fiscaus non se decidic ne en foncion des vesins ne des huecs de vila que podie aué'i en aqueth moment -cau rebrembar qu'en 1613, segontes Juan Francisco de Gracia, Les auie 60 vesins¹⁹ (non abitants ne huecs de vila)-.

¹⁹Cases abitades.

Un aute litigi que demòstre qu'es huecs de Conselh non coïncidissen damb es de vila ei ua naua senténcia reiau en favor deth Conselh dera Val d'Aran. En era eth Conselh Generau torne a reclamar ath pòble de Vielha eth pagament de mès huecs enes talhes entà contribuïr a costejar es despenes de tot eth territòri d'Aran. Era senténcia de 18 de març de 1671 ei favorable ath Conselh Generau e estipule qu'a compdar d'alavetz eth pòble de Vielha a de pagar per 64 huecs cada an pes talhes e despenes comunes dera Val. Aguesta chifra auie d'èster un shinhau major dera qu'auien estat pagant peth madeish concèpte pendent era prumèra mitat deth sègle XVII, a on eth terçon de Vielha liquidaue 114 huecs fiscaus a repartir entre toti es pòbles que constituïen eth terçon (era mencionada Vielha, Gausac, Casau, Escunhau, Casarilh e Betren). Per contra, un document de 1629 compdabilize 79 cargues e 21 galins de horment qu'a aqueth an eth pòble de Vielha, des que se'n repartissen 19 cargues 18 galins (ei a díder, 474 galins) entre es membres deth Conselh de Vila, en tot correspóner 6 galins a cada un des 79 huecs de vila. Gràcies ad aguest document sabem qu'en 1629 eth Conselh de Vila de Vielha ei constituït per 79 huecs, fòrça mès qu'es 64 huecs fiscaus de Conselh Generau que se li impòsen en 1671. Aguestes chifres confirman qu'en fòrça ocasions es huecs de vila non corresponien damb es huecs de Conselh (aguesti son mens).

Per contra, non existís cap de dobte que tant es huecs de Conselh Generau, coma tanben es deth Conselh de Vila, non representen ne molt mens a toti es abitants (ei a díder, as cases abitades deth pòble). Pròva d'açò ei que, se mos remontam ath registre de 598 huecs existents er an 1555, es 452 huecs de Conselh que se tien en compde entà calcular era talha des despenes dera Val der an 1634 supausen apuprètz un 25% mens qu'es cases que se compdabilizen en aguest recompe deth sègle XVI. Com s'a comentat anteriorament, era chifra de 452 huecs sonque s'incremente en 1640 damb er includiment des 30 huecs de Les, en tot dar era quantitat finau de 482 huecs de Conselh. En tot comparar es 482

huecs damb autes referéncias poblacionaus, coma es der an 1613 (854), 1642 (847) e 1716 (760) s'obsèrve que tostemp son inferiors, entre un 36% e 43%.

Qu'es huecs de vila non son toti es huecs que se compdabilizen entà pagar es impòsti de caràcter generau (eth galin deth rei, es delmes dera glèisa, etc.) quede constatat en un capítol dera Universitat d'Arties der an 1669. En eth se declare qu'es cònsols e prooms dera madeisha non poguen signar ne hèr títol de patrimoní entà ordenar-se o èster porcioners des rendes dera glèisa de Santa María d'Arties, ne des sòns annèxi, a cap de hilh de forastèr ("*estatjant*") ne d'auti naturaus dera vila d'Arties senon sonque as hilhs des cases "*fogajades*" o as hilhs des cases des deth Conselh de Vila. Donques, demore clar que, a part des cases que formen eth Conselh de Vila, existissen es cases de d'auti naturaus deth pòble que non son huecs e es des forastèrs.

En un document d'arrendament des delmes dera glèisa de Santa Maria d'Arties der an 1664 tanben se constate qu'es huecs de Conselh son ua part non majoritària des vesins des pòbles aranesi. En aguest escrit eth capelhan explique qu'arrènde era gestion de recaptar eth gran as abitants d'Arties (tres galins de horment o sies d'un aute granatge de mens qualitat per casa) pr'amor que li a supausat fòrça dificultats recuelher-lo e especificque qu'ei mèns facil crubar d'un solet arrendador que de 50 particulars. Pera informacion disponibla d'aqueri ans, eth terçon d'Arties e Garòs auie 40 huecs de Conselh Generau, des que 22 èren d'Arties, chifra que non represente ne era mitat des cases qu'auien de pagar eth delme dera glèisa. Era donada de 50 abitants mos servís entà conéisher eth nombre de vesins qu'apuprètz i auie en aqueth moment e qu'èren obligadi a pagar es impòsti de caràcter generau, coma eth galin deth rei, eth delme dera glèisa o d'auti pagaments que se hèn ath mètge, cirurgian o veterinari²⁰.

---

²⁰ En aguesti casi s'establís un pagament en espècies, a rason d'un galin de horment per casa entà pagar es servicis qu'aufrien aguesti profesionaus ara comunitat.

En relacion damb aquest darrèr aspècte, trobam qu'en bèri contractes damb cirurgians o mètges de mejans deth sègle XVII s'especifica qui a de pagar eth mencionat galin e se hèn a servir es següentes expressions: "*s'entén els que paguen el galin del rei*" o "*li donen un galin de blat tant els del Conselh de Vila com els habitants*"²¹.

En conclusion, es 50 vesins anteriorament mencionadi, que contribuïssen enes impòsti generaus, se aproximen mès as chifres recuelhudes enes censi de poblacion existents de 1613 (60 vesins) e de 1716 (63 vesins) que non as huecs de Conselh Generau (que son ath torn de 22).

2.3. En relacion ad aquest hèt, què succeic en terçon de Pujòlo?

En 1614, quan se repartissen en foncion des huecs deth Conselh de Vila es montanhes comunes proindivises deth sector de Beret entre es cinc pòbles que formen eth terçon de Pujòlo, existissen 112 huecs: 43 son de Salardú, 25 de Tredòs, 17 de Bagergue, 14 de Gessa e 13 d'Unha. Segontes es donades de Juan Francisco de Gràcia, en 1613 es pòbles deth terçon de Pujòlo an es següents vesins: Salardú 70, Tredòs 30, Bagergue 20, Gessa 18 e Unha 18. Donques, podem observar que quan mès grana ei era chifra de vesins mès diferéncia i a damb eth nombre de huecs deth Conselh de Vila (per exemple: Salardú damb 70 vesins a 43 huecs mentre que Gessa damb 18 vesins a 14 huecs). Atau tanben, en aqueth moment en terçon de Pujòlo i auie 156 vesins que son mès qu'es 112 huecs de vila existents.

Un hèt que tanben poirie servir entà confirmar que i auie mens huecs de Conselh Generau que huecs de vila ei qu'eth prumèr viatge qu'auem referéncia des huecs fiscaus de Pujòlo ei ena talha deth Conselh Generau der an 1641, a on sonque apareishen 106 huecs.

---

²¹Ací demore clar qu'ath delà de pagar es vesins que compòsen eth Conselh de Vila (cases damb huec) tanben ac hèn d'autes cases que non possedissen huec e que, donques, non formen part d'aquest Conselh.

Per contra, en nombroses operacions e documents posteriors ad aguesta data se continue parlant de 112 huecs ancians, distribuïdi entre aguesti pòbles, ei a díder, 43 en Salardú, 25 en Tredòs, 17 de Bagergue, 14 de Gessa e 13 d'Unha. Maugrat açò, es huecs de Conselh corresponents ara talha des pressupòsti deth Conselh Generau se mantien constants en 106 huecs des d'aguesta anualitat enquiar an 1810.

Com s'a pogut observar ath long d'aguest trabalh, era societat aranesa ère fòrça proteccionista. Ua manèra d'assegurar-se eth contraròtle deth govèrn de cada pòble ère mantier estables es huecs que compausaven eth Conselh de Vila. Atau per exemple, era Universitat de Salardú, ua des 3 places reiaus dera Val d'Aran, a trauès de capítols especifics elaboradi er an 1648 (Fig. 5), tractèc de controlar es places que quedaven vacantes en Conselh de Vila ja qu'en aguest moment non se creen de naues. Per açò, s'ordene que *“qualsevol vacant que quedi en el Conselh de Vila no es pugui presentar a aquesta plaça cap propi, sinó que resti en propietat del Conselh de Vila sempre que no hi hagi un hereu que sigui de bons costums, les altres places que quedin en poder del poble que farà d'elles el que li sembli”*.

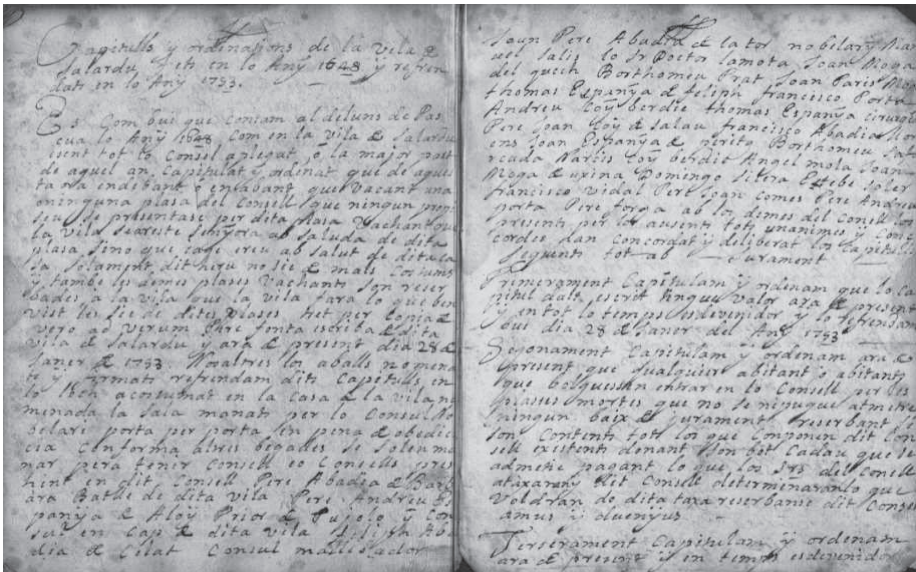
Aguesta ordenança siguec confirmada ena amassada deth Conselh de Vila de Salardú en gèr de 1793. Ath madeish temps, en aguesta amassada tanben s'aprovèren es següents capítols:

- Entà entrar en Conselh de Vila a corbir ua plaça mòrta (vacanta) toti es sòns membres auien d'èster d'acòrd e votar favorablament era admission, atau coma pagar era talha qu'eth Conselh de Vila determinèsse.

-Quinsevolh gendre qu'entrèsse en pòble e era familia dera sua hemna auesse plaça de Conselh de Vila aurie d'èster acceptat damb eth vòt favorable de tot eth Conselh de Vila e pagar era quantitat qu'aguest determinèsse.

- S'ordène que quinsevolh qu'entrèsse en Conselh de Vila que siguesse ereu dera sua casa paguèsse per aguesta entrada 20 reaus.
- Quinsevolh gendre qu'entrèsse ena vila pagarie d'ahilhament ço que decidisse eth Conselh de Vila, tant se se maridaue damb ua ereua (pobilha) de Salardú com s'ac hège damb ua que non ac siguesse.

Fig. 5. Capítols de 1648 de Salardú a on s'establiessen es normes entà controtrlar es places que queden vacants en Conselh de Vila

Hònt: Archiu Parroquiari de Vielha. Era transcripcion (en català antic) d'aguest document se pòt consultar en annèxe 1.

S'en aguesta etapa istorica se limitèc e tanben s'empedic era constitucion de nau huecs de vila (places enes Conselhs de Vila), d'a on sorgien es places que s'assignauen as nau vesins se non se'n podien crear mès?

Segontes es capítols analisadi anteriorament se pòt crear ua vacanta:

- 1) Cada viatge qu'ua casa que forme part deth Conselh de Vila non auie descendència.

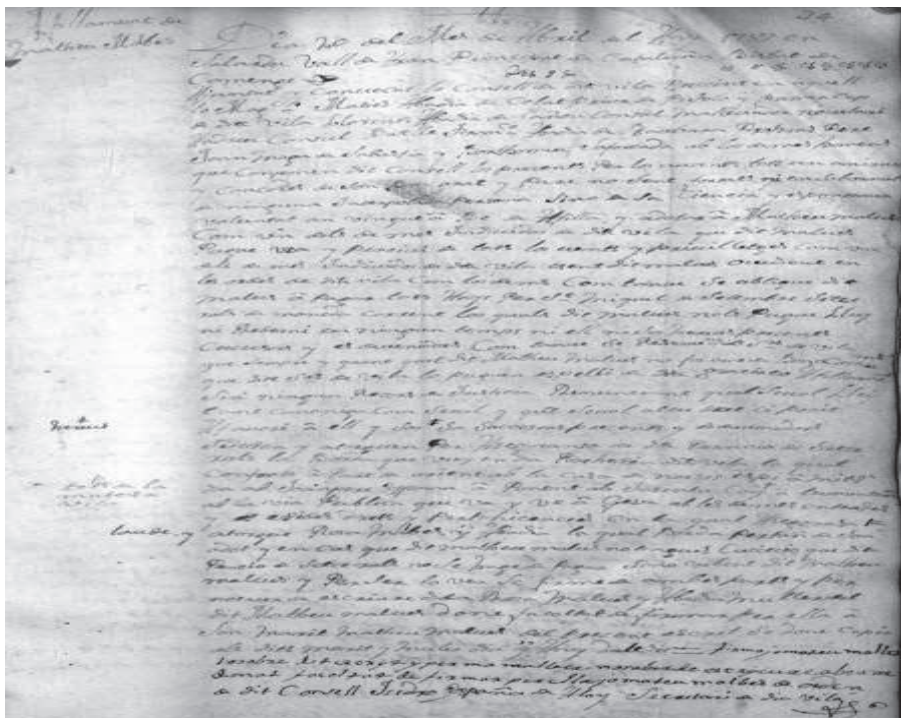
- 2) Quan es ereus en tot èster praubes non se podien hèr cargue dera talha e renónciaven ad aguesta.
- 3) Quan un membre dera comunitat que se n'anaue dehòra deth pòble non pagaue era talha se li obligaue a renonciar, quedant era sua plaça disponibla.
- 4) En determinades ocasions bèth membre pòt èster expulsat temporaument o definitiuament pes accions realizades. S'ère temporau se li expulsaue un minim de sies mesi e en aquest periòde era plaça demoraue desèrta.
- 5) Quan un joen ereu (*pubill*) estudiave sacerdoti, eth Conselh acordave que non se lo pogue obligar a entrar en un termini de 10 ans.

Eth Conselh de Vila auie interès qu'es places siguessen limitades e que, donques, es que demoraue vacant èren ua venta segura e representauen uns ingrèssi extra fòrça importants entath finançament deth pòble. Enes capítols estudiadi se recuelh que, se se tracte d'un ereu damb plaça dera sua familha, er ingrès supause ua inversion de 20 reaus (2 liures). Per contra, quan se tracte de naues entrades (ahilhaments) se fixen diferents quantitats en tot depèner der an en que s'accedís ath Conselh de Vila. Coma s'estipule enes capitulacions, son es senhors deth Conselh de Vila es que decidissen era taxa que les cau pagar as nau integrants. Atau, per exemple, er an 1787 Bertran Castet ei admetut coma nau compausant deth Conselh de Vila de Salardú a perpetuïtat per un impòrt totau de trenta liures, a pagar en tres annalitats e cada annalitat ei de dètz liures.

Posteriorament, en an 1799 en Libre d'actes de Salardú (1787-1821) figure era decision d'incorporar a Agustí Puig a cambi de 36 liures, a pagar en quate exercicis, a rason de nau liures cada pagament.

Fin finau, cau destacar un aihilhament curiós pes condicions economicas que s'imposen. Eth document en qüestion detalhe coma eth 20 d'octobre de 1789 (Fig. 6) ena reüion deth Conselh de Vila de Salardú s'acòrde acceptar a Matheu Malves coma nau membre dera comunitat. Açò signifie que qu'a compdar d'aguest moment poderà usar e percéber toti es emoluments e privilègis coma ac hèn es auti membres. Pera sua part, Malves se compromet a pagar toti es ans 16 reaus, que non se poderàn redimir ne per eth ne pes sòns successors. Donques, se constituís ua pension annau de 16 reaus e se li exigís era aportacion d'un ben immòble coma garantia. En aguest cas, eth ben (proprietat) aportat ei ua bòrda plaçada en Salardú e que correspon ath dot dera sua hemna (Rosa Malves Abadia). S'especifique que se Matheu Malves non a ereus era pension annau sonque serà obligat a pagar-la mentre eth visque. En resum, aguest ei un cas d'ahilhament d'ua persona que s'a maridat damb ua vesia de Salardú que non ei era ereva. Eth tipe de contracte que se hè per ingrès en Conselh de Vila se semble a un censau d'un 5% (sòu per liura), era quau causa permet dedusir que s'a fixat un prètz d'entrada de 32 liures (que serie eth principau) e ua pension annau de 16 reaus e damb era bòrda coma aval.

Fig. 6. *Libre d'actes de Salardú (1787-1821): acta de 1789 a on s'incorpòre coma membre deth Conselh de Vila a Matheu Malves*

Hònt: Archiu Parroquià de Vielha.

A compdar de mejans deth sègle XVIII se flexibilize era mesura de non acceptar a nauí membres, exceptuant quan calie corbir bèra baisha. A compdar d'aguest moment se met de mòda ua naua formula d'incorporacion: er ahilhament parciau, que non supause era entrada en Conselh de Vila, mès òc era possibilitat d'explotar ues cèrtes zònes des montanhes comunes a cambi d'ua retribucion economica. Er objectiu d'aguesta figura ei obtier ingrèssi extraordinaris e auer ua major liquiditat. Dempús de 1760, en Salardú e Tredòs se produsissen es ahilhaments de Feliph Moga e Matheu Blanch entà hèr lenha e husta (sonque entath consum dera sua pròpria casa) enes bòsqui dera Bartièra, per un impòrt de 20 liures cada un.

Tanben apareishen aihilhaments entà hèr lenha seca en 1790 e 1791, per un periòde de 12 ans e un impòrt annau de 20 reaus ar an (2 liures). Fin finau, en Plan de Beret eth Conselh dera Bartièra tanben aihilhe a un pastor qu'a era sua explotacion enes cases deth Dossau entà que pogue pèisher eth sòn bestiar (100 oelhes e crabes e 6 vaques e es sues cries) enes montanhes de Dossau, Riuporque e Cabanes de Palha, per un impòrt de 45 liures.

2.4. Baqueira-Beret e Varicauva, dus exemples clars dera pervivència des huecs en Aran

Un viatge estudiada era procedéncia e importància des huecs pendent era darrèra part dera Edat Mejana e tota era Edat Modèrna cau destacar qu'en cas des pòbles deth terçon de Pujòlo serviren er an 1614 (Fig. 7) entà dividir entre es sòns proprietaris un conjunt de montanhes (Bassibé, Beret Debant, Barimaniola, Barimania, Riuporque e Gireta, Lo Forcall e Parros) qu'enquia aqueth moment auien estat de toti e proindivises. Entà redistribuïr es mencionades montanhes entre es cinc pòbles damb participacion, ei a díder, Salardú, Tredòs, Bagergue, Unha e Gessa se considèren, en prumèr lòc, es huecs de vila que possedissen cada un: Salardú, 43; Tredòs, 25; Bagergue, 17; Gessa, 14 e Unha, 13.

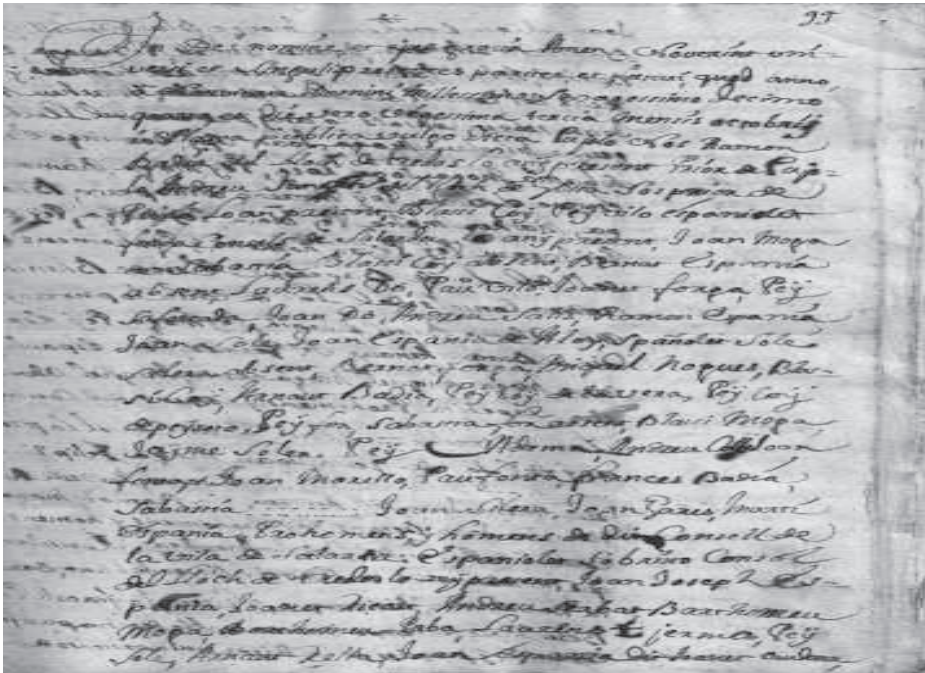
En dusau lòc, se pren coma referéncia era quantitat de sòs pera quau s'acostumen a arrendar aquestes montanhes: 173 liures 12 sòs moneda barcelonesa, que repartides entre es 112 huecs de vila que compausen era propietat des ueit montanhes supause un totau de 15 reaus e miei per huec de vila (ei a díder, 1 liura 11 sòs). A compdar d'aquestes chifres, en tot multiplicar eth nombre de huecs de vila pera quantitat anteriorament mencionada, correspon a Salardú e Tredòs, pes 68 huecs de vila que possedissen, 87 ducats 10 reaus (ei a díder, 105 liures 8 sòs), en tot compdar 12 reaus per ducat e 20 ardots per reau²².

---

²² Segontes eth sistèma aranés de moneda de compde.

En definitiva, ad aguesti dus pòbles les correspon mès de 60% dera propietat des montanhes compartides, mentre qu'a Bagergue, Unha e Gessa un shinhau mès de 39%.

Fig. 7. Document de 1793: plet sus Montgarri que nomete totes es directrius de coma son dividides es montanhes mancomunades des de 1614

Hònt: Archiu dera Corona d'Aragon (ACA). Era transcripcion (en català antic) d'aguest document se pòt consultar en annèxe 1.

Com auem pogut veir en tot eth desvolopament d'aguest apartat, eth concèpte huec (e tot çò relacionat damb eth) auenc ua grana importància especialament pendent era Edat Modèrna en tota era Val d'Aran. Aguest hèt a estat clau entà que se transmetesse era coneishença sus es huecs de generacion en generacion enquiara actualitat. En cas que mos tanh, en sègle XX se decidic repartir eth cànon que Baqueira-Beret pague ar ajuntament de Naut Aran entre

es diferents EMD²³ en foncion des huecs de vila qu'aguestes auien en 1614 per diuèrsi motius.

En prumèr lòc, es huecs gaudissen de gran prestigi ena Val d'Aran e ath delà a compdar d'eri tostemp s'an repartit es ingressi qu'an generat es montanhes comunaus per arrendament des peshius e pera espleita des bòsqui. En dusau lòc, s'a verificat qu'ei ua manèra sufisentament justa de repartir eth cànon, donques beneficie de manèra fòrça igualitària a totes es institucions publiques as quaus pertanhen es montanhes mancomunades de Baqueira-Beret. Encara que com veiram mèstà deuant, tanben s'a introdusit ua auta variabla mèstà coma coeficient corrector entà qu'aguest cànon se repartisque de forma encara mèstà equitativa entre es EMD propietàries des montanhes de Baqueira-Beret.

Actuaument, era costum dera particion des montanhes segontes es huecs de vila s'a convertit en un dret tributari des pòbles propietaris sus es ingressi que genère era concession d'aguestes montanhes per part dera empresa Baqueira-Beret e tanben sus era licitacion d'aguestes montanhes entara pastura deth bestiar.

Un aute cas que perdure ena Val d'Aran lo trapam en ajuntament de Vielha e Mijaran, a on i a era montanha de Varicauva, que tanben se repartís en foncion des huecs de vila antics entre quate pòbles: Vilac, Gausac, Aubèrt e Betlan. Mès, se abans der establiment dera estacion d'esquí er aprofitament mèstà generalizat enes montanhes deth Plan de Beret e Baqueira pendent bona part deth sègle XX a estat era subasta de peishius, en cas deth monte 286 qu'exposam ara era utilitat mèstà correnta e beneficiosa ei era extraccion de husta.

A continuacion, apregondiram en com anticament se gestionaue era explotacion d'aguest mont comunau. Varicauva ei un condomini d'Aubèrt, Betlan, Gausac e Vilac e abans dera agropacion de municipis ère includida laguens der antic tèrme municipau de

---

²³ Entitat Menor Descentralizada.

Gausac, agregat en Vielha e Mijaran er an 1970. Segontes eth plan lheuât per Manuel d'Andrés en an 1908, a ua superfícia de 293,4 ectares. Aguesta finca se distribuïc a començament dera Edat Modèrna entre es quate Universitats propietàries en tot tier en compde es huecs de vila que cada un auie en aqueri moments. Ei a díder, Vilac 32 huecs, Gausac 10, Aubèrt 9 e Betlan 6. En tot somar-les toti obtiem un totau de 57 huecs.

Donques, segontes aquestes chifres eth percentatge de propietat de Vilac ère deth 56,14%, Gausac 17,54%, Aubèrt 15,79% e Betlan 10,53%. Entà controtlar aquest patrimoní comun (bòsc de Varicauva) es quate pòbles decidiren hèr ua associacion (Conselh d'Universitats) entà velhar peth corrècte aprofitament e usatge dera montanha publica damb era corresponenta venta de husta e supervision des ingrèssi e es despenes que generaue eth loguèr dera propietat comunau. Entad aquest fin, disposauen d'un libre des quate Universitats a on s'anotauen totes es decisions que se prenien. Sustot se deishaue constància des amassades en que s'acordauè era venta en subasta dera husta e eth posterior repartiment des sòs obtengudi en foncion des huecs. S'auien bèra despena tanben se consignauè e se distribuïe entre es parts. En aquesti conselhs participauen es cònsols proòms e d'auti membres deth Conselh des quate Universitats entà deliberar sus diferenti ahèrs relacionats damb era explotacion forestau de Varicauva.

D'aquestes amassades cau ressautar-ne ua qu'auèc lòc a començament deth sègle XIX a on es governants des pòbles propietaris de Varicauva observèren que se produsien grani abusi en bòsc mencionat. Cada viatge i auie mèss vesins pròpris e d'auti lòcs (Benós, Begós, es Bòrdes, Arròs, Vielha e Betren) que se n'aprofitauen illegalament e sense cap tipe de licéncia talhauen cabirons, "*rutllos*" e lenha. En definitiva, i auie nombroses extraccions fraudulentas que hègen qu'eth bòsc cada viatge siguesse mèss mermat e, en conseqüéncia, metien en perill es explotacions forestaus qu'aportauen uns ingrèssi annaus as

universitats propietàries dera montanha de Varicauva. Ei per aguesta rason que pendent era prumèra mitat deth sègle XIX se redacten diuèrses capitulacions entà atau evitar aguestes infraccions tan perjudiciaus entad aguesti pòbles. Ua d'aguestes capitulacions ei fòrça estricta pr'amor que tanben supause un contròtle des vesins que demanen husta gratuïta entath bastiment d'edificacions atau coma contemple era tradicion. Ara seguida se transcriu aguesta ordenança de 1827 que preten erradicar aguesta problematica:

“Dia 1 de juliol de 1827 en la sala capitular de la villa de Bilach, ajuntats un consul y un prohoms de les quatre universitats de Bilach, Gausac, Aubert y Betlan en virtud de la horde berbal que lo sr governador dn Angel Pons les dona en lo berbal tingueren debant del dit sr governador sobre aberse prospasat diferents particulars a cortar rutllos contrabenint a lo determinat en 20 de agost en lo any 1808, y per major aclaracio dels., se han susitat los mana capitulasen acudint per aquest fi tantsolament un consul y un prohoms ab ausensia dels demes consilians de dites quatre universitats: y optemperant a dita orde berbal en determinat y acordat fer los capituls següents.

Primerament: capitulam que qualsebol particular nesesite rutllos, o fusta per a les nesesitats dels seus cuberts, dega tallarne de quatre porsions, dos en Baricauba, una en Socascarro, y el altra en lo bosc de Bedat.

Item que abans de poder picar ningun genero de fusta, ni rutllo el particular que bulga obrar; deura demanar llisensia al consul prime dels seu poble, y est tindra obligasio de pasar un billet al consul de Bilach, fentlo portar per lo matex que boldra picar; y el consul de Bilach manara un fuster de dita vila ab un prohoms, los que junts ab un altre fuster y prohoms que manara lo consul de lo poble del particular, que nesesitara rutllos, o fusta; y mediant jurament que prestaran los fusters en poder dels prohoms comisionats faran

relacio de lo que nesesitara, qual relacio deura ser firmada dels fusters y prohoms comisionats.

Item que cada popble tindra un llibre o llibreta, ahon se registraran totes les llisensies se donaran, espezifcant la quantitat de rutillos, quantitat y calidat de la fusta i aquest llibre o registre pasara de un consul a altre per a fer los asientos baix responsabilidad dels ajuntaments.

Item per quant la vila de Bilach es la mes ynteresada en la conserbacio del bosc de Baricauba per rao que dels rendaments ques fan del dit bosc persebex per trenta y dos, Gausac per deu, Aubert per nou, y Betlan per sis: portansen dita vila de Bilach mayor porsio que los altres tres popbles; y per conseguent mes ynteresada en fer obserbar lo que se capitula el particular a qui se donara la llisensia per picar tindra obligacio luego de que el consul del seu popble haze pasat en registre la relacio dels fusters portara la matexa ab nota de aberla registrat lo secretari del seu popble al consul de Bilach qui tindra un registre de tots los popbles ahon se notaran les cantitas de rutillos y les cantitas y calidats de fusta lo nom y renom del particular del poble de ahon sia.

Item sempre y quant que algun particular demanie llisensia per a picar alguna cosa sera obligasio del consul prime del popble el mirar el registre per saber si se li ha donat llisensia pera picar alguna altra begada y en cas de abersili donat pasara el consul ab un prohom a segurarse de la ynbersio de la primera llisensia si conex no haber obrat tot li denegara la llisensia sens pasar abis al consul de Bilach y en cas que el consul que el popble li disimulas la ynbercio sera castigat a conexement dels consuls y prohoms dels altres popbles perque sera obligacio dels prohoms y fusters que comisionaran de asegurarse de la ynbersio de la primera llisensia y no conexent estos el que se li dega donar segona llisensia per falta de no fer constar la ynbersio de la primera auqell que la demanara pagara dos duros per satisfer als fusters y prohoms comisionats y el consul del popble a somisio dels altres popbles com esta dit.

Item a qui li se donara llisensia tindra obligasio de extraurer del bosc de Baricauba los rutllos y fusta dintre de un any pasat el qual quedaran a favor dels pobles y no se li donara llisensia sino pagant lo que nesesite a estil de marxant.

Item que desde esta hora en habant demanara segona llisensia a menos de fer constar la ynbersio de la primera tant de lo que haura picat en Baricauba, Socascarro y Bedat no podra optenir la segona.

Item aquell que tallara rutllos a fusta sens ser autoritzat pagara nou lliures dinou sous y un duro per peu de abre aura un duro per peu de arbre aura tallat se li donaran los rutllos y fusta y se anotaran en los registres ab obligasio de fer constar la hobra aura fet ab ells.

Item si es proba que algun particular de les quatre universitats ben cap rutllo o fusta al marxants o altres forasters pagara dos duros per cap.

Item se anotaran tots los rutllos y fusta que abui en el dia se troban fets a cada particular en los dos registres dalt dits y estos no podran optenir altra llisensia sens fer constar la ynbersio de los que abui en el dia sels ha trobat en Baricauba y em proporcio de estos la part que les correspon de Socascarro y Bedat.

Item per a mes seguritat y baliditat de estos capitols luego que seran firmats per los consuls y prohoms de dites quatre universitats se presentaran a la aprobacio del sr governador.

Item per a que ningun popble puga alegar ygnorancia despres de la aprobasio del sr governador sen traure una copia per cada popbble y los consuls faran saber esta capitulacio al seus habitants baix sa responsabilidad y per que conste se fa el present en Bilach dia mes y any dalt escrit.”

Fin finau, ei interessant mostrar coma èren es actes en sègle XIX, a on se determinaue trèir a subasta publica er aprofitament forestau dera montanha de Varicauva e, per açò, transcriuem era següenta acta corresponenta ath 13 de junhsèga de 1817:

“En la vila de Vilach ajuntats los consuls prohoms, i demes del conselh de les quatre universitats Vilach Gausac Aubert Betlan en la sala comuna de Vilach per a determinar diferentes coses convenientes a dites universitats: sent la major y mes sana part de ellas: de comun consentiment han convingut en vendre mil sincsentes filas de fusta en lo bosc de Baricauba ab los pactes y condicions seguens:

primerament se reserva que no se puga tallar sino soliveus y estos hajan de ser de trenta y dos pams en amunt, y que no pugan tallar cabiron algun: en cas que en algun arbre y hagues un rullo y un soliveu de vint y vuit, lo podran tallar pero lo deuran dexar en palanca fins se haura visitat la mercaduria.

Item si algun arbre se empalancas dels que se faran caurer o embararar el algun altre arbre que no arriba a la calidad de soliveu, podran tallarlo, pero deuran ferne un rem de ell.

Item lo comprador sera: en cas de fer caure algun arbre que no sia de la cabitat de soliveu de trenta y dos sera obligat a pagar tres pessetes per cada peu o arbre.

Item se reservan les quatre universitats, lo picatge, tiratge, desembalsatge, i altrament tots los trevalls faedors fins al peu del riu Garona pera los homens de ditas quatre universitats i en cas que no se pogueren havenir sobre el preu sera a taxasio de dos perits, un de cada part.

Item lo comprador serà obligar a dexar les tiraderes y camins libres y en cas que foren embarasats, y prenguen mal algun cap de vestiar seran obligats a pagarlo.

Item el comprador sera obligat a fer tallar dintre dos anys, donant avis a las ditas universitats.

Item la fusta se comensara a picar en les Artiguetes tocant cap ensu fins a la coma del forn, y en cas no ni hagues prou en lo terme señalat podran parar mes ensu.

Item se reservan les quatre universitats que el que prendra la referida fusta que no puga posar cap comis a no ser que sie de les quatre universitats o ve franses y en cas el comis sera no complit ve que lo pugan mudar dites universitats.

Item que los rulllos se faran gens sen puga fer monos que no sie Jaquot el peu.

Item pagara de rifalles una dobla de quatre.

Item el que prendra la referida fusta pagara el present.

Item lo comprador sera obligat a compondre les tiraderes.

Item el trevall de picatge y tiratge es reservat a favor de les quatre universitats en preu de peseta y micha y un chau de vi per picador y micha peseta per cap de tiratge, y en cas que los de dites universitats no bulguen fer lo trevall a dit preu sen puga pendre el marchant dels forasters al mateyx preu y si aumente el preu a los forasters quede reservat pera prenerlo a los trevalladors de dites quatre universitats; y los rulllos se tiraran a jornal y de estos si no se poden avenir el preu sera taxat per dos peritos un de cada part.

Item no podran tallar ningun arbre de roure homs ni arbres fruters.

Item en continent ha anat el ram al public subast i al mes dient conforme es us y costum y se ha lliurat al major postor que es Francisco Aunos de las Bordas qui ne ha donat peseta y mitxa, y tres menuts per fila de fusta, y per pial dels soches en reduccio y per comte se fa lo present dia mes, y any."

Entà acabar damb eth tèma de Varicauva ei interessant hèr ua comparason entre es caracteristiques des convènis que se signen ena actualitat (Annèx 2) damb es que se signauen en sègle XIX peth loguèr d'aguesta montanha entara sua explotacion forestau.

Començaram en tot comentar es clausules que s'aplicauen ena antiquitat e se continuen aplicant actuaument e dempús enumeraram es principaus diferéncias. Era duracion des contractes tostemp a estat de dus ans damb era condicion de deishar es camins liures, nets e en perfècte estat. Mentre qu'es principaus diferéncias son es següentes:

1. Abans, cada viatge que se signaue un nau convèni se compdabilizaue era explotacion maxima en hilères de husta (per exemple 1500 en an 1817) mentre qu'ara se hè en mètres cubics (per exemple 1121,47 en an 2017).

2. Era quantitat pagada abans per aguest loguèr ère de 2316 pessetes e 12 menudi e actuaument ei de 17.058 €.

3. Anticament s'oblighaue ar arrendatari a auer de contractar a gent des pòbles proprietaris entà hèr es trabalhs dera extraccion forestau; aué en dia non i a cap de clausula qu'oblighie ad açò.

4. Ara s'oblighie ath logatari a deishar ua fiança mentre qu'abans non (sonque s'imposauen multes se se talhauen arbes que non anauen incluididi en pacte).

5. Actuaument eth contracte recuelh era possibilitat qu'er arrendatari pogue cedir era sua licéncia totau o parciaument a un tresau, a diferéncia d'antan, a on non se recuelhie cap de clausula en aguest sentit.

6. Era darrèra diferéncia ei que i a un parelh de disparitats ara ora de repartir es beneficis qu'autrege aguest loguèr, maugrat que tostemp s'an agut en consideracion es huecs de vila des quate pòbles proprietaris. Aguestes dues diferéncias son es següentes:

6.1. Actuaument se repartís eth cànon entre tres EMD (Gausac, Vilac e Aubèrt) mentre qu'abans se repartie entre es quate pòbles proprietaris. Aguest cambi se deu a qu'ara Betlan ei integrat ena EMD d'Aubèrt.

6.2. Aué en dia s'a decidit arrodonir es participacions des dues EMD damb menor percentatge de participacion ena montanha en foncion des huecs de vila e atau poder distribuïr es ingrèssi de manèra mès justa e equitativa. Donques, es percentatges demoren distribuïdi dera següenta manèra: 30% EMD d'Aubèrt, 20% EMD Gausac e 50% EMD de Vilac.

Es huecs de vila antics son un dret tributari que consèrven pòqui pòbles ja que sonque afècte as localitats qu'an montanhes publicques pròpries e de titularitat compartida damb d'auti. Entà qu'açò succedisque, an de confluïr diuèrses premisses:

- 1) Auer montanhes de propietat publica.
- 2) Qu'aguestes siguen de titularitat compartida.
- 3) Que i age un aprofitament considerable.

A causa dera dificultat de que coïncidisquen aguestes premisses ei pòc probable qu'existisquen fòrça mès casi semblants.

3. Eth galin, tribut reiau que paguen es aranesi

3.1. Istòria deth galin

3.1.1. Etimologia deth mot

Segontes eth lingüista luishonés Bernat Arrous, eth tèrme galin probablament derive der adjectiu latin “*regalis*”, que signifie reiau. En antic francés se coneish coma “*regale*” e en aranés possiblement ère “*regalin*”. Per tant, segurament eth galin deth rei comencèc per díder-se “mueis regalin” o “*cossèr regalin*”, ja qu’en França era mesura que s’utilizaue entath gran e entara sau ère eth *cossèr*, tanben conegut coma *mueis*. Mès tard, per metonímia, non s’aurie mès dit que “*regalin*” e, per aferèsi –un fenomèn freqüent en gascon- aurie acabat per nomenar-se (re)galin, ei a díder, galin. Aquerò explicarie qu’es vals vesies qu’èren sus era dominacion francesa e èren donques estrangères en aquera epòca non auessen jamès emplegat ne coneishut eth mot.

3.1.2. Origen deth galin

Ei fòrça complicat poder hèr eth seguiment detalhat de diuèrses tematiques istoriques dera Val d’Aran ja que non se trape massa documentacion sus eth Conselh Generau d’Aran (libres de compdes, libres d’acòrds, libres blancs, librets deth galin deth Rei...) que siguen mès antics qu’es Ordinacions de 1616.

En cas deth galin deth Rei passe çò de madeish. Eth prumèr document a on apareish eth mot galin ei eth privilègi autreat per Pèrre III en an 1358 “Declaracion e naua concession de privilègis, usi e costums dera Val d’Aran”, mès sonque se nomete:

*“[...] necnon et in sestaris frumenti vocatis **galins**, que sestarie seu **galins** nobis prestat et prestare tenentur homines dicte vallis [...]*”

“[...] e tanben sus es sestèrs de horment anomenats galins –sestèrs o galins que mos liuren e son obligats a liurar-mos es òmes de dita val... [...]”

Per tant, non se sap damb exactitud s'eth galin deth sègle XIV auie era madeisha capacitat qu'er actuau o s'ère mès gran e damb mès capacitat, ei a díder, mès parion ath sesterium (sestèr). Un aute dubte ei s'auie era madeisha forma qu'ena actualitat.

Sabem qu'a compdar dera relacion de 1613 e des Ordinacions de 1616 de Juan Francisco de Gracia ja ère oficiau era mesura deth galin com eth tribut annau que pagauen ath rei es aranesi (un galin de horment per casa). En aqueth punt dera istòria possiblament ja auie era capacitat actuau.

Tot e açò, ath non auer cap de libret deth galin deth Rei a on s'anotèssen es cases que realizauen eth pagament der impòst reiau cada an, non sabem damb precision quina quantitat se n'arremassaue en cada terçon e, per tant, tanpòc ena Val d'Aran. Çò que sabem ei qu'eth gran se recuelhie en espècie coma mínim enquia 1779. En ua session deth Conselh d'aqueth an, que figure en Libre d'Acòrds deth Conselh, es governants aranesi solliciten que serie convenient que s'establisce eth pagament deth galin deth Rei pactant ua quantitat monetària moderada ath Real Patrimòni en un cens annau en substitucion deth horment. Er acta ditz atau:

“Asimismo han resuelto que respecto a lo gravoso que es el recoger el galin del Rey por lo poco que se coge en el este Valle que apenas se coge para la mitad del año, sería muy conveniente el establecer el galin del Rey ofreciendo pagar al real patrimonio una entrada moderada y un censo anual en lugar del trigo y centeno, suplicando al señor intendente el que se sirva conceder dicho establecimiento a favor del Valle, y sus moradores, dando para ello poder bastante a Jayme Portoles, y al Don Joachin de Miquel para que pueda aceptar dicho establecimiento con las pautas que conviniera con dicho señor intendente, quienes hablaron y practicaron, quanto conviniera, y hallaron más a propósito, dándoles todo poder bastante para aceptar dicho establecimiento.”

3.1.3. Diferéncia entre *eth galin* e *eth sestèr*

Eth sestèr ei ua antica mesura de capacitat entà arids e liquids d'equivaléncia molt diuèrsa enes diferents comarques, mès tostemp era capacitat que se li atribuís ei fòrça superiora ara deth galin. A on mès informacion i a sus aquest concèpte ei en document de Salvador Llena de Gelcen (1951) "Breve historia de las medidas superficiales agrarias de la antigüedad y estudio particular de aquellas cuyo uso es tradicional en Cataluña". AQUIU se definís coma "antiquísima medida de capacidad para áridos, hoy día caída en desuso. Su origen técnico radica evidentemente en el sextarius del tiempo de los romanos".

Eth primèr privilègi a on figure eth sesterium ("sestero de formento"), com a impòst reiau qu'auien de pagar es aranesi, ei en coneishut Tractat d'Emparança, que segontes es darrèri estudis amiat a tèrme per Pere Benito s'aurie de datar en an 1130. Reglà, ena sua tèsi doctorau, l'auie datada en an 1175.

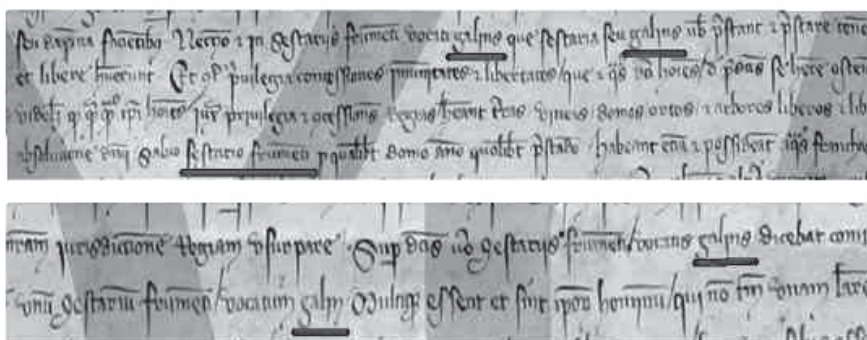
Mès tard, en an 1298, eth mot sesterium torne a aparéisher en document nomenat "Relacion de costums dera Val d'Aran" confirmades per Arnau de Sant Marsall, lòctinent deth rei de Malhòrca, a peticion des òmes dera Val.

Posteriorament, en primèr capítol dera Querimònia (tant en document autreat en Lhèida per Jaime II eth Just eth 23 d'agost de 1313 com en der an 1328 en qu'Alfons IV confirme aquest privilègi) apareish era paraula sesterium.

Finaument, coma ja auem tractat en punt 2, en privilègi autreat per Pèrre III en an 1358 "Declaracion e naua concession de privilègis, usi e costums dera Val d'Aran" s'aclarís e se da un nau punt de vista sus quin ei er impòst reiau dera Val d'Aran e se concrète que se tracte dera madeisha mesura.

En aquest document tanben se ratifique qu'eth sesterium de horment (qu'apareish damb es formes sestarium, sestariis e sestaria) ei er impòst que pagauen ath rei en Aran. E çò mès important ei qu'en aquest privilegi per prumèr viatge apareish eth tèrme "galin" e l'equiparen damb eth tèrme "sestarium" (sestèr).

Fig. 8. Fragment a on apareish per prumèr viatge eth tèrme galin

"Galin(s)"

"Sestario frumen"

Hònt: Archiu Generau d'Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d'Aran (AGA 190-71-T1-2).

Non sabem s'aguesta equiparacion deth galin damb eth sesterium ei producte d'un nau convèni damb es reis deth que non n'auem constància (posterior a 1328 e anterior a 1358), a on s'aurie acordat era parietat deth sestèr damb eth galin. Encara qu'era possibilitat que pren mès fòrça ei qu'aguesta declaracion de 1358 signifie que ua relectura deth privilegi aranés: a cambi de pagar eth dret Reiau per mès cases (qu'auessen huec o siguessen domicili, cambi substanciau ja qu'enquia alavetz sonque se pagaue pes huecs des cases vielhes) calie igualar eth sestèr damb eth galin, qu'ère de menor capacitat. En definitiva, mès cases auien de pagar eth tribut damb ua aportacion de horment mès baisha.

En an 1613, eth visitador reiau Juan Francisco de Gracia diguec qu'eth Rei Jaime II dèc es tèrres, aigües, hustes, peishius, lenhes e caça as aranesi reservant-se sonque cèrtes montanhes e per cada vesin un sestèr de horment ("cesterio de trigo"). Gracia confirme qu'eth sestèr se hège a servir en quauqui lòcs de Catalonha e qu'ère diferent deth galin perquè ère mès gran e auie, donc, mès capacitat. En aguest punt Gracia tanben especifique que de çò qu'a pogut entèner, ei que per èster menor eth galin qu'eth sestèr, era gent dera Val d'Aran da era mesura deth galin mès plia entà qu'atau equivalgue ath sestèr. Tanben sabem que deth pagament deth galin n'èren exempts es pòbles de Tredòs e Les (eth prumèr per costum immemoriau e eth dusau per èster vila deth Baron), toti es clèrgues residents ena Val d'Aran, es praubi de solemnitat e es còssos e conselhèrs de cada lòc.

“Los derechos reales, que dan en aqueste Valle a V.M. con que se pagan los salarios de los sobredichos ministros y oficiales, son muy cortos y, tenues, porque como antiguamente los reyes de Aragón no pagaban sueldo al Castellano, y soldados del castillo de León, y por consiguiente no gastaban cosa alguna de su real patrimonio en el valle, tan solamente atendieron a su conservación, procurando hacerse Señores, no solo del territorio, sino de los corazones de sus moradores. Y para esto se les fueron ganando con mostrárseles liberales y francos, y así el rey Don Jayme el II que fue después del seqüestro el primero Señor del Valle, les dió las tierras, aguas, maderas, pastos, leñas y cazas: reservándose tan solamente ciertas montañas, y por cada un vecino un cesterio de trigo que es cierta medida, a que los del valle llaman galin, aunque algunos dicen que es diferente el uno del otro, y que es algo mayor el cesterio, y que aún ahora usan de él en algunas partes de Cataluña. Pero lo más que he podido entender en esto, ha sido, que por ser menor el galin, le dan los del valle muy lleno, con que viene a ser igual al cesterio, dándole raído.

De manera, que no sobrepuje el trigo a la medida con que se mide, la qual en estos tiempos es algo más de media anega de Aragón. Páganle todos sino los lugares de Tredòs y Les, y los clérigos y pobres”.

En conseqüència, podem díder que des deth Tractat d’Emparança de 1130 enquia 1358 es aranesi paguen un sestèr de horment per cada casa a on i age un huec. A compdar de 1358 ja trapam era equiparacion deth sesterium damb eth galin, mès en 1613 Gracia afirme que non son çò de madeish e qu’eth sestèr ei mès gran.

Mès tard, enes Qüestionaris de Francisco de Zamora (1789), era grana part des responses que s’i arremassen parlen dejà deth galin de horment e en bèth cas (Arties, Vila e Arròs, Bossòst e Vielha) se mencione eth sestèr.

Finaument, en libre “Pesos, mides i mesures dels Països Catalans” de Claudi Alsina, Gaspar Feliu e Lluís Marquet (publicat en 1990) s’expòse qu’eth sestèr ère ua mesura de capacitat entà arids de valor molt variabla segontes es comarques, mès pròpia dera zòna catalana pirenenca. En aguesta publicacion se concrète qu’era forma antica de sestèr ère *sexter*, mès eth nòm d’aguesta mesura pòt aparéisher escrit damb es grafies cesté, cester e sesté.

3.1.4. Era incomprendible conversion deth Sestèr en Sextèrç o Sextèrçi en sègle XX

Ua confusion que s’a plasmat e se seguís repetint en nombroses publicacions des nòsti dies ei qu’era mesura d’arids, expressada ena paraula latina *sesterium* se revire coma sextèrç o sesterci quan en realitat, se dam per correcta era version dera Querimònia que apareish ena *Catalunya Romànica* (1987) e d’autres interpretacions hètes enes sègles anteriors, aurie d’èster sestèr (*sexter*).

Per çò qu’auem pogut comprovar quan en realitat se li cambie eth sentit ara paraula originau ei en sègle XX, quan quauqui autors, escrivans e istoriaires, reviren *sesterium* per sextèrç.

Per exemple, Juli Soler e Santaló, damb era guia dera Val d'Aran der an 1906, parle d'un sextèrç de gran o er istoriador Joan Reglà en an 1951 ena sua tesis doctorau "*La lucha por el Valle de Aran*" parle d'un "*sextercio de trigo anual por casa*". E tanben eth quadern editat en an 2000 peth Conselh Generau sus era Querimònia parle dera mesura deth sextèrç.

Açò a comportat qu'ath confóner es tèrmes sestèr damb sextèrç se li dèsse un significat que non se corresponie damb era realitat. Entà conéisher milhor qué son cada un d'eri auem consultat era definicion en diccionari, que ditz atau:

1. Sester = "*Antiga mesura de capacitat per a àrids i líquids d'equivalències molt diverses a les distintes comarques*". Era sua equivaléncia en aranés ei sestèr. D'acòrd damb eth "*Diccionari català-castellà d'Enciclopèdia Catalana*" er equivalent de sestèr en castelhan ei "*sextercio*".

Sextario = "*Medida antigua de capacidad para líquidos y para áridos, sexta parte del congio (3 litros) y decimosexta del modio*" (del Diccionario de la Lengua Española de la Real Academia).

2. Sesterçi = "*Antiga moneda romana que valia un quart de denari*". Segontes eth diccionari Alcover, er equivalent de sesterçi en castelhan ei Sestercio. Sestercio = "*Moneda romana de plata, que valia dos ases y medio*" (del Diccionario de la Lengua Española de la Real Academia). Era sua equivaléncia en aranés ei sextèrçi.

Referent ath tèrme sextèrç (que hè a servir Juli Soler en 1906), qu'en mès d'ua ocasion s'a dit qu'ère ua siesau part de horment, pensam que s'a arribat ad aguesta conclusion perque s'a intercambiat damb un des significats que tanben a era paraula sestèr (*sextercio*) com ua siesau part deth congio (qu'auie 3 litros). Per ua auta part, un sextèrç matematicament parlant serie dues parts ($6/3 = 2$) non ua siesau part com bèth viatge se mos a dit. Finaument podem díder qu'actuaument aguesta paraula non figure en cap de diccionari.

Mès endeuant, en an 1951, er istoriador Joan Reglà mos parle d'un *sextercio* (*sestercio*) qu'es diccionaris definissen com ua antiga moneda romana de plata. Se s'auesse referit ara moneda romana, aguesta moneda per supausat non ère correnta en sègle XIV, e mèl complicat aurie estat pagar ath rei era quantitat de horment peth valor dera madeisha.

3.1.5. *Qui s'encuedave de recaptar er impost reiau en Aran?*

Sabem, a trauès deth privilègi autrejat per Pèrre III en 1358, qu'eth comissari generau Pons d'Altariba siguec nomentat peth rei entà supervisar es diuèrsi ahèrs reiaus tanhents ara Val d'Aran, com per exemple era recaptacion deth sestèr de horment e, en definitiva, eth contròtle deth nombre de cases (huecs) as que les corresponie pagar eth nomentat impòst. Supausam qu'en aquest període er encargat de remassar eth sestèr ère eth casteran de castèth Leon.

Posteriorament en sègle XVII, en temps des Ordinacions (1616), i a un edicte nomentat "de los juezes de tabla" qu'estipule a qui li correspon arremassar eth galin e tanben concrète qui lo a de recèber. En aquest edicte s'especifica qu'eth governador a d'arremassar eth galin encara que tanben sigue administrant justícia. Atau donc, se declare que se se da aguesta circumstància, eth dit governador age de recuèlher eth galin entà auer-lo a disposicion deth Rei.

"Otro si, por quanto se ha visto, que teniendo tabla de justicia el governador del dicho Valle en el tiempo que se suele recoger el derecho del galin, que su magestad tiene consignado al dicho governador, se ha dudado si el dicho governador lo avia de recoger, o quien lo avia de recibir: Por tanto declaramos que si llegare el dicho caso, haya de recoger el galin el dicho governador, para que lo tenga a disposición de su magestad, por ser este derecho de su real patrimonio: Y por razón del que puede tener el dicho governador a la parte y porción que le cabra del dicho galin por el tiempo que avra

servido, declaramos, que asi las fianças del dicho governador, como qualesquiere otros acreedores suyos pueden hazer sequestrar los panes y frutos del dicho galin, para que dellos, o de la porción que al dicho governador pertenecièr mediante justicia, y guardando los términos que segon constituciones de Cataluña se debe guardar, se paguen las deudas que justamente debiere de pagar el dicho governador”.

Se'n 1616 semble clar que qui a de recuélher eth galin ei eth governador e qu'aguest dret ei deth reau patrimòni, ans mès tard (en 1648) se met en qüestion que sigue atau perque semble que pendent quauqui ans eth galin de horment anèc a parar ath jutge (nomentat govenador de justícia) e en aqueth an semble, per escrit qu'analizam, que se vò averiguar a qui correspon eth galin. Eth periòde en que se pague eth galin ath governador de justícia coincidís damb era epòca dera Guèrra des Segadors en qu'èra Val d'Aran ei en mans des francesi.

“Por el governador de la justicia nos ha sido representado que por orden de V^a Exª ha de ir a Barcelona para que, V^a Exª quiere averiguar, así a quien toca el galin de trigo, que los habitantes de esta Valle deven pagar; como también el derecho, que pertenece administrar a cada uno de los Gobernadores en esta representamos a V^a Exª lo que ya en otra havemos hecho a cerca delgalin de trigo, que según nuestras constituciones, pertenece al Governador de la justícia, y no al del Castillo, y como Ex mo Señor ese derecho delgalin haya de quedar sequestrado a la purgación de la tabla del Governador para satisfacer, y pagar lo que deviere si el no lo recibía, y no tenía hacienda con que pagar sus fianças lo habrían de pagar, el qual fuera en grande perjuicio de este Valle, por ser las fianças de la misma tierra, y por no tenir el dicho Governador de la justicia de su magestad ni de la del Valle otra cosa en que sustentarse sinó es el dichogalin de trigo, por lo qual fuera ocasión de hacer el dicho Governador, muchas injusticias, y agravios sinó tenia con que sustentarse: por tanto a V^a Exª suplicamos, sea de su Real Servicio de

mantener a dicho Governadorde la justícia en su posesión de dicho galin de trigo.”

A compdar deth sègle XVIII, eth galin deth rei e es auti drets reiaus se comencèren a arrendar per triènnis (normaument en mes de mai) e i a constància d'aguest arrendament per part deth Conselh Generau enes ans 1773, 1776, 1779, 1782 e 1791.

Ua auta polemica sus eth galin deth Rei e d'auti impòsti reiaus que se pagauen en Aran sorgís en 1754 quan semble que hège quauqui ans que non se pagauen tributs e se requerís ath Conselh entà hèr ua confession especificant es impòsti que se pagauen en Aran ath Rei.

“Haviendo reparado de muchos años a esta parte, que el Real Patrimonio no ha cobrado cosa alguna de los censos, y derechos nombrados galin del Rey, de una medida de trigo, que le deven corresponder los vecinos del Valle de Aran, ni de las rentas de carnalatges, que igualmente debe percibir dicho Real Patrimonio por razón de los rebaños extranjeros que pascentan en los montes de dicho Valle, ni del derecho de lesda, y Frutos, que todos los años dan los Prados nombrados del Rey, en esta atención, y a fin de que puedan recuperarse con brevedad las citadas rentas, encargo a Usted que luego de recibida este parte junto con el Excelentissimo Apeo a los lugares del citado Valle de Aran para examinar colectas, y cobrar las dichas rentas, y demas que haya allí propias del Real Patrimonio [...]”

“Ni otra cosa más que el derecho de percibir un sesterio de trigo que se llama galin del Rey, por razón del qual han pagado siempre todos los vecinos de dicho Valle, que tienen en casa un fuego, y puerta abierta, una medida de dicho trigo de aquellas, que siete hazen quartera Barcelona a excepción de los lugares de Tredòs y Les, el primero por costumbre inmemorial y el segundo por ser del Barón, todos los clerigos residentes en dicho Valle, los pobres que adveran serlo, los regidores de cada un lugar que estos no pagan ni han pagado el citado derecho nombrado Galin del Rey. = Item declaran, que el Rey nuestro Señor, que Dios Guarde, es su Real patrimonio en

el término de las Bordas de dicho Valle, tiene unos Prados nombrados los Prats del Rey sitios cerca de la orilla del rio Jueu = Item dijeron que el dicho Real patrimonio tenía en el citado Valle en derecho nombrado vulgarmente carnalage, que consiste en veinte y cuatro reales plata vieja, una cabeza ganado lana y dos quesos, que debe percibir por cada rebaño de los ganados extranjeros mayores y menores que pasan por los montes de los terzones de Pujòlo, Arties y Garòs y que dichos veinte y cuatro reales y quesos se los pasen igualmente al señor Gobernador y el Bayle General de Pujòlo, bien que del ganado lanar que pascenta en los montes de Arties y Garòs no se pagan quesos, y que en los demás montes del citado valle es de los rebaños que pacentan en ellas, debe percibir el Real Patrimonio doze reales plata antiguos y una cabeza de ganado por cada uno de dichos rebaños, y que este derecho lo ha cobrado hasta hoy, y de muchos años, el gobernador y antes el Castellano del Valle de Aran. = Ítem confesaron asimismo, que su majestad en su Patrimonio Real tiene en el citado valle derecho de lezda sobre los ganados mayores y de diferentes mercadurías, que pasan los extranjeros por el dicho valle y cobra por dicha lezda lo siguiente: primeramente, por cada cabeza de ganado extranjero siete sueldos barceloneses a excepción de los tiempos de feria y mercados que por real privilegio se tienen en la villa de Viella, que entonces no se paga derecho de lezda.

Ítem por cada carga extranjera, que pasa por dicha villa, y venga de Francia o España siete sueldos barceloneses por media carga o costal de extranjero en real de plata antiguo.

Por cada paquete de hombre extranjero un sueldo de plata.

Por cada burro un sueldo de plata, declarando, que todos los referidos derechos pertenecientes al Real Patrimonio ha cobrado hasta el día presente el gobernador de los vecinos de este valle y extranjeros como arriba se explica.”

A començament deth sègle XIX, un aute conflicte important entre eth Conselh Generau d'Aran e era Corona Espanhòla, que torne a auer coma protagonista er impòst deth galin deth Rei, ei era reclamacion as aranesi per part der intendent de 15305 reaus. Aquesta chifra equivau ar impòst deth galin deth rei qu'aurien d'auer pagat es terçons pendent es dus ans qu'era Val d'Aran siguec invadida pes francesi. Aquesta invasion dera Val d'Aran correspon ara nomentada guèrra deth Roselhon qu'abarquèc des de març de 1793 enquia junhsèga de 1795. Era Val d'Aran siguec invadida eth 31 de març der an 1793, com còste ena acta dera session deth Conselh Generau de data 25 de noveme de 1795 que servís entà recuperar era activitat dera institucion qu'auie estat arturada pendent era invasion. Es tropes dèishen era Val d'Aran eth 7 de seteme de 1795 conforme eth tractat de patz.

A compdar d'aguesta demanda des 15305 reaus per part der intendent se plantege un plet per part deth Conselh Generau ara Intendència e era defensa deth madeish ei a cargue der advocat Ignacio Vidal. Sus aquest ahèr se'n parle ena acta de 5 de març de 1797 deth Conselh Generau, sauvada en Libre d'Acòrds deth Conselh 1772-1832 (AGA 190-71-T1-3029) a on entre d'autes causes se ditz qu'eth Tresorèr Major mane que se hèsque efectiu eth pagament des 15305 reaus que se deuen per arrendament deth galin deth rei, corresponent ath periòde qu'acabaue a darrèrs de mai de 1794. Tanben se comente que non se pague, perqu'eth Conselh dera Val non crubèc eth galin deth Rei ne es auti drets qu'auien arrendats corresponents as ans 1792 e 1793 per auer-les-ac provedit e distribuït ara tropa espanhòla e dempús ara francesa.

En relacion ad aquest litigi, en Libre de Compdes Generaus 1781-1850 (AGA 190-71-T1-3031), en acta corresponent as compdes generaus dera Val d'Aran der an 1802 que passe eth Sindic Generau Juan Sacau, i figure ua despèna de 54 liures araneses entà pagar dus memoriaus que s'an elaborat (un d'eri sus era reclamacion ara Val d'Aran des 15305 reaus per part der intendent).

“Y altre memorial sobre ser exempts del pago dels quinze mil rals del galin deth Rey, que lo senyor intendent demana del temps de la invasió”.

3.1.6. Enquia quan se paguèc eth galin deth rei e per qui?

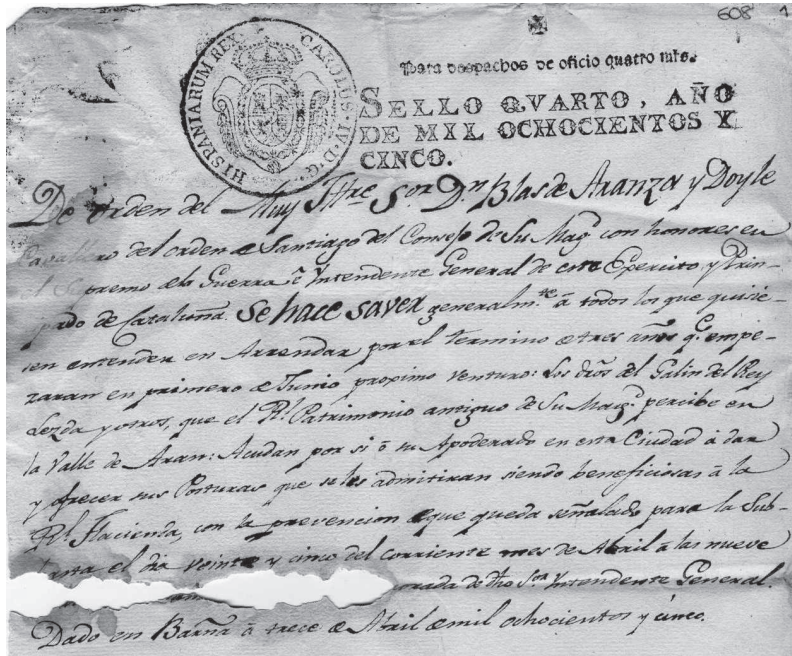
Com auem comentat anteriorament, eth Conselh Generau auec arrendada era recaptacion deth galin deth rei triennaument des der an 1773 enquiath 1794, damb bèth periòde d'aguest intervau a on eth non se n'encargauè. Entà realizar aguesta recaptacion se hège a servir un cens de toti es pòbles dera Val d'Aran que corresponie as cases abitades. Arrebrembam qu'es huecs fiscaus deth Conselh (que non corresponien as cases abitades) èren en tot aguest periòde 482 (distribuïdi per terçons: 106 Pujòlo, 40 Arties-Garòs, 114 Castièro, 80 Marcatosa, 50 Lairissa e 92 Quate Lòcs).

S'unicament s'auessen tengut en compde aguesti huecs, era recaptacion auesse estat de 482 galins pr'amor qu'eth fogatge ath qu'ère obligada era Val d'Aran ère un galin per casa. Pes quantitats arrecuelhudes qu'an estat documentades ei evident qu'eth numèro de contribuents que pagaue er impòst ère superior as huecs fiscaus.

Donques, quede clar qu'eth cens qu'ei mèis fiable entà saber guaires cases pagauen eth galin deth rei ena Edat Modèrna ei eth cens de 1613 de Juan Francisco de Gracia, a on se concrète qu'auien de pagar-lo ues 800 cases. Mès tard, aguesta chifra anèc aumentant enquiar an 1790, quan arribèc as 894 galins (ei a díder, cases). Aguesta quantitat ei era que s'anèc recaptant coma impòst reiau practicament enquiara sua supression que possiblement se produsic damb era abolicion des huecs eth 12 de junh de 1810.

Era darrèra notícia qu'auem sus eth crubament deth madeish ei a partir d'un ban publicat er an 1805 per intendent generau de Barcelona a on se trège a concors era recaptacion deth galin deth rei entà un periòde de tres ans (Fig. 9). Aguesta ei era pròva qu'en aqueri ans encara se recaptaue eth galin.

Fig. 9. Ban der an 1805

Hònt: Archiu Generau d'Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d'Aran (AGA 190-71-T1-623).

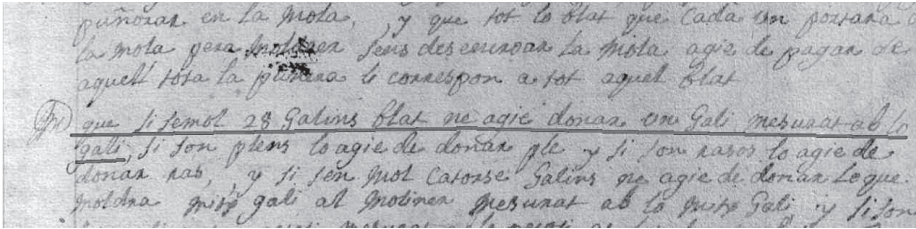
3.2. Importància deth galin ena economia dera Val d'Aran

Eth galin s'utilizaue principaument entà pagar er impòst reiau, mès mos cau saber qu'ath long dera istòria tanben s'a utilizat entà d'auto ahèrs.

Per exemple, eth galin ère fundamentau entà pagar ena mòla. En 1734, en libre de capítols de Betren, se manifèste qu'entà mòler 24 galins calie pagar un galin ath molièr.

Mès tard, en an 1743, en libre deth Conselh de Vilac s'especificue que cau pagar un galin per cada 28 galins moluts. (Fig. 10)

Fig. 10. Fragment deth Libre deth Conselh de Vilac a on se concrète eth prètz de mòler 28 galins

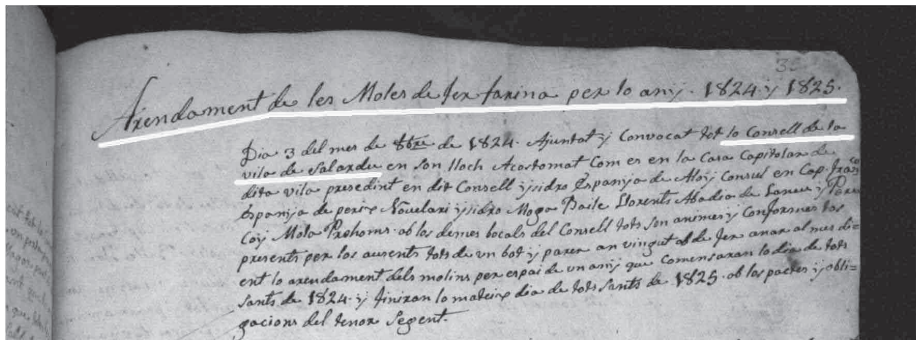

“Que si se mol 28 galins blat ne agie donar un galí mesurat ab lo galí”

Hònt: Archiu Generau d’Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d’Aran (AGA 190-130-T1-1).

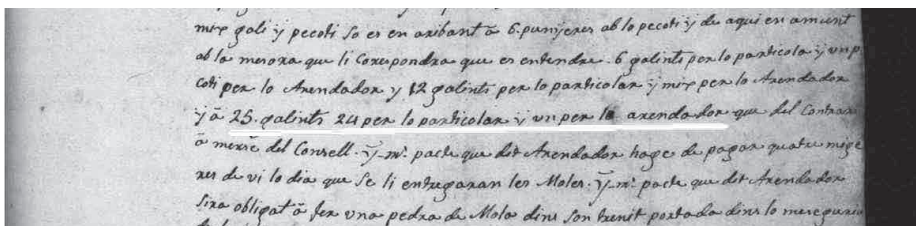
En 1824, en libre deth Conselh de Salardú se ditz qu’entà mòler 6 galins cau pagar un pecotin e entà mòler 24 galins un galin, çò de madeish qu’en Betren (Fig. 11).

Fig. 11. Fragment deth Libre deth Conselh de Salardú a on se concrete eth prètz de mòler 6 i 24 galins, respectivament

“Arrendament de les moles de fer farina per lo any 1824 y 1825”

“Lo Consell de la vila de Salardú”

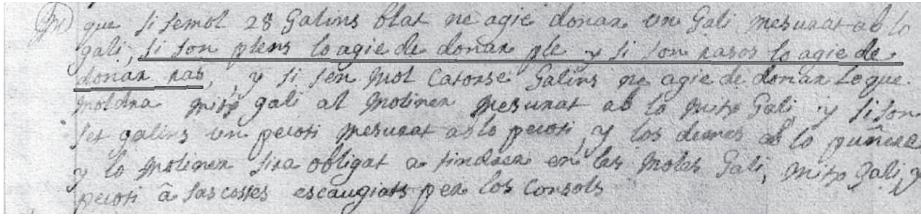

“25 galints, 24 per lo particular y un per lo arrendador”

Hònt: Archiu Parroquiau de Vielha.

Se's galins que se mòlen son plens, eth galin que se pague (o pecotin) tanben a d'èster plen. Per contra, quan es que se mòlen son rasi, eth que se pague a d'èster ras (Fig. 12).

Fig. 12. Fragment a on s'especifica coma an de èster es galins que se paguen ath molier

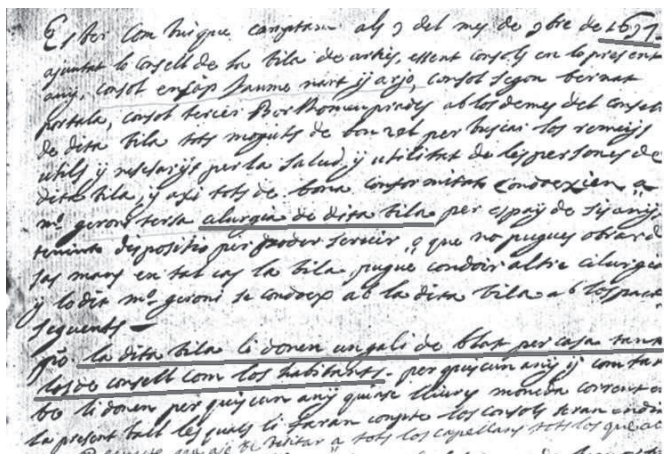
“Si son plens lo agie de donar ple y si son rasos lo agie de donar ras”

Hònt: Archiu Parroquial de Vielha.

Cau saber que, quan eth galin ère ras, eth gran non sobrepassaue es marges superiors deth galin. En cambi, quan ère plen, eth gran superaue era nautada deth galin.

Atau madeish, eth galin se hège a servir entà pagar ath mètge o a d'auti semblants, coma eth menescal (qu'ère eth veterinari) o eth cirurgian (que hège era foncion de barbèr e de cirurgian). En libre *de las politicas observa lo Consell de la vila de Arties*, en 1691, s'especifica que cada casa auie de pagar per an un galin ath cirurgian (Fig. 13), çò de madeish qu'ath menescal. En un aute contracte se concrete mès, dident que se crubave a toti es que pagaven eth galin deth rei (Fig. 14).

Fig. 13. Fragment deth Libre de las politicas observa lo Consell de la vila de Arties a on se concrete era quantitat de blat que rebie eth cirurgian

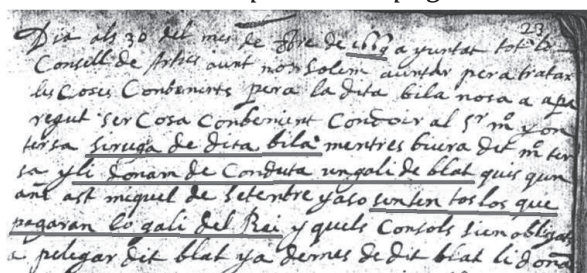
"1691"

"Cirurgià de dita vila"

"Lo dita vila li donen un galí de blat per casa, tant los del consell com los habitants"

Hònt: Entitat Menor Descentralizada d'Arties-Garòs.

Fig. 14. Fragment deth Libre de las politicas observa lo Consell de la vila de Arties a on se concrete qui avie de pagar ath cirurgian

"1669"

"Cirurgià de dita vila"

"li donant de conducta un galí de blat"

"s'enten tots los que pagaran lo galí del rei"

Hònt: Entitat Menor Descentralizada d'Arties-Garòs.

Ath delà, en 1822, se manifèste qu'ath mètge li auien de pagar cada an un galin per casa (Fig. 15).

Fig. 15. Fragment deth Libre de las politicas observa lo Consell de la vila de Arties a on se concrete era quantitat de horment que cada casa avie de pagar ath mètge

...y parer no discrepant lo un en lo bot e parer de altres
testim conduit per Dr. en medicina al Sr. J. M. Torroh
Priu del lloch de vna per lo enpai o xermin de breny
conre cultiu al present que comença a serbia per Sr. M.
quel de 7 brax prouision parat y forina per semblant dia
blat per casa y bint diuen quisgun any y tot lo darme
als parer bells y men favorable al cumu fetz en la llibre

"Dr. en medicina"

"Se li done de condupta un galí de blat per casa"

Hònt: Entitat Menor Descentralizada d'Arties-Garòs.

Finaument, eth galin (e tanben eth sestèr e eth pecotin) s'utilizaue de manèra oficiau coma mesura agrària e, per tant, de dimension. Ei a díder, corresponie ad aquerò que se podie semiar damb eth recipient deth galin plen (2 arees 16 centiarees, qu'equivalen a 216 mètres quarrats), segontes s'especifica en libre de capítols deth Conselh dera Bartièra.

Taula 4. *Comparacion de diferents mesures de superficia.*

1 Ha	46,296 galins
1 Ha	6,14 jornals
1 Ha	10000 m ²
1 jornal	16,28 àrees
1 jornal	7,537 galins
1 jornal	61400 m ²
1 galin	2,16 àrees
1 galin	0,132 jornals
1 galin	216 m ²

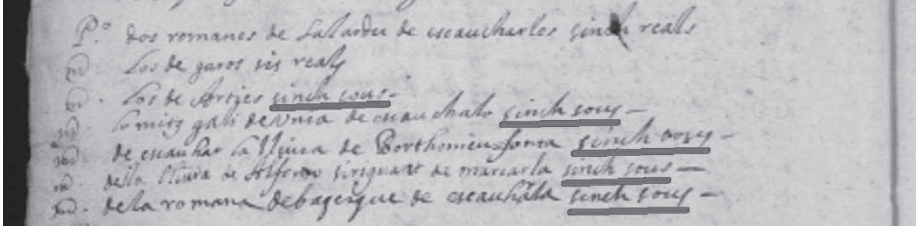
Hònt: elaboracion pròpia.

3.3. *Es hèrs deth galin*

Damb er inventari des galins realizat s'a pogut observar que bèri galins pòrten uns hèrs en perimètre dera part superior. Aguesti hèrs an coma finalitat protegir era husta deth desgast entà evitar que se rebaishe e supòse ua disminucion dera capacitat.

Per aquerò, entà verificar qu'era capacitat deth galin ère tostep era madeisha e evitar crear perjudicis as vesins dera Val d'Aran, un viatge ar an se calibrauen es pesi e es mesures des diferents instruments de mesura qu'existien (galin, romana, migera...) enes diuèrsi terçons dera Val d'Aran. Era persona escuelhuda peth Conselh de Vila que s'encuedaue d'aguest ahèr ère eth *mostassaf*, a qui se li pagauen 5 sòs per cada comprovacion realizada. (Fig. 16).

Fig. 16. *Quantitat de sòs qu'avie de crubar eth mostassaf peth sòn trabalh*

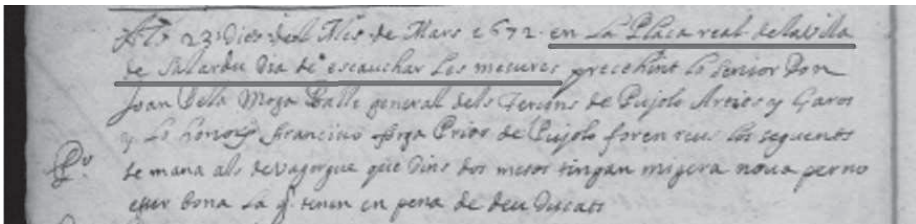

“Sinch sous”

Hònt: Archiu Generau d’Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d’Aran (AGA 190-138-T2-149).

Per exemple, en terçon de Pujòlo, eth Conselh de Vila decidie un dia (normaument eth dimèrcles dera tresau setmana de Quaresma) tà que es cònsuls des pòbles d’Unha, Tredòs, Bagergue, Salardú, Gèssa, Arties e Garòs portessen ena Plaça Reiau de Salardú es diuèrses mesures de capacitat entà èster supervisades (Fig. 17).

Fig. 17. *Convocatòria deth Conselh de Vila de Salardú entà supervisar es diferents mesures de capacitat*

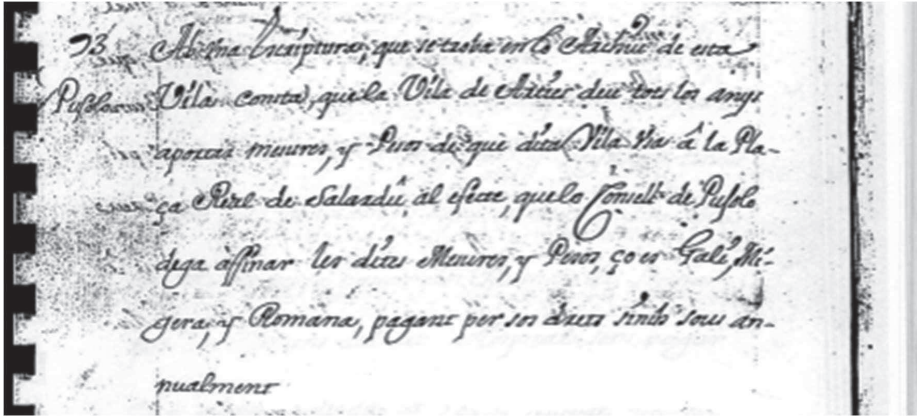

“En la plaça Real de la vila de Salardú dia d’escauchar les mesures”

Hònt: Archiu Generau d’Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d’Aran (AGA 190-138-T2-149).

Podem observar qu’es pòbles d’Arties e Garòs son es unics que non formen part deth terçon de Pujòlo e son obligats per ua escritura d’ua sentència a anar entà Salardú tà afinar es mesures e pesi. (Fig. 18).

Fig. 18. *Escritura d'ua sentència qu'obligue ath terçon d'Arties-Garòs a comprovar es diuèrses mesures de capacitat en Salardú*

“Ab una escriptura que se troba en lo archiu de esta vila, consta que la vila de Arties deu tots los anys aportar mesures y pesos de què dita vila usa a la plaça Real de Salardú, al efecte que lo Consell de Pujòl dega afinar les dites mesures y pesos, ço és galí, migera y romana, pagant per sos drets sinch sous annualment”

Hònt: Entitat Menor Descentralizada d'Arties-Garòs.

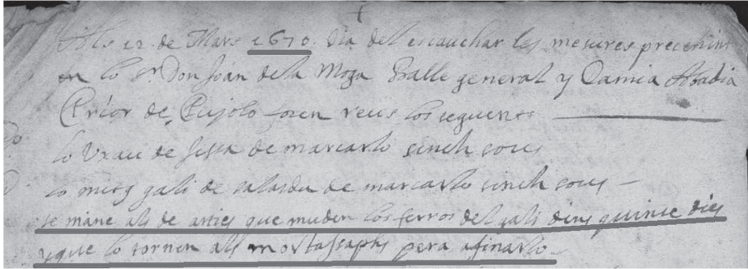
Atau madeish, se sap qu'es mesures des pòbles deth terçon de Castiero (Vielha, Casarilh, Escunhau, Betren, Casau e Gausac) s'escauchauen²⁴ en Vielha; es deth terçon de Marcatosa (Mont, Montcorbau, Vila, Vilac, Arròs, Betlan e Aubèrt) en Vilac; es des terçons de Quate Lòcs (Bossòst, Les, Canejan e Bausen) e Lairissa (Benós, Begós, Arres, Vilamòs, Es Bòrdes e Arrò) en Bossòst.

En aquest document dera dusau mitat deth sègle XVII (1664-1675) quede constatat qu'un element fundamentau e prioritari des galins ei eth hèr que recobris es sues parets superiors. Se's galins portauen es hèrs e èren ben herrats, ère era pròva de qu'èren es reglamentaris e, donc, auien era capacitat justa establida pes autoritats araneses. Aquest hèt quede reflectit enes actes der an 1670, a on s'exigís as d'Arties que càmbien es hèrs deth galin, e de

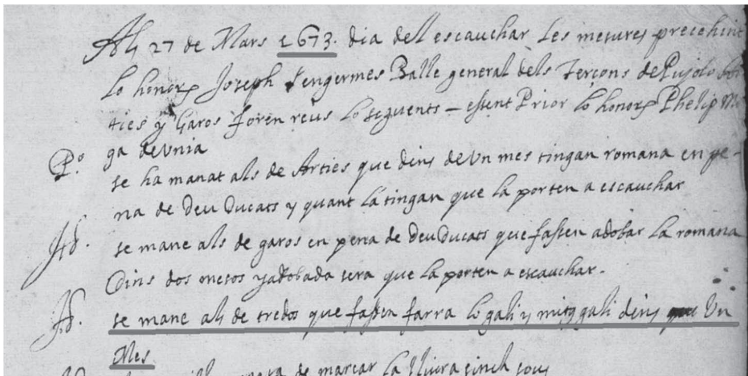
²⁴ En *Diccionari català-valencià-balear* (Alcover Moll), escaujar: comprovar era exactitud des pesi e mesures.

1673, a on s'exigís as de Tredòs que hèrren eth galin e eth miei-galin (Fig. 19).

Fig. 19. *Importància des hèrs enes diferents mesures de capacitat reglamentàries*

“1670 Se mane als de Arties que muden los ferros del galí dins quinze dies y que lo tornen als mostafaps per a afinar-lo”

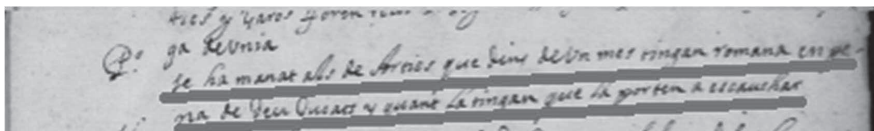
“1673 Se mane als de Tredòs que fassen farra lo Gali y mitg gali dins un mes”

Hònt: Archiu Generau d'Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d'Aran (AGA190-138-T2-149).

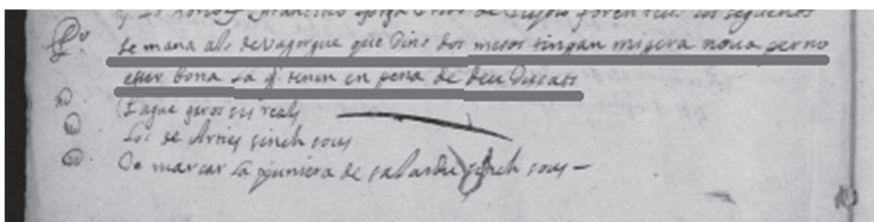
D'aguest dia d'escauchar es mesures tanben se pòt concludir qu'es hèrs èren un element fundamentau deth galin e deth miei-galin. Ath delà, se constata qu'es mesures de capacitat que se comprovauen èren es oficiaus e, per tant, èren es que s'auien d'utilizar entara activitat economica ja que quan non complien es requisits (entre eri auèr es hèrs en bones condicions) s'oblighaue as pòbles a pagar

ua multa s'era mesura non se renovaue o s'apraiaue en un plaç de temps determinat. (Fig. 20).

Fig. 20. Exemples de quan es mesures de capacitat non complien es requisits establits

“Se ha manat als de Arties que dins de un mes tingan romana en pena de deu ducats y quant la tingan que la porten a escauchar”

“Se mana als de Bagergue que dins dos mesos tingan migera nova per no esser bona la que tenen en pena de deu ducats”

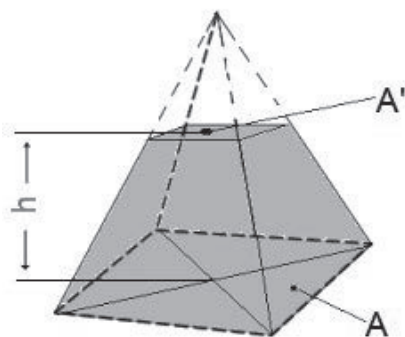
Hònt: Archiu Generau d'Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d'Aran (AGA190-138-T2-149).

3.4. Inventari des galins dera Val d'Aran

Entà veir es semblances e es diferències des galins s'a intentat cercar un galin de cada un des pòbles d'Aran e s'an calculat es sòns respectius volums (Fig. 22 a 62) aplicant era formula ja existenta que se mostre ena Fig. 21. Era majoria des galins an ua forma de piramida quadrangulara troncada.

Fig. 21. *Formula entà calcular eth volum dera majoria des galins (piramida quadrangulara troncada)*

$$V = \frac{h}{3} (A + A' + \sqrt{A \times A'})$$

Hònt: elaboracion pròpia a compdar dera formula ja existent.

Eth volum se calcule a partir des mesures dera basa deth galin, es dera part superiora, era nautada interiora (h) e era grossor dera taula. Damb aquestes mesures se tròbe era area des dues bases (inferiora o A e superiora o A'), que son eth producte des dus costats en tot restar era grossor dera taula. Es galins que s'an mesurat e es sòns respectius volums son es que se mòstren ena taula 5.

Taula 5. *Calcul deth volum des galins damb forma de piramida quadrangular truncada a compdar des pues respectives mesures*

Poble	Volum (cm³)	Volum (l)	Costat 1 (cm)	Costat 2 (cm)	Costat 1' (cm)	Costat 2' (cm)	Nautada (cm)	Taula (cm)	A (cm²)	A' (cm²)
Arres (es de Barber)	10125,53	10,13	30	30,5	22	22	21,2	2,2	668,16	309,76
Arró (es de Joaneton)	10137,29	10,14	31	31	26,5	26	16,4	1,9	739,84	503,94
Arrós (es de Guerrero)	10519,41	10,52	32,5	34	22	22	19,8	2,4	808,84	295,84
Arties (es de Cap deth Pont)	10410,75	10,41	28	27,5	25	24,5	21	2	564	430,5
Aubert (es de Quica)	10295,96	10,30	29,5	29	22	23	20,6	1,8	657,86	356,96
Bagergue (es de Ròsa)	10208,28	10,21	28,5	29	24	24,5	20,1	2	612,5	410
Begós (es de Socaudau)	10359,76	10,36	31	31	26,5	26	18,5	2,5	676	451,5
Benós (es de Manuèl)	10169,45	10,17	31	30,5	24,5	24	18,3	2	715,5	410
Betlan (es de Nart)	10229,53	10,23	31	30,5	20,5	20	20,2	1,6	758,94	290,64
Betren (es deth Chirn)	10144,15	10,14	28	29	22,5	22	20,5	1,6	639,84	362,84
Casarilh (es de Jaumicho)	9437,58	9,44	32,5	31	27	26,5	16	2,5	715	473
Casau (es de Pistoia)	9388,63	9,39	29	30,5	24,5	26,5	16,8	2	662,5	461,25
Casau (es de Sant Pe)	9798,05	9,80	27,5	29,5	20,5	22	22,3	2	599,25	297
Es Bòrdes (era Wòla)	9972,44	9,97	30	30	25,5	25,5	16,5	1,6	718,24	497,29
Escunhau (es de Espanhollet)	9906,20	9,91	29,5	29,5	22	22	20	1,8	670,81	338,56
Garós (es deth Piro)	10166,67	10,17	30	30	25	25	20	2,5	625	400
Gausac (es deth Bèth)	9202,05	9,20	33	32,5	23,5	23	17,5	2,5	770	315
Gessa (es de Longà)	9688,89	9,69	27,5	27,5	23,5	23,5	20,9	2	552,25	380,25
Gessa (es de Salvador)	9642,53	9,64	27,5	27,5	23,5	23,5	20,8	2	552,25	380,25
Les (es de Jusep de naut)	9862,11	9,86	27,5	27,5	25	25	19,9	2	552,25	441
Les (es de Père de Biasi)	10555,42	10,56	33	32,5	27,5	27,5	16,4	2,4	781,14	515,29
Mont (es de Volant)	10327,65	10,33	30,5	30,5	24,5	24,5	18,6	2	702,25	420,25
Montorbau (es dera Hont)	10058,35	10,06	29	31,5	21	21	20,5	2,2	666,66	333,66
Pont d'Arros (es de Penha)	10303,18	10,30	29,5	29	24	23,5	19,9	1,9	647,64	397,94
Salaridú (es de Bandoier)	9943,22	9,94	31,5	30,5	23	22	19	2	728,75	342
Sant Joan de Toran	10853,12	10,85	33	32,5	25	25	17,4	2	826,5	441
Tredós (es deth Mèstre)	10290,08	10,29	29	29	25,5	25,5	19	2	625	462,25
Unha (es de pastor)	10738,52	10,74	31	31	25,5	25,5	17,6	1,8	750,76	479,61
Unha (es deth Negret)	9958,80	9,96	31	31	25	25	17,2	2	729	441
Vielha (Musèu dera Val d'Aran)	9752,69	9,75	29,5	31	25,5	24	17,9	2,1	678,04	421,74
Vielha (es de Peret)	10497,46	10,50	32	31,5	26,5	26	17	2,1	758,94	486,14
Vila (es de Oelher)	9608,52	9,61	30	29	22	21,5	21,5	2,3	619,76	294,06
Vilac (es de Brona)	9688,48	9,69	29	29,5	21	22	20,6	1,9	647,64	313,04
Vilamòs (es de Joanet)	9938,55	9,94	28,5	28,5	21,5	22,5	20,3	1,6	640,09	353,19

Hònt: elaboracion pròpia.

Huecs e galins

Mès non toti es galins an aguesta forma. Enes pòbles de Bossòst, Bausen e Canejan auem trapat uns galins damb forma de cub 8taula 6). Eth volum d'aguesti galins non se pòt calcular coma eth des auti ja que non an forma piramidau. Per tant, s'a d'utilizar era madeisha formula qu'entà un cub, tient en compde que cau restar-li era grossor dera husta.

Taula 6. *Calcul deth volum des galins tamb forma de cub a compdar des sues respectiues mesures*

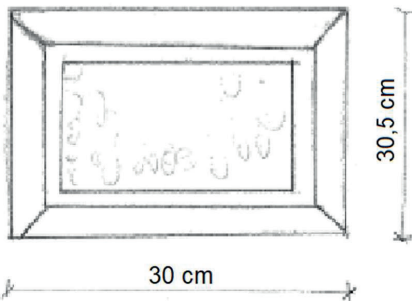
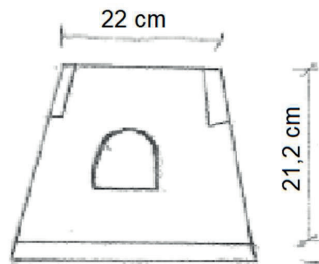
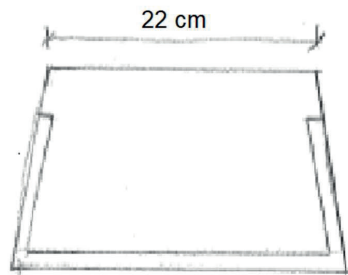
Pòble	Volum (cm ³)	Volum (l)	Costat 1 (cm)	Costat 2 (cm)	Nautada (cm)	Taula (cm)	A (cm ²)
Bausen (es de Manuèl)	9937,20	9,94	30	30	14,7	2	676
Bausen (es de Morèr)	10140,00	10,14	30	30	15	2	676
Bausen (es dera Toquèra)	9757,44	9,76	31	31	14	2,3	696,96
Bossòst (es de Gasiòla)	10469,27	10,47	29	29	17,3	2,2	605,16
Bossòst (es de Minhana 1)	9935,46	9,94	29	29	15,4	1,8	645,16
Bossòst (es de Minhana 2)	10064,50	10,06	29	29	15,6	1,8	645,16
Canejan (es de Motic)	9698,83	9,70	29	32	15,7	2,8	617,76

Hònt: elaboracion pròpia.

Ath delà, s'a dissenhat ua ficha de camp comuna tà toti es galins qu'includís es mesures e qu'acompanhe ara imatge de cada un d'eri. Atau, podem mesurar toti es galins dera madeisha forma, seguint es madeishi passi.

Fig. 22. Galin d'Arres (es de Barbèr)

Taula: 2,2 cm

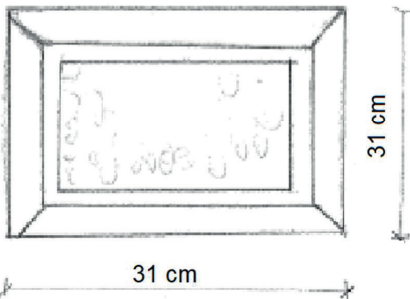
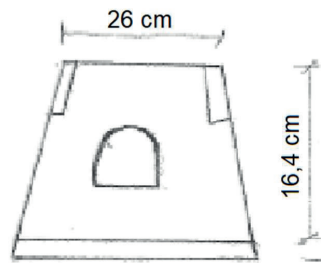
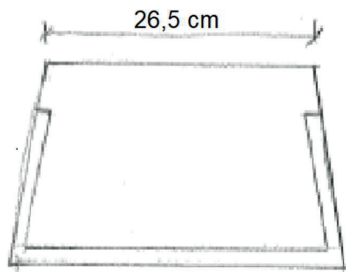
$$A = 668,16 \text{ cm}^2$$

$$A' = 309,76 \text{ cm}^2$$

$$V = 10125,53 \text{ cm}^3 = 10,13 \text{ litres}$$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 23. Galin d'Arró (es de Joaneton)

Taula: 1,9 cm

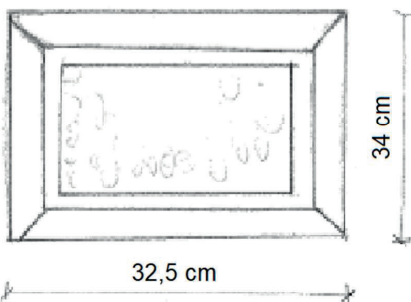
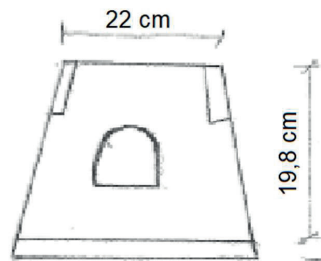
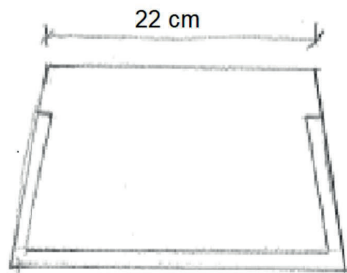
$A = 739,84 \text{ cm}^2$

$A' = 503,94 \text{ cm}^2$

$V = 10137,29 \text{ cm}^3 = 10,14 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 24. Galin d'Arròs (es de Guerrero)

Taula: 2,4 cm

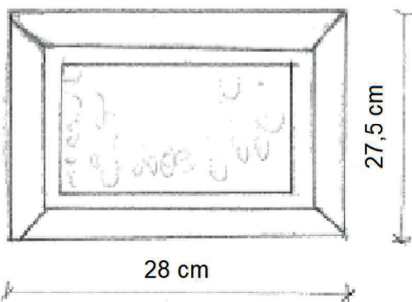
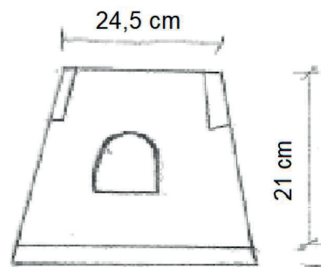
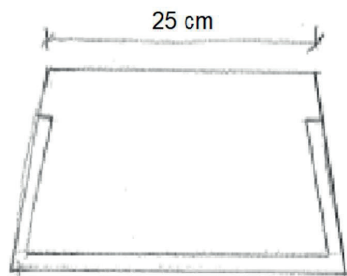
$A = 808,84 \text{ cm}^2$

$A' = 295,84 \text{ cm}^2$

$V = 10519,41 \text{ cm}^3 = 10,52 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 25. Galin d'Arties (es de Cap deth Pònt)

Taula: 2 cm

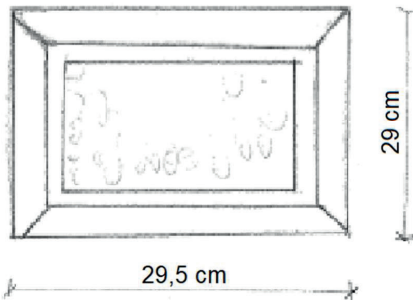
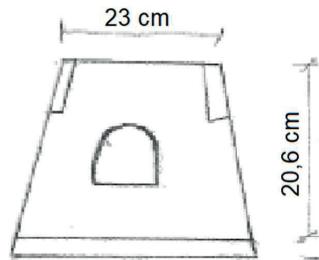
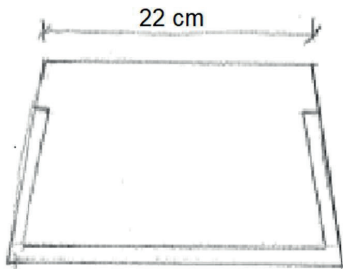
$A = 564 \text{ cm}^2$

$A' = 430,5 \text{ cm}^2$

$V = 10410,75 \text{ cm}^3 = 10,41 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 26. Galin d'Aubèrt (es de Quica)

Taula: 1,8 cm

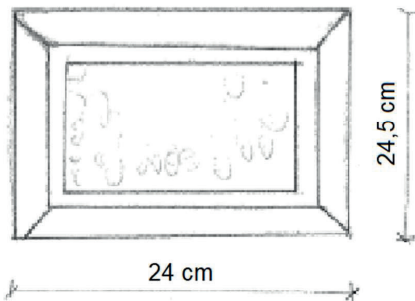
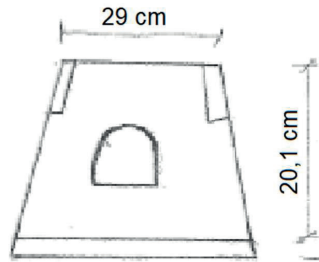
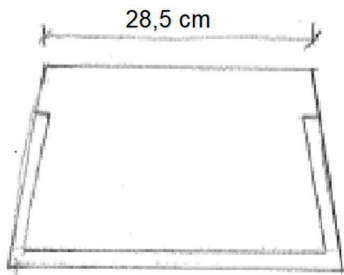
$$A = 657,86 \text{ cm}^2$$

$$A' = 356,96 \text{ cm}^2$$

$$V = 10295,96 \text{ cm}^3 = 10,3 \text{ litres}$$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 27. Galin de Bagergue (es de Ròsa)

Taula: 2 cm

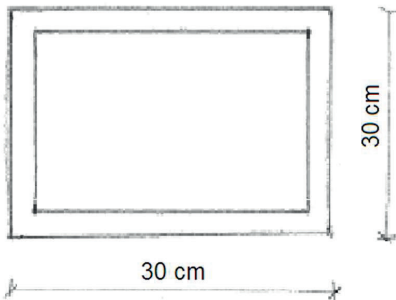
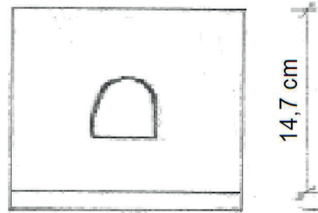
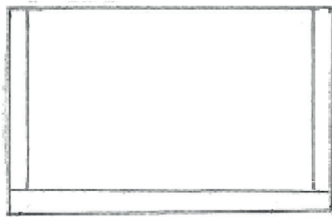
$A = 612,5 \text{ cm}^2$

$A' = 410 \text{ cm}^2$

$V = 10208,28 \text{ cm}^3 = 10,21 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 28. Galin de Bausen (es de Manuèl)

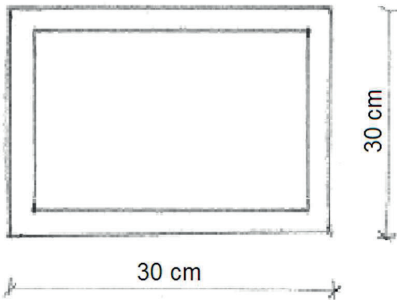
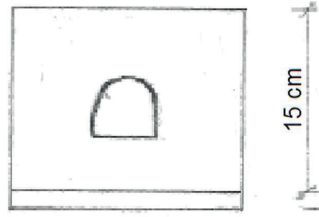
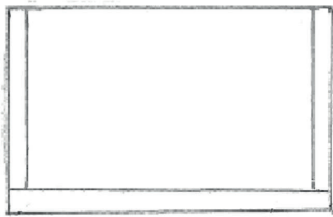
Taula: 2 cm

$A = 676 \text{ cm}^2$

$V = 9937,2 \text{ cm}^3 = 9,94 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 29. Galin de Bausen (es de Morèr)

Taula: 2 cm

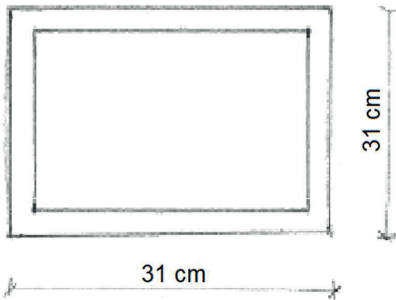
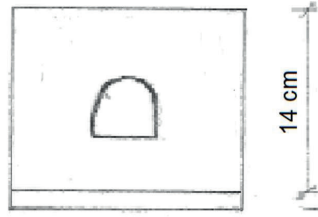
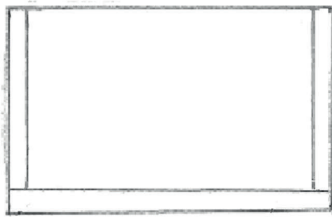
$A = 676 \text{ cm}^2$

$V = 10140 \text{ cm}^3 = 10,14 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 30. *Galín de Bausen (es dera Toquèra)*

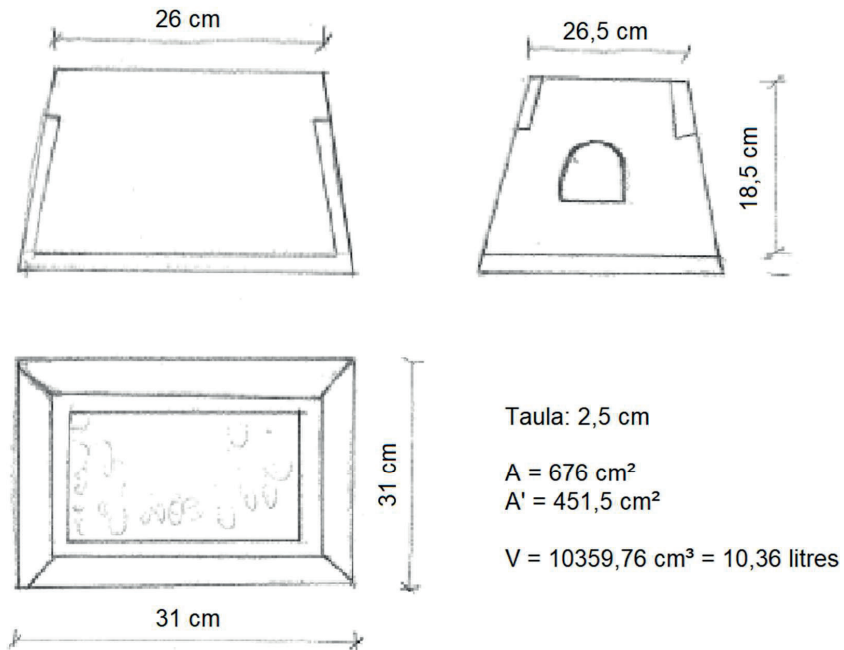
Taula: 2,3 cm

$A = 696,96 \text{ cm}^2$

$V = 9757,44 \text{ cm}^3 = 9,76 \text{ litres}$

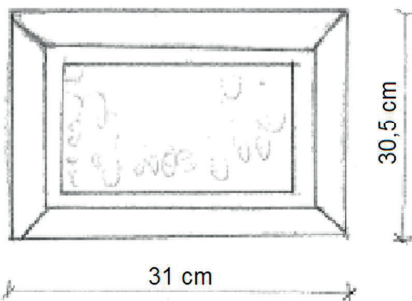
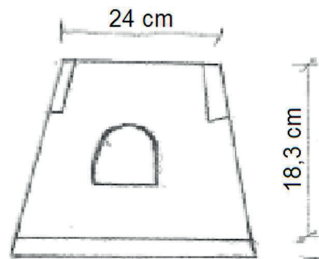
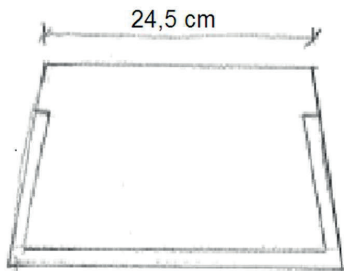
Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 31. Galin de Begós (es de Socadau)

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 32. Galin de Benós (es de Manuèl)

Taula: 2 cm

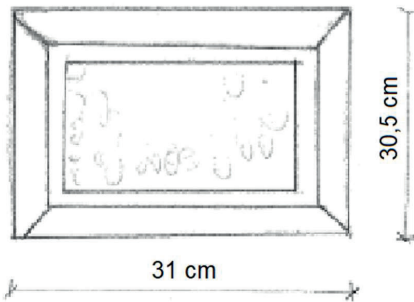
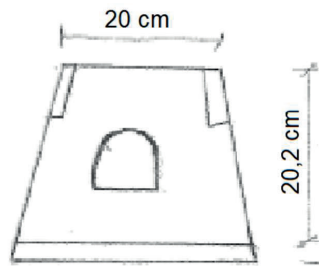
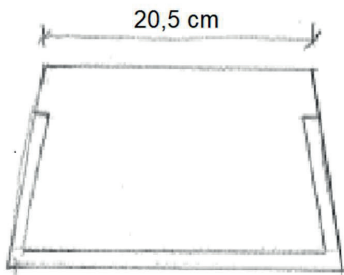
$A = 715,5 \text{ cm}^2$

$A' = 410 \text{ cm}^2$

$V = 10169,45 \text{ cm}^3 = 10,17 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 33. Galin de Betlan (es de Nart)

Taula: 1,6 cm

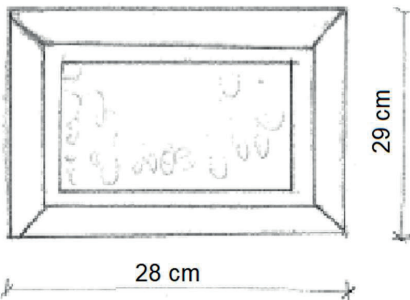
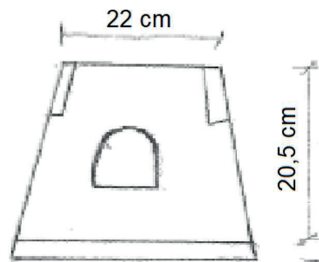
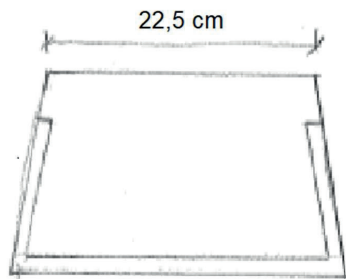
$A = 758,94 \text{ cm}^2$

$A' = 290,64 \text{ cm}^2$

$V = 10229,53 \text{ cm}^3 = 10,23 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 34. Galin de Betren (es de Chin)

Taula: 1,6 cm

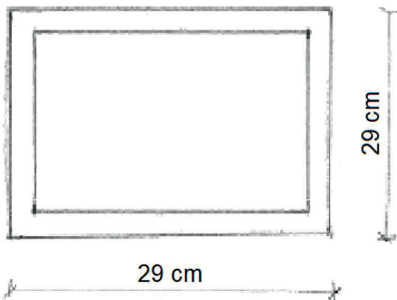
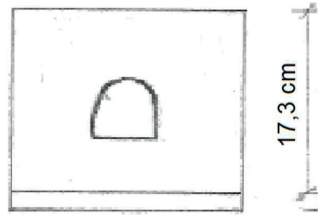
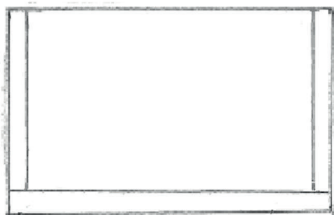
$A = 639,84 \text{ cm}^2$

$A' = 362,84 \text{ cm}^2$

$V = 10144,15 \text{ cm}^3 = 10,14 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 35. Galin de Bossòst (es de Gasiòla)

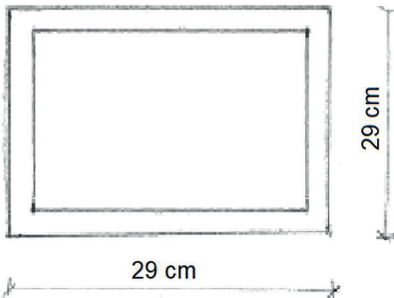
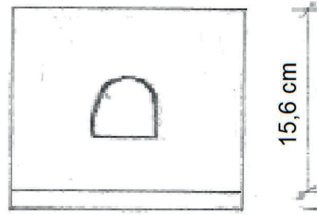
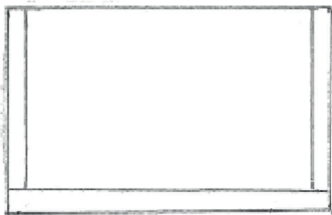
Taula: 2,2 cm

$A = 605,16 \text{ cm}^2$

$V = 10469,27 \text{ cm}^3 = 10,47 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 36. Galin de Bossòst (es de Minhana)

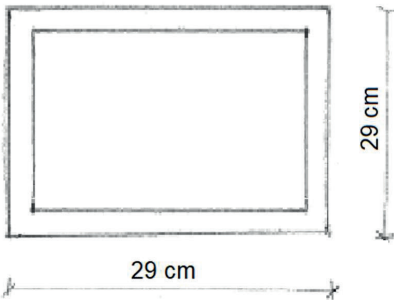
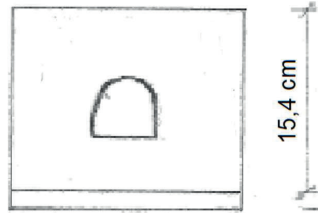
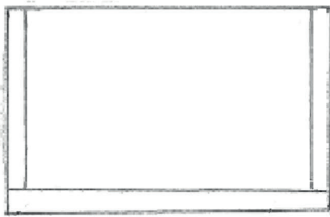
Taula: 1,8 cm

$A = 645,16 \text{ cm}^2$

$V = 10064 \text{ cm}^3 = 10,06 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 37. Galin de Bossòst (es de Minhana)

Taula: 1,8 cm

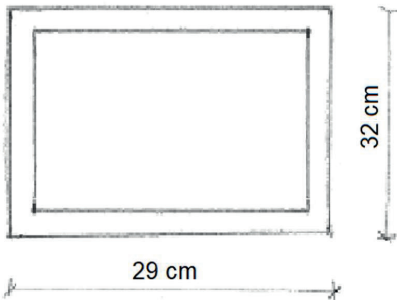
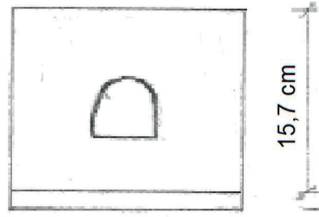
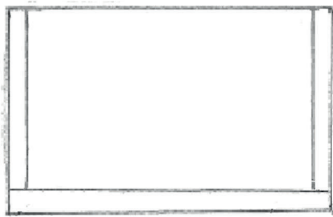
$A = 645,16 \text{ cm}^2$

$V = 9935,46 \text{ cm}^3 = 9,94 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 38. Galin de Canejan (es de Motic)

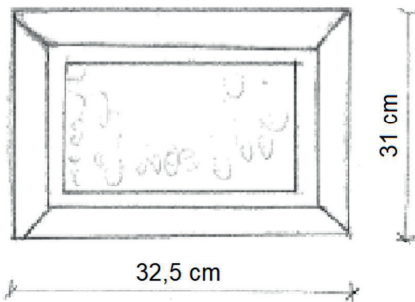
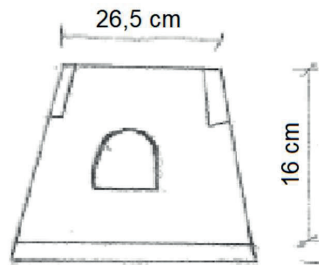
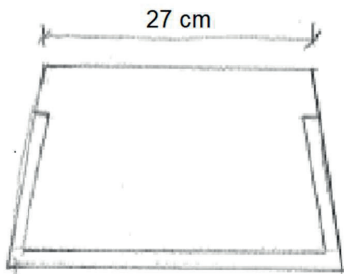
Taula: 2,8 cm

$A = 617,76 \text{ cm}^2$

$V = 9698,83 \text{ cm}^3 = 9,7 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 39. Galin de Casarilh (es de Jaumicho)

Taula: 2,5 cm

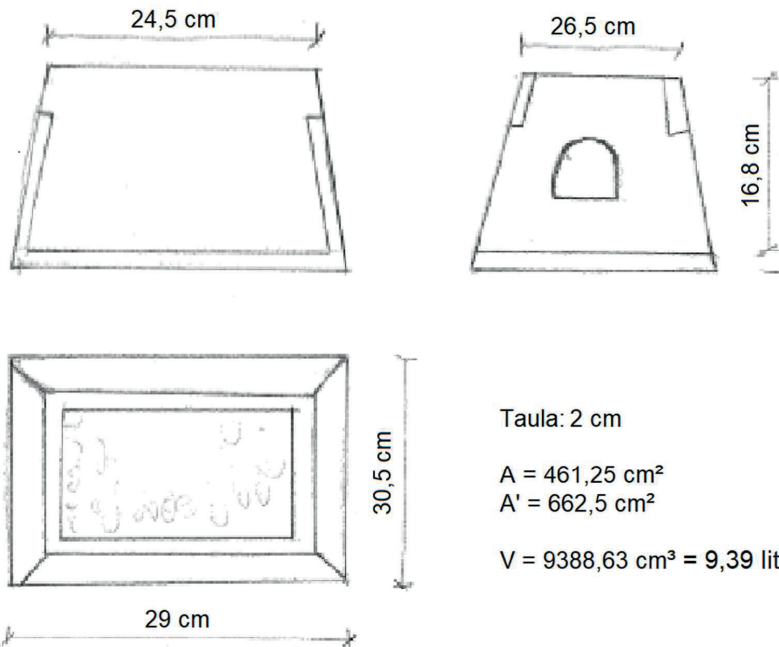
$A = 715 \text{ cm}^2$

$A' = 473 \text{ cm}^2$

$V = 9437,58 \text{ cm}^3 = 9,44 \text{ litres}$

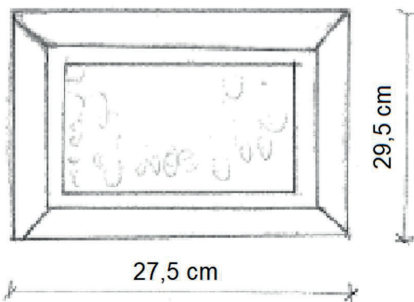
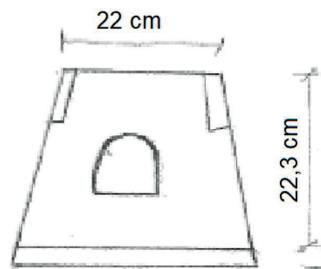
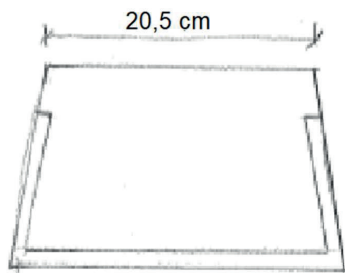
Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 40. Galin de Casau (es de Pistola)

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 41. Galin de Casau (es de Sant Pè)

Taula: 2 cm

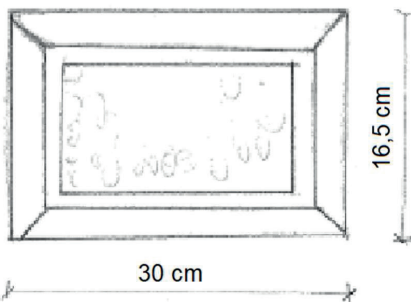
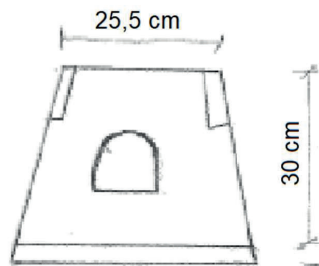
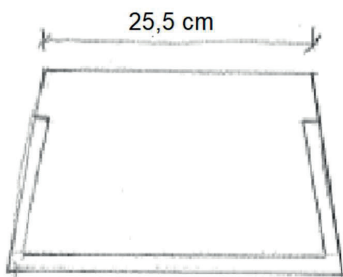
$A = 297 \text{ cm}^2$

$A' = 599,25 \text{ cm}^2$

$V = 9798,05 \text{ cm}^3 = 9,8 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 42. Galin d'Es Bòrdes (era Mòla)

Taula: 2 cm

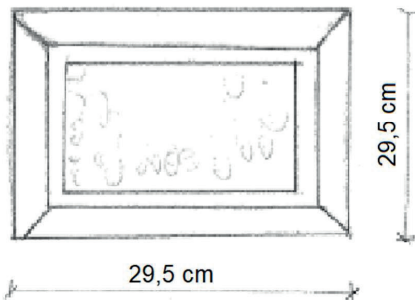
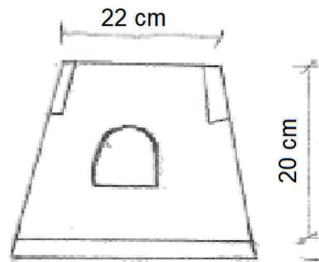
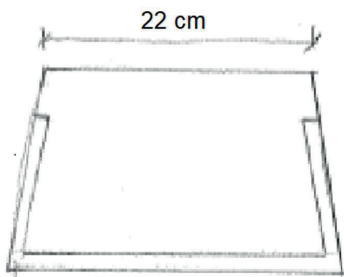
$A = 718,24 \text{ cm}^2$

$A' = 497,29 \text{ cm}^2$

$V = 9972,44 \text{ cm}^3 = 9,97 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 43. Galin d'Escunhau (es d'Espanholet)

Taula: 1,8 cm

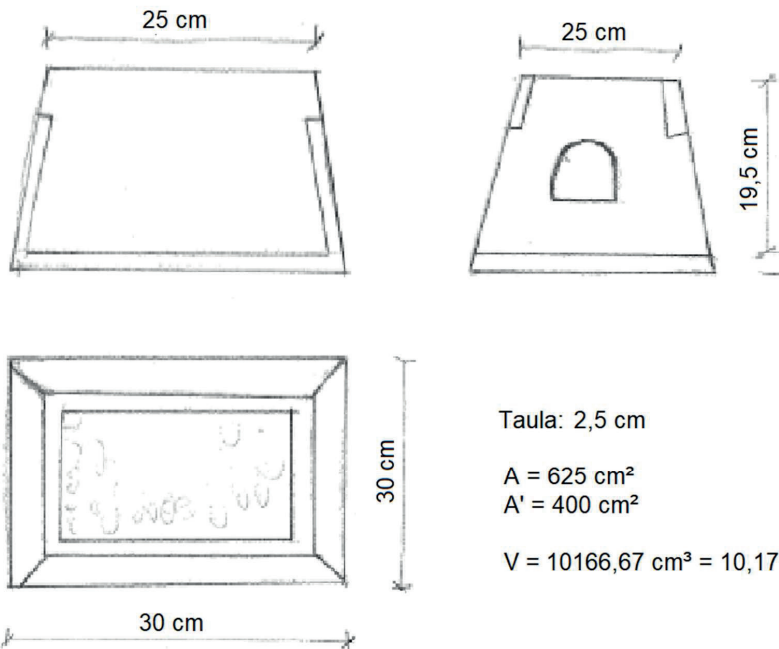
$$A = 670,81 \text{ cm}^2$$

$$A' = 338,56 \text{ cm}^2$$

$$V = 9906,2 \text{ cm}^3 = 9,91 \text{ litres}$$

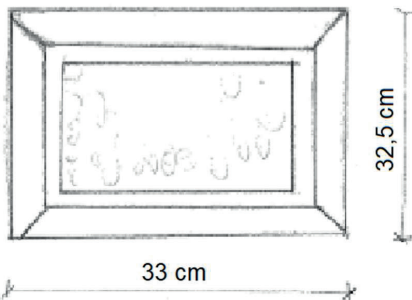
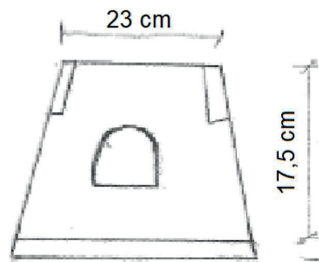
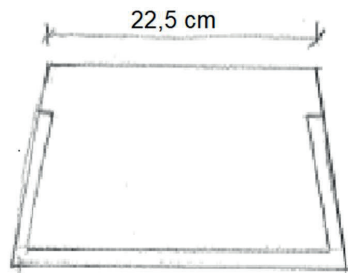
Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 44. Galin de Garòs (es de Piro)

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 45. Galin de Gausac (es deth Bèth)

Taula: 2,5 cm

$A = 770 \text{ cm}^2$

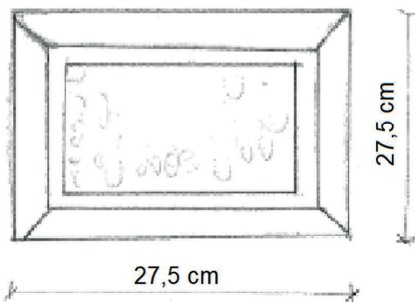
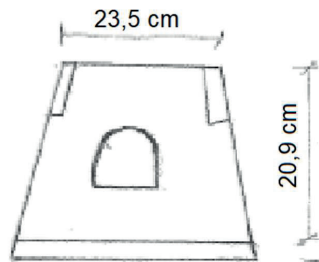
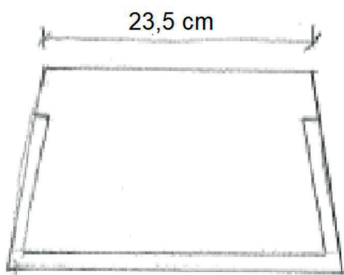
$A' = 315 \text{ cm}^2$

$V = 9202,05 \text{ cm}^3 = 9,2 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 46. Galin de Gessa (es de Longà)

Taula: 2 cm

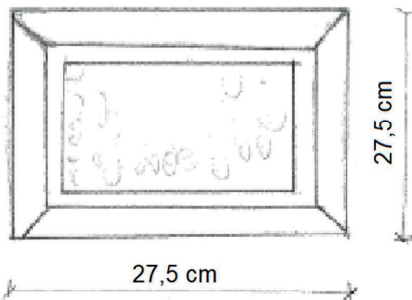
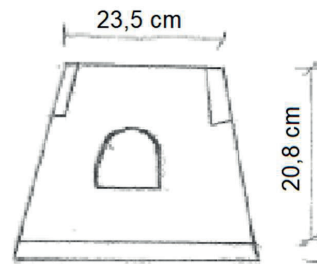
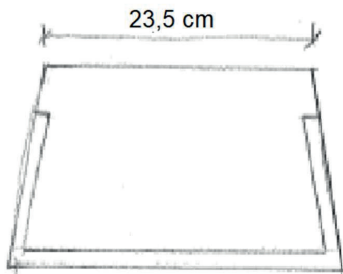
$A = 552,25 \text{ cm}^2$

$A' = 380,25 \text{ cm}^2$

$V = 9688,89 \text{ cm}^3 = 9,69 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 47. Galin de Gessa (es de Salvador)

Taula: 2 cm

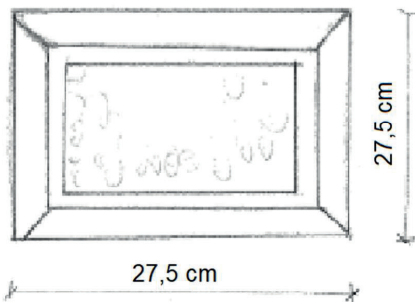
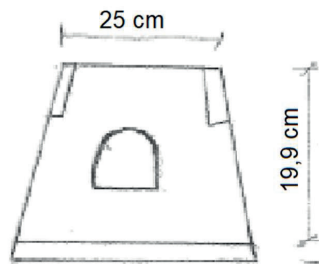
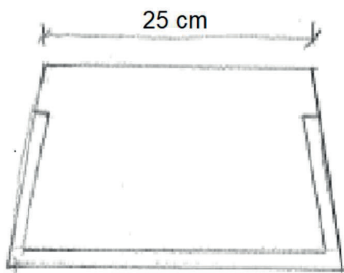
$A = 552,25 \text{ cm}^2$

$A' = 380,25 \text{ cm}^2$

$V = 9642,53 \text{ cm}^3 = 9,64 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 48. Galin de Les (es de Jusèp de naut)

Taula: 2 cm

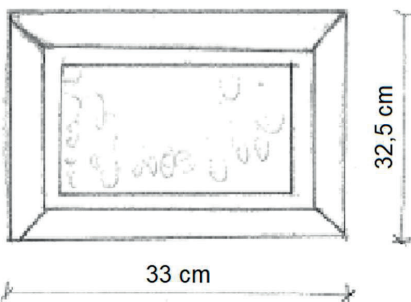
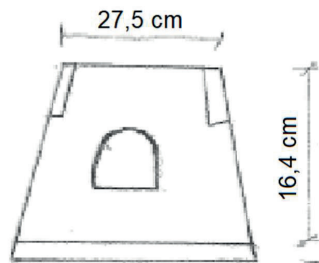
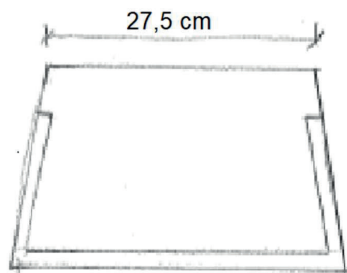
$A = 552,25 \text{ cm}^2$

$A' = 781,14 \text{ cm}^2$

$V = 9862,11 \text{ cm}^3 = 9,86 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 49. Galin de Les (es de Père de Blasi)

Taula: 2,4 cm

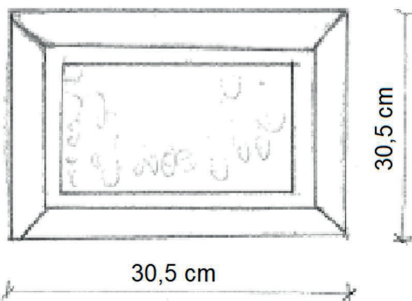
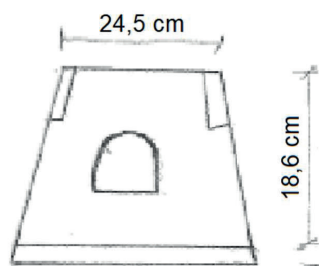
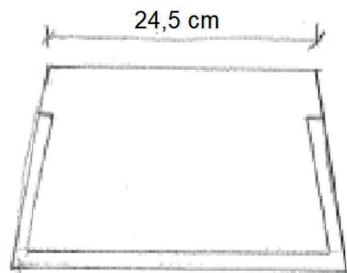
$A = 781,14 \text{ cm}^2$

$A' = 515,29 \text{ cm}^2$

$V = 10555,42 \text{ cm}^3 = 10,56 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 50. Galin de Mont (es de Volant)

Taula: 2 cm

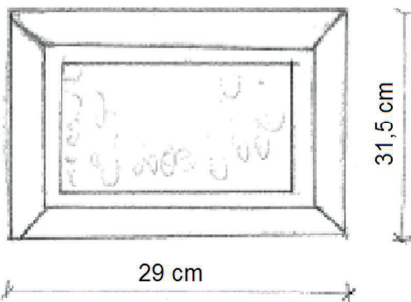
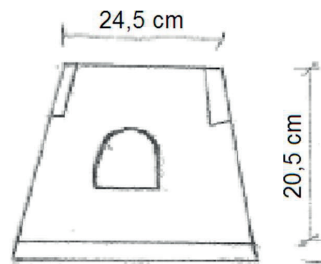
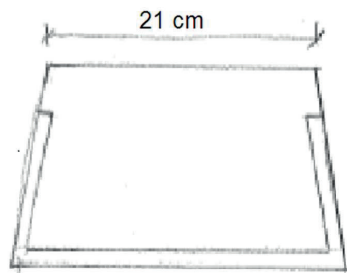
$A = 702,25 \text{ cm}^2$

$A' = 420,25 \text{ cm}^2$

$V = 10327,65 \text{ cm}^3 = 10,33 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 51. Galin de Montcorbau (es dera Hònt)

Taula: 2,2 cm

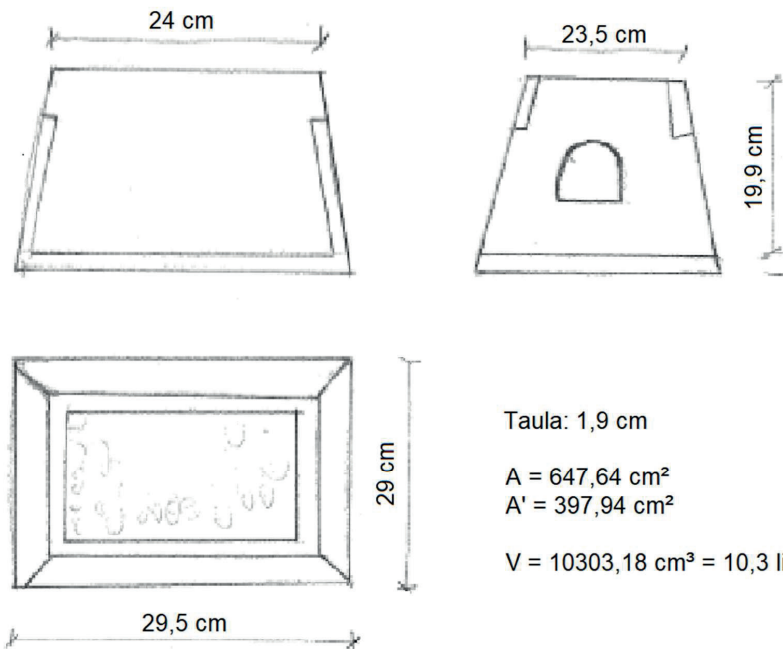
$A = 666,66 \text{ cm}^2$

$A' = 333,66 \text{ cm}^2$

$V = 10058,36 \text{ cm}^3 = 10,6 \text{ litres}$

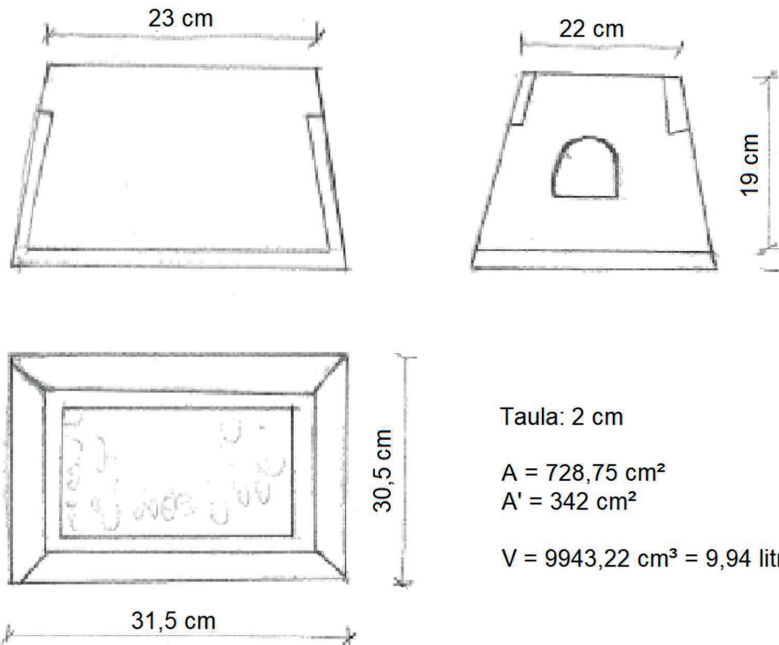
Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 52. Galin de Pònt d'Arròs (es de Penha)

Hònt: elaboracion pròpia.

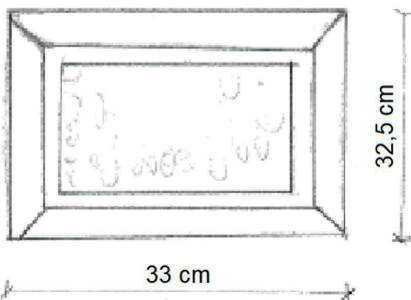
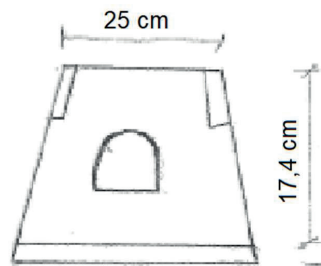
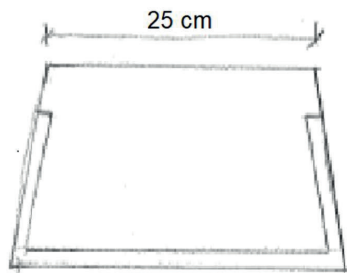
Fig. 53. Galin de Salardú (es de Bandolèr)

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 54. Galin de Sant Joan de Toran

Taula: 2 cm

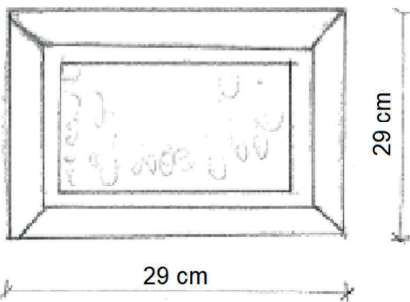
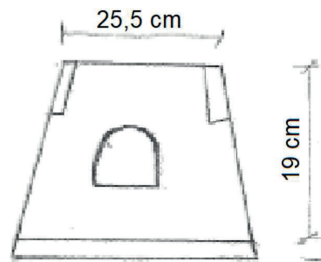
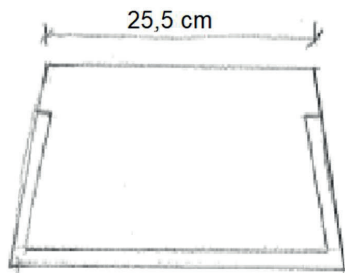
$A = 826,5 \text{ cm}^2$

$A' = 441 \text{ cm}^2$

$V = 10853,12 \text{ cm}^3 = 10,85 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 55. Galin de Tredòs (es deth Mèstre)

Taula: 2 cm

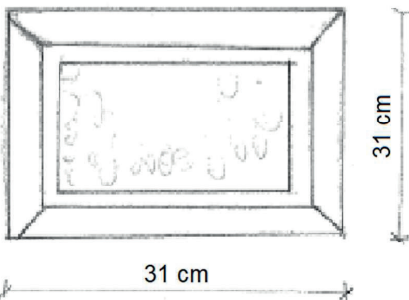
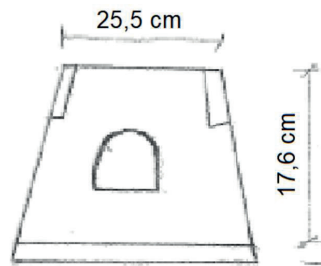
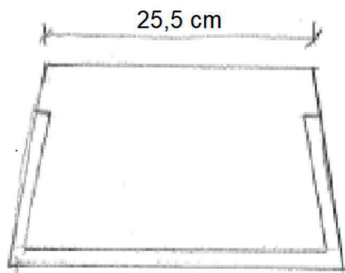
$A = 625 \text{ cm}^2$

$A' = 462,25 \text{ cm}^2$

$V = 10290,08 \text{ cm}^3 = 10,29 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 56. Galin d'Unha (es deth Pastor)

Taula: 1,8 cm

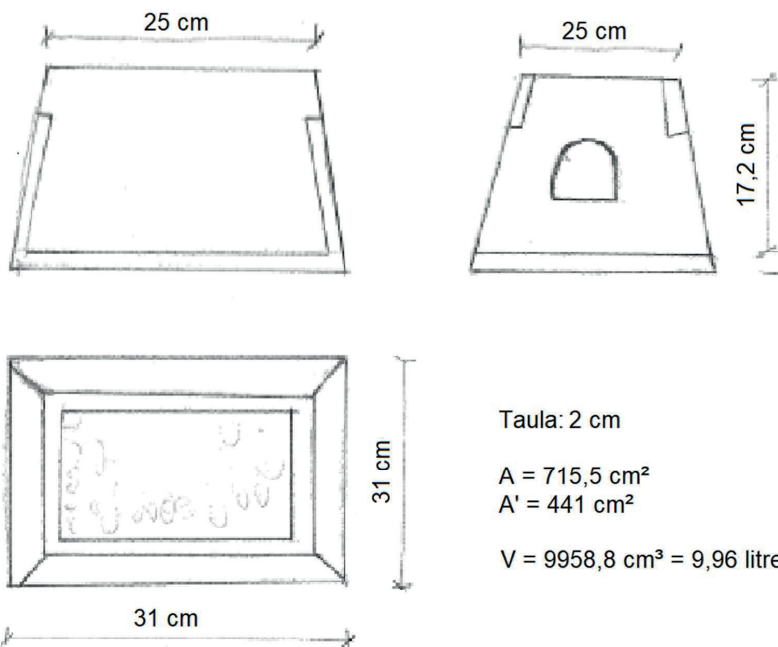
$$A = 750,76 \text{ cm}^2$$

$$A' = 479,61 \text{ cm}^2$$

$$V = 10738,52 \text{ cm}^3 = 10,74 \text{ litres}$$

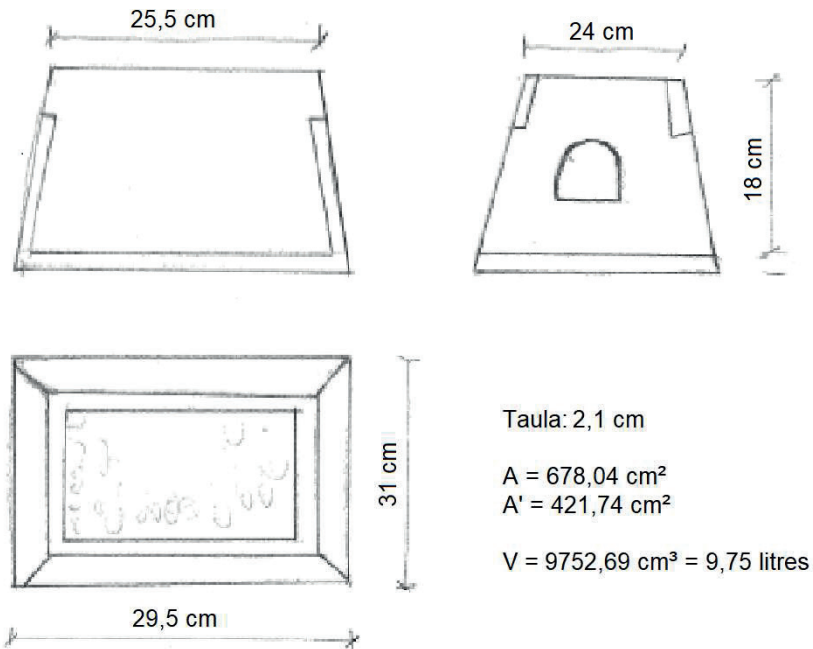
Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 57. Galin d'Unha (es de Negret)

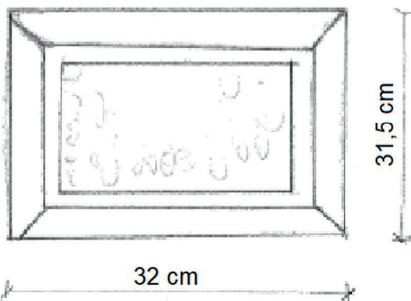
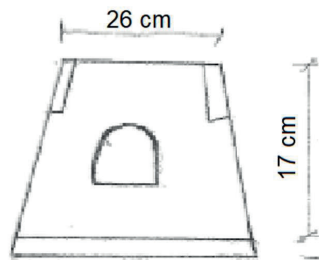
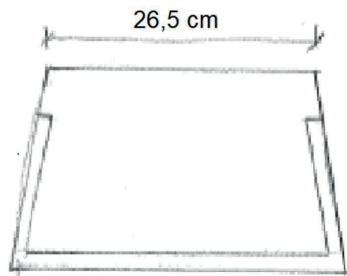
Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 58. Galin de Vielha (Musèu dera Val d'Aran)

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 59. Galin de Vielha (es de Peret)

Taula: 2,1 cm

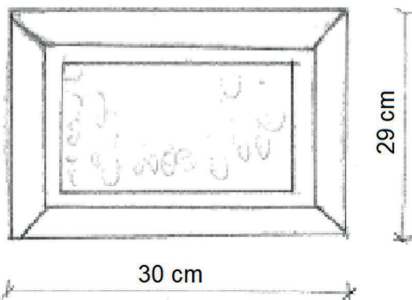
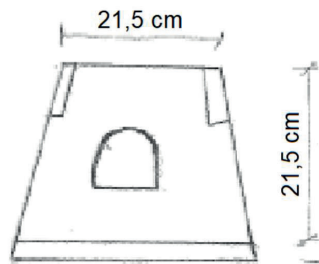
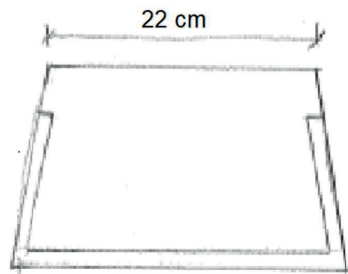
$A = 770 \text{ cm}^2$

$A' = 486,14 \text{ cm}^2$

$V = 10497,46 \text{ cm}^3 = 10,5 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 60. Galin de Vila (es de Oelhèr)

Taula: 2,3 cm

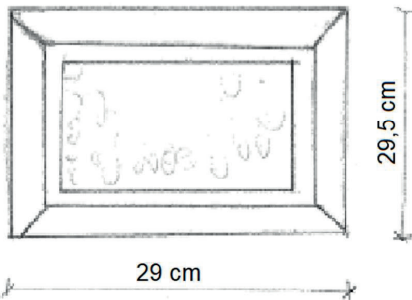
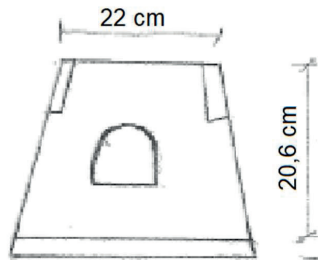
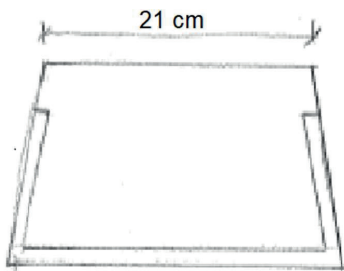
$A = 619,76 \text{ cm}^2$

$A' = 294,06 \text{ cm}^2$

$V = 9608,52 \text{ cm}^3 = 9,61 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 61. Galin de Vilac (es de Bruna)

Taula: 1,9 cm

$A = 647,64 \text{ cm}^2$

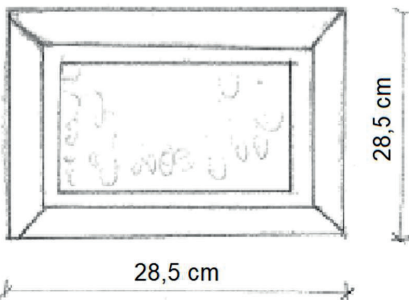
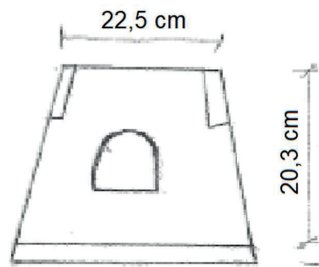
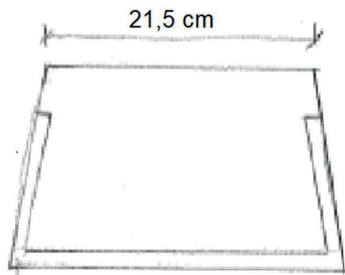
$A' = 313,04 \text{ cm}^2$

$V = 9688,48 \text{ cm}^3 = 9,69 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 62. Galin de Vilamòs (es de Joanet)

Taula: 1,6 cm

$A = 640,09 \text{ cm}^2$

$A' = 353,19 \text{ cm}^2$

$V = 9938,55 \text{ cm}^3 = 9,94 \text{ litres}$

Hònt: elaboracion pròpia.

Eth galin deth Musèu dera Val d'Aran (Fig. 58) non se sap d'a on proven perque en inventari deth musèu non i a cap de ficha que marque eth sòn ingrès ne era sua procedéncia. En cambi, de d'outes pèces coma era migèra òc que n'i auie (Fig. 63).

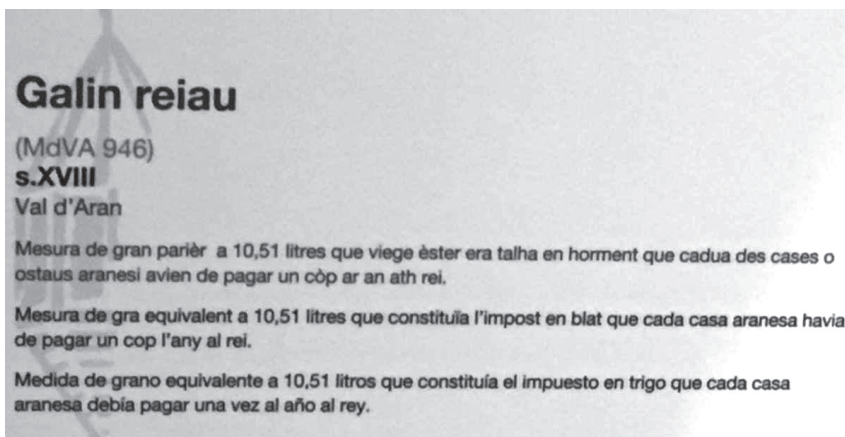
Fig. 63. *Ficha d'inventari dera migèra deth Musèu dera Val d'Aran*

NÚMERO 368	MUSEU DERA VAL D'ARAN
classificació genèrica ESTORMENTS DE MESURA	FOTOGRAFIES I DIBUIXOS IDENTIFICACIÓ
nom de l'objecte MIEGERA	
matèria Hèr	
cronologia s. XIX-XX	
descripció Recipient de base circular e forma cilíndrica. Es cants son nauti e inclinats, hènt un angle de 80º e quedant eth diámetre dera part superior mès petit qu'er inferior. Enes cants lateraus a dues anses entà podé-lo agarrar. Capacitat: 6 litres. Entà mesurar.	
ús entà mesurar líquids.	altres núms.
tècnica modlejat	
mides 21 x 16 x 23 cm	

Hònt: ficha cedida peth Musèu dera Val d'Aran.

Ath delà, ena placa descriptiva dera vitrina a on ei eth galin tanpòc apareish cap d'informacion sus eth sòn origen (Fig. 64).

Fig. 64. *Placa descriptiva deth galin deth Musèu dera Val d'Aran*

Hònt: fotografia presa pes autors.

Aguesti hèts mos an portat a cercar informacion entà determinar quina ei era sua procedència e s'ère eth galin de referéncia. Atau, sabent pera sua ficha qu'era migèra proviege der armari deth Conselh Generau (armari des sies claus) e qu'eth darrèr lòc a on demorèc er armari siguec ena sacrestia dera glèisa de Vielha. Per tant consultèrem en Archiu Parroquiau de Vielha e fin finau trapèrem eth document dera Fig. 65.

Fig. 65. *Acta dera parròquia de Vielha de 1984*

NOTUM SIT OMNIBUS: Que siendo Sumo Pontífice de la Iglesia Universal Juan Pablo II, Rey de España, Juan Carlos I, Obispo de Urgel, Juan Martí Alanís y un servidor, Juan Caseny Pont, Cura Económico de la Parroquia de Viella, en el día de la fecha se hace entrega, ~~se~~ con la conformidad unánime de todos los Sres. Alcaldes del Valle de Aran al Patronato del Museo Etnológico del Valle de Aran, de todo lo que constituye el singular acervo del Archivo del Consejo General del Valle:

Armarío madera de 1753, y dos, metálicas refracterias.

Libros de Actas del Consejo General. El primero de 1630.

Varios fajos de documentos manuscritos

Pergaminos, unos españoles y otros franceses

Microfilmes de toda la documentación existente en el Archivo

Arca continente las bolsas con sus correspondientes bolas

agujereadas para la elección de Síndico, Consejeros y oidores de cuentas.

Galín, medida para sólidos, y Mijera, de líquidos.

No consta el motivo ni la data, pero la Sagristia de la parroquia de Viella ha sido la depositaria de tan valioso tesoro, testimonio de la identidad histórica de toda la comunidad aranesa. Y en el día de la fecha y de la inauguración del Museo Etnológico gozosa hace entrega solemne en presencia de las autoridades del Valle y del numeroso vecindario de todo lo que es el Archivo, para su ulterior estudio, divulgación y conservación.

Hònt: Archiu Parroquiau de Vielha.

Coma podem veir en document, se liure er *armari des sies claus* ath Musèu dera Val d'Aran. Açò includís, entre d'auti, ua migèra e un galin. Podem dedusir qu'aguest galin deth musèu ei eth deth document ja qu'ei er unic deth que non se sap era procedéncia. Ath delà, aquest galin a hèrs (non coma es auti deth musèu, que son sonque de husta), çò que mos pòrte a concludir qu'ei eth galin originau deth qué se parle ena acta.

3.5. *Equivaléncies e capacitats*

3.5.1. *Capacitat deth sestèr*

En document de Salvador Llena de Gelcen (1951) “Breve historia de las medidas superficiales agrarias de la antigüedad y estudio particular de aquellas cuyo uso es tradicional en Cataluña” se ditz qu’eth sestèr contiege es següents litres: “144 litros nominales en Puigcerdà y la Seu de Urgell, 79,6 litros nominales en Bañolas, 73,36 litros nominales en el Valle de Aran y 74,46 litros nominales en Perpiñán (Rossellón) ”.

Per tant, eth sestèr ère mès gran qu’eth galin. Eth galin auie ua capacitat d’uns 10 litres, mentres qu’eth sestèr (sesterium), segontes diferents autors, auie ua capacitat d’entre uns 17 litres e uns 73 litres.

Mès ath non poder hèr eth seguiment exhaustiu non podem saber damb exactitud quina capacitat auien eth galin e eth sestèr primitius que se pacten enes prumèrs tractats coneishuts (eth d’Emparança o era madeisha Querimònia).

3.5.2. *Capacitat deth galin*

Un dubte qu’à existit totemp entre es istoriaires e estudiosi ei determinar quina ère era capacitat exacta deth galin. Açò provòque qu’ena actualitat es diuèrsi autors non se meten d’acòrd sus quina auie d’èster aguesta capacitat (Taula 7).

Taula 7. Capacitat deth galin segontes diferents autors

An	Autor	Títol	Capacitat deth galin
1906	Juli Soler	“La Vall d’Aran. Guia monogràfica de la comarca”	10 litres
1951	Joan Reglà Campistol	“La lucha por el Valle de Arán”	20 litres
1990	Claudi Alsina i Gaspar Feliu	”Pesos i mides de Catalunya”	10,5 litres
1990	Joan Coromines	“El parlar de la Vall d’Aran. Gramática, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó”	10 litres
1995	Llorenç Sánchez Vilanova	“La Vall d’Aran: aproximació a la vicissitud i trajectòria històrica que ha influït la singularitat del poble aranès”	0,22599 m ³ , uns 225 litres
1998	Patrici Poujade	“Une vallée frontière dans le Grand Siècle. Le Val d’Aran entre deux monarchies”	10,5 litres
2007	M.Àngels Sanllehy	“Comunitats, veïns i arrendataris a la Val d’Aran”	10,5 litres
2007	Blanca Boix	“Arties, una vila aranesa a l’Antic Règim”	10,5 litres

Hònt: elaboracion pròpia.

Ath delà, en 2013, se hec un sagèth commemoratiu deth 700 anniversari dera Querimònia e en un huelheton informatiu deth Conselh se didie qu’eth galin auie ua capacitat de 20 litres.

Ei per aquerò que, entà comprovà’c, çò de mès fàcil serie calcular es mesures, ei a díder, eth volum qu’an es galins. Mès açò supòse un problèma ja que cada galin a ua capacitat diferenta. En mostreg de 41 galins qu’auem hèt podem veir qu’eth galin tostep ei entre es 9 e es 11 litres. Ath delà, coma se obsèrve ena taula 8 i a molt pògues coincidències.

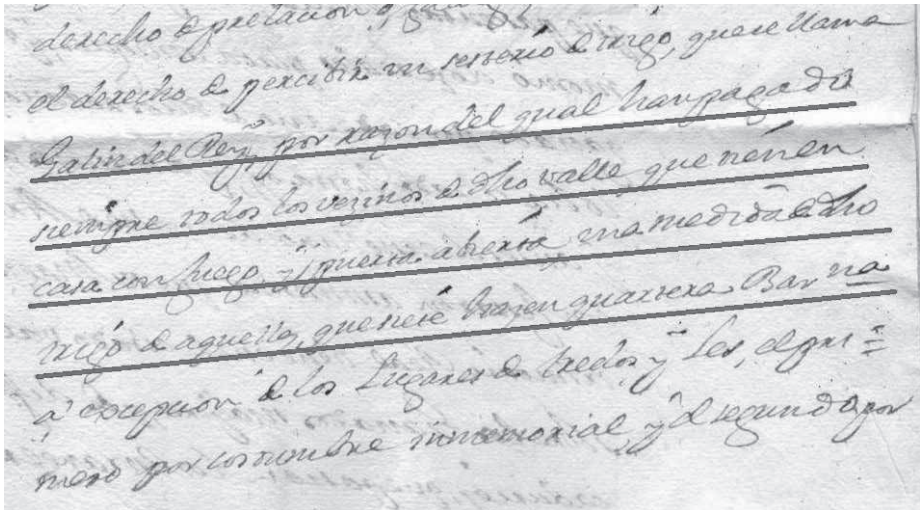
Taula 8. Coïncidències de capacitats des galins deth nòste inventari

Capacitat (litres)	Nombre de galins que coïncidissen
9,69	2
9,86	2
9,94	4
10,06	2
10,14	3
10,3	2

Hònt: elaboracion pròpia.

Atau donc, se non mos podem fiar des galins existents, cau bèth document en qué se digue damb precision quina ère era sua capacitat. Açò mos pòrte a fixar-mos ena confession de 1754 deth Conselh qu'especifica es impòsti que se pagauen ath rei. Aqiu se concrète que 7 galins èren ua quartèra de Barcelona (Fig. 66).

Fig. 66. Fragment dera confession deth Conselh de 1754

“Galin del Rey, por razón del qual han pagado siempre todos los vecinos de dicho Valle, que tienen casa con fuego, y puerta abierta, una medida de dicho trigo de aquellas, que siete hazen quarta Barcelona”

Hònt: Archiu Generau d’Aran (AGA), Conselh Generau dera Val d’Aran.

Atau, sabent que cada quartèra de Barcelona (segontes Salvador Llensa e posteriorment Alsina, Feliu e Marquet) a ua capacitat de 69,51 litres, podem arribar ara conclusion de qu'era capacitat oficiau deth galin ère 9,93 litres.

Ena taula qu'auem hèt en inventari des galins, podem veir que damb un 1% d'error, deth mostreg realizat, entrarien 10 galins laguens deth marge. En cambi, damb un 3%, n'entrarien 24, mès dera mitat.

Era Taula 9 e era Taula 10 mòstren es diferents errors qu'an es galins se les agropam pes tres parçans geogràfics dera Val d'Aran.

Taula 9. *Error dera capacitat deth galin en funcion dera ubicacion*

Lòc	Capacitat mieja (litres)	Error absolut (litres)	Error relatiu (%)
Val d'Aran (41 galins)	10,05	0,12	1,21
Naut Aran ²⁵ (9 galins)	10,12	0,19	1,91
Mijaran ²⁶ (16 galins)	9,95	0,02	0,2
Baish Aran ²⁷ (16 galins)	10,12	0,19	1,91

Hònt: elaboracion pròpia.

²⁵ Includís es pòbles d'Arties, Bagergue, Baquiera Beret, Garòs, Gessa, Montgarri, Salardú, Tredòs e Unha.

²⁶ Includís es pòbles d'Arròs, Aubèrt, Betlan, Betren, Casarilh, Casau, Escunhau, Gausac, Mont, Montcorbau, Vielha, Vila e Vilac.

²⁷ Includís es pòbles d'Arres, Arró, Bausen, Begós, Benós, Bossòst, Canejan, Es Bòrdes, Les, Sant Joan de Toran e Vilamòs.

Taula 10. *Error dera capacitat deth galin en funcion deth terçon*

Loc	Capacitat mieja (litres)	Error absolut (litres)	Error relatiu (%)
Pujòlo ²⁸ (7 galins)	10,07	0,14	1,41
Arties-Garòs ²⁹ (2 galins)	10,29	0,36	3,63
Castièro ³⁰ (8 galins)	9,77	0,16	1,61
Marcatosa ³¹ (8 galins)	10,13	0,2	2,01
Lairissa ³² (6 galins)	10,12	0,19	1,91
Quate Lòcs ³³ (10 galins)	10,13	0,2	2,01

Hònt: elaboracion pròpia.

Tanben cau tier en compde qu'eth mesurament deth volum de cada galin ei complicat ja que, sonque equivocant-se un shinhau (sustot ena nautada), eth resultat càmbie fòrça.

3.5.3. *D'autres mesures de capacitat*

Taula 11. *Comparacion des diferentes mesures de capacitat*

Mesura de capacitat	Capacitat
Galín	9,93 litres
Miei-galin	0,5 galins
Pecotin	0,25 galins
Quartà (Pallars, Alta Ribagorça)	18,34 litres
Quartèr (Alta Garona)	22,5 litres

Hònt: elaboracion pròpia.

²⁸ Includís es pòbles de Bagergue, Gessa, Salardú, Tredòs i Unha.

²⁹ Includís es pòbles d'Arties i Garòs.

³⁰ Includís es pòbles de Betren, Casarilh, Casau, Escunhau, Gausac e Vielha.

³¹ Includís es pòbles d'Arròs, Aubèrt, Betlan, Mont, Montcorbau, Vila e Vilac.

³² Includís es pòbles d'Arres, Arró, Begós, Benós, Es Bòrdes e Vilamòs.

³³ Includís es pòbles de Bausen, Bossòst, Canejan, Les e Sant Joan de Toran.

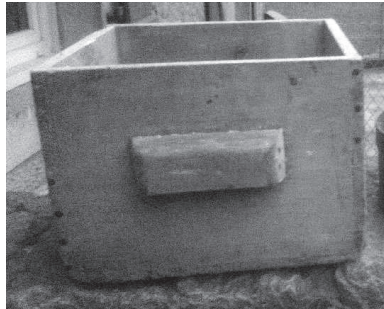

A partir dera taula podem deduir que dus miei-galins equivalen a un galin e que 4 pecotins son çò de madeish qu'un galin. De totes aquestes mesures de capacitat, es uniques que non pertanhen ara Val d'Aran son eth quartà (de Catalonha) e eth quartèr (de França).

Entà verificar aquestes capacitats, n'auem mesurat un de cada tipe (miei-galin, pecotin, quartà e quartèr) e tanben auem calculat es sòns respectius volums (Fig. 67, 68 i 69). Eth miei-galin, en Bausen boishèu, se pòt trapar de dues manèras: solet o amassa damb eth pecotin (Fig. 67).

Fig. 67. Fotografia e calcul deth volum deth quartèr

	Volum (cm ³)	Volum (l)	Costat 1 (cm)	Costat 2 (cm)	Nautada (cm)	Taula (cm)	A (cm ²)
Quartèr (Sant Gaudens)	22103,00	22,10	34	34	23	1,5	961

Hònt: elaboracion pròpia.

Fig. 68. Fotografia e calcul deth volum deth quartà

	Costat 1 (cm)	Costat 2 (cm)	Costat 1' (cm)	Costat 2' (cm)	Nautada (cm)	Taula (cm)
Quartà (Palhars Jussà)	33	33	25,5	25,5	29	2

	Volum (cm ³)	Volum (l)	A (cm ²)	A' (cm ²)
Quartà (Palhars Jussà)	18625,25	18,63	841	462,25

Hònt: elaboracion pròpia.

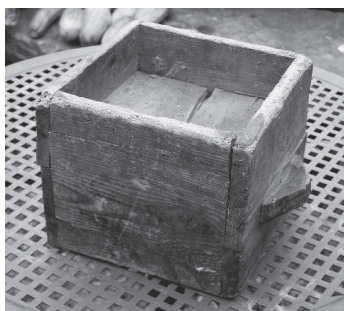
Huecs e galins

Fig. 69. *Calcul deth volum deth miei-galin/pecotin e deth miei-galin, damb es sues respectives fotografies*

MIEI-GALIN	Volum (cm ³)	Volum (l)	Costat 1 (cm)	Costat 2 (cm)	Nautada (cm)	Taula (cm)	A (cm ²)
Bausen (es de Manuèl)	5150,88	5,15	27	26,5	10,5	2,3	490,56

MIEI-GALIN	Volum (cm ³)	Volum (l)	Costat 1 (cm)	Costat 2 (cm)	Nautada (cm)	Taula (cm)	A (cm ²)
Vilac (es de Bruna)	5051,53	5,05	24	23,5	12,2	1,7	414,06
PECOTIN	Volum (cm ³)	Volum (l)	Costat 1 (cm)	Costat 2 (cm)	Nautada (cm)	Taula (cm)	A (cm ²)
Vilac (es de Bruna)	2649,98	2,65	24	23,5	6,4	1,7	414,06

Hònt: elaboracion pròpia.

4. Estudi des caracteristiques deth cànon de Baqueira-Beret

4.1. Istòria deth cànon des der inici dera utilizacion des montanhes mancomunades coma estacion d'esquí

Començaram en tot explicar un shinhau era istòria deth pagament d'aguest cànon dempús der inici dera utilizacion coma estacion d'esquí des montanhes mancomunades. Aguestes montanhes comencèren a èster utilizades coma estacion d'esquí a principis de deseme der an 1964, damb era inauguracion deth prumèr telesèra. Aguesta estacion siguec explotada en prumèra instància pera empresa TEVASA (Telecables Valle d'Aran S.A), societat anteriora ara actuau Baqueira-Beret S.A.

En ua prumèra etapa que va enquia gèr de 1982, era empresa iniciaument nomentada TEVASA (1964-1976) e dempús Baqueira-Beret S.A (1976-1982) actuarà enes montanhes mancomunades pertanhes as pòbles de Salardú, Tredòs, Bagergue, Unha e Gessa sense existir cap de convèni entath loguèr d'aguestes montanhes.

En aguesta etapa, era empresa sonque pagarà un petit impòst ar ajuntament de Naut Aran consistent en ua quantitat fixa peth vòl de cable qu'ei de besonh entara installacion des telesères e aguesta se pagaue en moment dera installacion. Er an 1982 se signe eth prumèr convèni entre er ajuntament de Naut Aran e era empresa Baqueira-Beret S.A entath loguèr des montanhes Bandolèrs, Dossau, Beret, Ruda, Aiguamòg e Beret Darrèr.

Peth loguèr d'aguestes montanhes mancomunades era empresa Baqueira-Beret S.A se compromet a pagar ar ajuntament de Naut Aran un cànon que supausarà un 1,6% des ingrèssi bruti qu'obtengue dera venta de forfèts e des servicis de restauracion installada en aguestes montanhes.

Aguest cànon aumentarà en un 0,8% cada quinquenni de vigècia d'aguest convèni enquia arribar ath 5%. Aguest acòrd se redacte atau pr'amor qu'en ua prumèra etapa era empresa Baqueira-Beret S.A unicament explotarà es montanhes Bandolèrs, Dossau, Beret, Ruda e

Aiguamòg, que pertanhen exclusivament a Salardú e Tredòs. Aguest tanben ei un des motius peth que se signe un cànon ascendent pr'amor qu'en ua prumèra etapa sonque s'explotarà ua part des montanhes mancomunades e fin finau s'acabarà en tot explotar era totalitat des montanhes nomentades anteriorament que pertanhen a toti es pòbles deth terçon de Pujòlo.

Posteriorament, en 1996, se signe un nau convèni que continue en vigor actuaument e qu'acabarà eth 9 de noveme der an 2026. Aguest nau convèni se signe abans dera finalizacion deth convèni de 1982 (se signèc per 50 ans) entà qu'atau poguen èster partícips dera reparticion des beneficis totes es EMD as que pertanhen es montanhes mancomunades e non coma en prumèr conveni, qu'es uniques entitats signantes èren er ajuntament de Naut Aran (plaçat en Salardú) e era EMD de Tredòs. En aguest nau convèni s'especifica qu'es montanhes Bandolèrs, Dossau, Beret, Ruda e Aiguamòg pertanhen ar ajuntament de Naut Aran e a Tredòs, mentre qu'era de Beret Darrèr ei copropietat der ajuntament de Naut Aran, Tredòs, Bagergue e Gessa. Unha non ac signe ja que non a EMD enquiar an 1997, qu'ei quan s'incorpòre e comence a signar es liquidacions annaus deth cànon e a arrecèber era part deth madeish que li correspon. En aguest convèni se pacte que, pendent es 30 ans de vigéncia deth madeish, era empresa Baqueira-Beret S.A se compromet a pagar en Ajuntament de Naut Aran un cànon de 5% des ingrèssi bruti, en tot excludir er IVA qu'obtengue aguesta empresa damb era venta de forfèts e damb es servicis de restauracion. Ath delà, se permet ar Ajuntament de Naut Aran hèr-se sòn eth salde de 88.971.871 pessetes (en èuros 533.831,23) que i a acumulat en nomentat "Fondo de promoción deth turismo de invierno en Alto Aran". En aguest convèni en vigor actuaument er exercici economic dera empresa Baqueira-Beret S.A anarà der 1 d'octobre der an X ath 30 de seteme der an X+1 mès posteriorament serà cambiat ath que actuaument utilize aguesta empresa (der 1 de junhsèga der an X ath 30 de junh der an X+1). Er encargat de repartir es guanhs deth cànon entre es diferents entitats menors descentralizadas que participen en convèni ei er ajuntament de Naut Aran.

4.2. Auantatges que genèra era recepcion d'aguest cànon as entitats locals del Naut Aran e ara sua poblacion

Ua auta donada destacada ei qu'aguest petit ajuntament a uns ingressi patrimonius annaus de mès de 1 milion d'èuros, era grana majoria procedentes deth crubament deth cànon signat damb era empresa Baqueira-Beret S. A. Per exemple, en deseme de 2018 er ajuntament de Naut Aran recebec 1.509.713,04 € (era chifra mès nauta recebuda dempús de que se signèc eth primèr convèni damb aguesta empresa enquiara actualitat) pera explotacion efectuada pera empresa Baqueira-Beret S.A des montanhes mancomunades pendent eth sòn exercici economic 2017/2018. Er ajuntament de Naut Aran, en sòn pressupòst der an 2018, compdabilize coma ingressi era liquidacion deth cànon der exercici anterior e a darrèrs d'an damb çò qu'en realitat se crube s'amie a tèrme un ampliament o reduccion deth pressupòst entad aguest exercici segontes s'era liquidacion d'enguan ei superiora o inferiora ara der exercici anterior. Aguest ajuntament cada an repetís aguest madeish procès entà compdabilizar eth crubament deth cànon.

Un aute auantatge que proporcione aguest convèni ei qu'es drets que possedís er ajuntament sus es montanhes unicament son cedidi ara empresa Baqueira-Beret S.A entà qu'aguesta realize era sua explotacion coma estacion d'esquí. Atau, per exemple, er ajuntament de Naut Aran en ostiu pòt logar aguestes madeishes montanhes entara sua explotacion pagesa, tant as vesins des pòbles de Salardú e Tredòs coma entà subastar a tresaus. Entàs vesins, aguest loguèr li ges a còst zèro e se les resèrve ua superfícia de 900 ectares ena montanha de Beret Darrèr que coma maxim sonque poderà auer-i 3.046 oelhes, 298 vaques, 331 shivaus e 205 crabes e tanben se les sauve 6.000 ectares enes montanhes de Bandolèrs, Dossau, Beret, Ruda e Aiguamòg que coma maxim solet poderan auer-i 2.164 oelhes, 207 vaques, 228 shivaus e 55 crabes. Per contra, entàs pagesi tresaus se lòguen tres paquets diferenciadi enes montanhes de Bandolèrs, Dossau, Beret, Ruda e Aiguamòg e eth prètz de gessuda ei de 4.000 €.

Eth prumèr paquet consistís en 2.000 ectares, damb un maxim de caps de bestiar de 1.000 oelhes, 500 vaques e 100 shivaus ena montanha de Ruda. Eth dusau paquet tanben a 2.000 ectares, damb un maxim de caps de bestiar de 1.000 oelhes, 500 vaques e 100 shivaus enes montanhes de Bandolèrs e Dossau (Baqueira). Eth tresau paquet ei composat per 2.000 ectares, damb un maxim de caps de bestiar de 1.000 oelhes, 500 vaques e 100 shivaus ena montanha de Ruda. Fin finau, es vesins de Salardú e Tredòs tanben an dret a extrèir lenha des montanhes de Bandolèrs, Dossau, Beret, Ruda e Aiguamòg de manèra gratuïta, damb un màxim d'explotacion annau de 200 estèreos³⁴. Ei important destacar qu'era reparticion d'aguesti beneficis extra, que s'obtien de logar aguestes montanhes coma lòc de pastura en ostiu, se hè unicament en foncion des huecs fiscaus. Coma es montanhes logades en aguest cas sonque pertanhen as pòbles de Salardú e Tredòs (qu'en totau an 68 huecs fiscaus, 43 deth prumèr e 25 deth dusau) se repartís dera següenta forma: Salardú se quede eth 63,24% des beneficis (percentatge obtengut des 43 huecs deth pòble de Salardú entre es 68 huecs totaus) e Tredòs se quede eth 36,76% restant (percentatge obtengut des 25 huecs deth pòble de Tredòs entre es 68 huecs totaus).

Un aute des beneficis sociaus qu'ei exclusiu entàs que residissen efectivament e abituaument en municipi de Naut Aran e proven dirèctament deth convèni qu'a signat er ajuntament de Naut Aran damb era empresa Baqueira-Beret S.A, ei era gratuïtat deth forfèt. Consistís en hèt qu'es empadronats en aguest ajuntament, se vòlen disposar deth forfèt de sason, sonque les cau pagar es despenes de gestion e fabricacion deth forfèt, qu'actuaument supause 36 €. Aguest benefici ei cèrtament important ja qu'as toristes un forfèt de dia ja les còste mès qu'un forfèt de sason a un resident (eth forfèt de dia en taquilha actuaument a un prètz de 54,5€). En ostiu, es vesins de Naut Aran pòden continuar utilitzant eth sòn forfèt pr'amor que Baqueira-Beret S.A manten daurit eth telesèra de Blanhiblar (ena zòna de Beret) e permet

---

³⁴ Aguesta ei ua unitat de volum deth sistema metric decimau. Ena actualitat, aguesta unitat ei practicament obsoleta maugrat qu'encara se continue utilitzant entara husta. Un estèreo ei ua pila de lenha d'1 m³, mès s'aplicam eth marge d'error que creen es espacis que se genèren en aguesta classe de pilèrs de lenha apruprètz mos queden 0,66 m³ de husta.

que s'utilize de manèra gratuïta unicament en tot ensenhar eth forfèt de sason. Aguest servici permet veir paisatges pendent tot eth trajecte que hè aguesta telesèra. Tanben hè possible eth transpòrt de bicicletes tà qu'es esportistes poguen accedir ara cresta dera montanha de manèra comòda e dempús descéner per era.

4.3. *Estudi dera reparticion deth cànon*

Com ja s'a comentat anteriorament, era empresa Baqueira-Beret S.A ingresse e liquide eth cànon en foncion deth 5% des sòns ingrèssi bruti de forfèts, cafeteries, restaurants e bars qu'obtien enes montanhes subjèctes ath cànon der exercici iniciat er 1 de junhsèga der an anterior e finalizat eth 30 de junh der an que se liquide e ingresse eth cànon. Aguesta liquidacion e ingrès se realize eth 15 de deseme segontes es acòrds deth convèni en vigor actuaument (convèni de 1996) trèt qu'er ajuntament de Naut Aran abans d'aguesta data age sollicitat un auançament d'aguest ara empresa Baqueira-Beret S.A (aguesta opcion venguie estipulada en convèni de 1996). Dempús ei er ajuntament de Naut Aran (plaçat en Salardú) eth que s'encuede de distribuïr aguest cànon entre es diferents EMD qu'an participacion enes montanhes logades.

Era part que correspon a Salardú se la quede er ajuntament de Naut Aran ja qu'aguest pòble non a constituïda ua entitat menor descentralitzada per èster sedença der ajuntament. Totes es institucions publiques qu'an dret sus es montanhes acordèren repartir-se eth cànon en foncion de dues variables: es huecs de vila de 1614 e es ectares des montanhes que son logades ara empresa Baqueira-Beret S.A.

Quan se hè eth repartiment se considèren es montanhes 297 e 298³⁵. Era montanha 297, que compren es montanhes Bandolèrs, Dossau, Beret, Ruda e Aiguamòg, sonque pertanh as pòbles de Salardú e Tredòs.

---

³⁵ Segontes eth catalòg de montanhes d'utilitat publica (en aguest cas son incluidi en eth de Lheida). Aguest catalòg ei un registre public en que s'inscriuen totes es montanhes declarades d'utilitat publica (regulat ena lei 43/2003, de 21 de noveme, de montanhes). Des de que s'aprovèc aguesta lei, totes es montanhes catalogades son considerades de domini public.

Era montanha 298, qu'includís era montanha de Beret Darrèr, pertanh as pòbles de Salardú, Tredòs, Unha, Bagergue e Gessa.

Ar efècte dera reparticion, se considèrè que s'an logat 5.735 ectares dera montanha 297 (segontes er arquitecte municipau de Naut Aran) e 823 ectares (segontes eth Departament d'Agricultura dera Generalitat de Catalonha) dera montanha 298.

Respècte ara variable huecs de vila s'a en compde çò que se mòstre ena Taula 20.

Taula 20. *Distribucion des huecs de vila des pòbles deth terçon Pujòlo*

Montanha 297		
	Huecs de vila	Percentatges
Salardú	43	63,24%
Tredòs	25	36,76%
Totau	68	100,00%

Montanha 298		
	Huecs de vila	Percentatges
Salardú	43	38,39%
Tredòs	25	22,32%
Unha	13	11,61%
Bagergue	17	15,18%
Gessa	14	12,50%
Totau	112	100,00%

Hònt: elaboracion pròpia.

Aguestes dues taules mos mòstren es huecs de vila de cada pòble e eth percentatge que li pertanh de cada montanha en foncion des huecs de vila totau qu'an de participacion en cada ua des montanhes damb dret a percéber eth cànon.

Posteriorament se somen es huecs de vila totaus des participacions enes dues montanhes (68 + 112 = 180). Era quantitat totau qu'a pagat era empresa Baqueira-Beret S.A en concèpte de cànon se dividís entre aquest nombre de huecs de vila e s'obtien es ingrèssi per huec de vila. Tanben se hè çò de madeish damb es ectares (totau d'ectares logades 6.558 = 5.735 + 823). Es ingrèssi totaus divididi entre es 6.558 ectares dan lòc ara quantitat d'ingrèssi que s'obtien per ectara logada.

Seguidament, eth valor obtengut per ectara se multiplique peth nombre d'ectares de cada montanha e atau s'obtie quina part deth cànon

correspon a cada montanha. A continuacion, se dividís cada montanha peth nombre de huecs de vila de que dispòse e s'artenhen es ingrèssi que corresponen a cada huec segontes era montanha ena que s'age participacion (montanhes 297 e 298).

En finalizar aquest calcul se multiplique aquesta valor que mos a dat per huec de vila, segontes sigue dera montanha 297 o dera 298, peth nombre de huecs qu'a coma participacion cada pòble en cada montanha. Seguidament, er ingrès per huec de vila obtengut anteriorament en tot considerar es 180 huecs de vila se multiplique peth totau de huecs de vila qu'a cada pòble, en tot considerar es participacions enes dues montanhes. Fin finau, se somen aquestes dues darrères quantitats comentades e se dividissen entre dus. Coma resultat d'aquest darrèr calcul s'obtie era quantitat que dempús er ajuntament de Naut Aran repartís entre es diferents EMD qu'an dret a receber per hèt d'èster propietàries d'ua part des montanhes mancomunades que genèren eth cànon.

5. Conclusions

Era realizacion d'aguest trabalh mos a permetut conéisher damb mès detalh es particularitats e tipas de huecs dera Val d'Aran e com a anat evolucionant era sua utilizacion dempús dera Edat Mieja enquia dia d'aué. Ath delà, a compdar der estudi des huecs tanben auem pogut examinar d'autes peculiaritats dera Val d'Aran com eth galin deth rei e eth sistèma monetari dera Val d'Aran.

Ua prumèra conclusion ei qu'era analisi des documents revisadi a permetut distinguir e establir es diferenti usatges e significats que pòt auer eth tèrme huec. Atau, per exemple, ena Edat Mejana e en bèth document posterior es huecs s'empleguen entà hèr es cens de poblacion e en referéncia a totes es cases abitades existentes en un pòble. Per contra, ena Edat Modèrna aguest vocable servís entà nomenar as huecs de vila (aguesti sonque includissen a ues determinades cases que formen part deth Conselh de Vila). Fin finau, tanben se parle de huecs quan se mencionen es cases qu'an de pagar es talhes deth Conselh Generau dera Val d'Aran: son es nomentadi huecs de Conselh o de terçon e era sua chifra totau ei era menor se se compare damb es auti tipas de huec comentadi anteriorament.

Era dusau conclusion que se pòt extrèir des documents estudiadi dera Edat Modèrna ei qu'ena Val d'Aran existie eth concèpte hèr residéncia o auer domicili. Açò servie entà determinar en quin pòble s'auien de pagar es impòsti (delme, eth galin deth rei, etc.) e recéber es beneficis des bens comuns (mòla, hèr husta e lenha entara casa en bosc comunau, veterinaris, cirurgians, etc.) que i auie en aqueri tempsi. Segontes semble, era expression hèr residéncia o auer domicili -en tot salvar es distàncies- s'assimilarie a un concèpte fòrça utilizat actuaument ena fiscalitat internacionau: era residéncia fiscau. Agustes idèes, ena sua epòca, sigueren claus entà determinar a on calie tributar. Era principau diferéncia entre aguesti dus concèptes ei qu'era actuau residéncia fiscau pòt generar situacions conflictives ja qu'ua persona pòt complir es condicions entà èster considerada residenta fiscau en mès d'un país. Mentre qu'era expression hèr residéncia o auer casa que s'utilizau ena Val d'Aran ena Edat Modèrna non daue lòc ad aguesti conflictes: eth

Conselh de Vila auie de dar permís entà residir aqui e se concedien aquest permís ères obligat a residir aqui tostemp e de manèra efectiva (quan açò non se complie te despossedien dera plaça de resident e des aprofitaments que i anaven associats). Ath delà, er an que s'artenhie eth permís entà hèr residència o auer domicili e er an que se deishau de residir efectivament tanpòc generauen disparitats, ja qu'en aguesti periòdes se tributaue en pòble que se residie efectivament en moment que calie hèr eth pagament des impòsti.

En tot estudiar eth galin auem pogut descorbir que d'aquest mot (coma lo coneishem aué en dia) n'auem constància des deth sègle XIV (an 1358), quan apareish en ua ratificacion de privilègis a on s'establís qu'es aranesi auien de pagar un tribut ath rei nomenat sesterium o galin. Mès non sabem s'auie era madeisha capacitat qu'ena actualitat.

Tanben a demorat constatat qu'eth galin s'a hèt a servir en Aran coma mesura de capacitat e tanben de superfícia, qu'ath long deth temps s'a fixat en 216 m². Mès en çò que tanh ara capacitat i a fòrça discordàncies. En aquest trabalh auem pogut establir ua chifra concrèta e exacta de 9,93 litres, enquia ara jamès descrita. Entà obtier aquesta donada mos auem basat en ua confession deth Conselh Generau d'Aran der an 1754, a on se detalhen toti es impòsti qu'a de pagar era Val d'Aran ath rei. Aquíu s'especifica que sèt galins aranesi corresponen a ua quartèra de Barcelona. Com qu'en aguesti darrèri sègles ua quartèra de Barcelona ei equivalent a 69,51 litres, eth galin aurie ua capacitat de 9,93 litres.

Ath delà, es galins de husta qu'auem coneishut ena actualitat dempús deth sègle passat non son es qu'èren consideradi reglamentaris, ei a díder, oficiaus. Eth galin legau d'usatge corrent enes pòbles d'Aran qu'auie estat verificat pes especialistes (mostassafs) disposaue d'uns hèrs en tot eth perimètre superior que autenticaven eth sòn corrècte estat entà mesurar eth gran.

Tanben auem pogut verificar qu'enes darrèri tempsi, possiblement dempús deth començament deth sègle passat, existien uns galins en forma de cub en Bossòst, Canejan e Bausen, çò que mos a estonat fòrça pr'amor qu'enes auti pòbles dera Val an forma piramidau. Es de forma

de piramida quadrangular truncada, que son era majoria, an ua semblança damb eth quartà deth Palhars (encara qu'aguesti son mèns grani, damb ua capacitat d'uns 18 litres). Per contra, es de forma de cub an ua similitud damb eth quartèr qu'existís en ua part deth sud de França e que tanben ei mèns gran (uns 22,5 litres).

Aguesta recèrca tanben a servit entà determinar era origina deth galin exposat actuaument en Musèu dera Val d'Aran, deth que non se'n trape era ficha d'inventari corresponent ath sòn ingrès. Açò a estat possible gràcies ara ficha dera migèra deth musèu e ath document de cession der armari des sies claus per part dera parròquia de Vielha.

Ua auta conclusion que podem extrèir ei qu'es huecs de vila serviren entà establir era manèra de repartir eth cànon que s'estipule enes convènis de concession ath grop de Baqueira-Beret de bères montanhes deth municipi de Naut Aran entà poder explotar-les coma estacion d'esquí. Damb aguesta intencion se signèc un primèr convèni eth 1982 entre er ajuntament de Naut Aran e Baqueira-Beret, qu'auèc vigéncia enquiar an 1996. Posteriorament, aguest madeish an se formalizèc un dusau convèni que milhorèc es condicions deth cànon e qu'includic ara EMD d'Unha que non figuraue en primèr convèni. Ena actualitat es huecs tanben an servit entà qu'es pòbles propietaris dera montanha de Varicauva (Gausac, Aubèrt, Vilac e Betlan) se repartisquen es beneficis obtingudi peth loguer dera extraccion de husta que se hè en dita montanha. Aciu ei interessant explicar que totes es EMD propietàries de Varicauva (Aubèrt, Gausac e Vilac) an eth madeish poder de decision sus aguesta (ei necessari qu'es tres EMD siguen favorables a quinsevolh decision entà qu'aguestes se poguen executar independentament dera sua participacion sus dita montanha). Ath delà, era EMD de Gausac (encara que sonque possedís eth 20% dera montanha respecte ath 30% que possedís Aubèrt e eth 50% que possedís Vilac) ei era encargada dera gestion deth monte de Varicauva.

Es dus convènis acordadi entre era empresa Baqueira-Beret e er ajuntament de Naut Aran an permetut qu'es dus se desenvolpèssen dera manèra qu'ac an hèt e qu'actuaument agen ua situacion economica excellenta. Eth factor cruciau entà qu'aguest cànon age estat

mutuament beneficiós ei qu'en 1982 er ajuntament de Naut Aran prepausèsse en aqueth convèni que se paguèsse un percentatge annau sus es ingrèssi bruti generadi enes montanhes mancomunades, tant pera venta de forfèts com pes servicis de restauracion.

Aguesta situacion tan favorabla a provocat qu'es EMD, damb es sòs recebudi pera participacion qu'an enes montanhes arrendades, agen pogut realizar diuèrsi servicis publics qu'unicament damb es subvencions der ajuntament non s'auessen pogut amiar a tèrme. Açò a permetut descongestionar de trabalh ar ajuntament de Naut Aran ja qu'ei complicat gestionar un municipi damb sèt pòbles e cada un damb uns besonhs fòrça diferenciats. Ath delà, damb es sòs deth cànon que se quede er ajuntament de Naut Aran corresponents a Salardú (pòble a on se place fisicament aguesta institucion publica) s'an pogut realizar multiples inversions en infrastructures publiques.

En resum, auem pogut verificar coma elements pròpris dera Edat Mejana coma son es huecs e eth galin, an perdurat en temps, en tot arribar inclús a auer un papèr considerable actuaument ena vida economica des aranesi.

6. Bibliografia

-Bibliografia:

Alsina, Claudi; Feliu, Gaspar i Marquet, Lluís (1990). *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*. Curial Edicions Catalanes. Barcelona.

Anònim (1989). *25 anys Baqueira-Beret*. Alternativas Publicitarias S.A.

Arxiu Parroquial de Vielha. Diversos documents.

Arxiu General de la Corona d'Aragó. Diversos documents.

Base de dades del ajuntament de Naut Aran. Diversos documents.

Benito, Pere (2015). "*Llibertat, protectorat, sobirania. Els aranesos i la Corona d'Aragó (1104-1283)*". *La reintegració de la Vall d'Aran a Catalunya*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, p. 22.

Bruna, David; Bruna, José Antonio (2015). *El sistema monetari de la Vall d'Aran*. *Acta Numismàtica*, 45,. Barcelona, pp 145-151.

Bruna Vilanova, José Antonio (2016). *Eth Sestèr o eth Galin, quin siguec eth tribut reiau dera Val d'Aran*. Jornades d'estudi "Pragmatica e Edictes Reiaus dera Val d'Aran. Juan Francisco de Gracia". Val d'Aran, 4-6 de novembre de 2016. Conselh Generau d'Aran, pp 227-236.

Brunet, Serge (2002). *Les prêtres des montagnes: La vie, la mort, la foi dans les Pyrénées centrales sous l'Ancien Régime (Val d'Aran et diocèse de Comminges)*. Aspet: PyrèGraph.

Carreras Martí, Joan (1984). *Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Vol. 16 Vall d'Aran*. Ed. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona, pp 18-19.

Coromines, Joan (1990). *El parlar de la Vall d'Aran. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*. Curial Edicions Catalanes. Barcelona.

Espinosa, Antonio (1793). *Relación al rey don Felipe III*. Facsímil propiedad del archivo parroquial de Vielha.

Llensá de Gelcen, Salvador (1951). *Breve historia de las medidas superficiales agrarias de la antigüedad y estudio particular de aquellas cuyo uso es tradicional en Cataluña*. Anales de la Escuela de Peritos Agrícolas y de Especialidades Agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura, vol.X.

Pojada, Patrici (1998). *Une vallée frontière dans le Grand Siècle. Le Val d'Aran entre deux monarchies*. Aspet, Pyrègraph.

Reglà i Campistol, Joan (1951). *Francia, la Corona de Aragón y la frontera pirenaica: la lucha por el valle de Arán siglos XIII-XIV*. Madrid: CSIC-Barcelona: Escuela de Estudios Medievales.

Sànchez i Vilanova, Llorenç (1995). *La Vall d'Aran: aproximació a la vicissitud i trajectòria històrica que ha influït la singularitat del poble aranès*. FISA-Escut d'or, S.A. Barcelona.

Sanllehy Sabi, Mª Àngels (2007). *Comunitats, veïns i arrendataris a la Vall d'Aran (s. XVII-XVIII): dels usos comunals a la dependència econòmica*. Tremp: Garsineu, 1 vol.

Sanllehy Sabi, Mª Àngels (2007). *Comunitats, veïns i arrendataris a la Vall d'Aran (s. XVII-XVIII): dels usos comunals a la dependència econòmica*. Tremp: Garsineu, 2 vol.

Sanllehy Sabi, Mª Àngels (2014). *Es responses dera Val d'Aran as qüestions de Francisco de Zamora*. Garsineus Edicions. Tremp.

Soler i Santaló, Juli (1906). *La Vall d'Aran: Guia Monogràfica de la comarca*. Barcelona, L'Avenç.

Valls Taberner, Ferran (1987). *Privilegis i Ordinacions de la Vall d'Aran*. Promocions i Publicacions Universitàries, S.A.

Vigue i Viñas, Jordi (1987). *Catalunya Romànica. Vol. XIII. El Solsonès. La Vall d'Aran*. Ed. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona, pp 332-335.

-Webgrafia:

Archiu Generau d'Aran. Diferents documents.

<http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/numRegistresSimple.do;jsessionid=93A35A5CC1516FAD91F7CF300CD0C786>

Baqueira-Beret. Preu forfaits.

<https://www.baqueira.es/estacion/forfaits-baqueirapass/>

Catalogació de les muntanyes públiques

http://agricultura.gencat.cat/es/ambits/medi-natural/gestio-forestal/dar_boscoss_publics/dar_catalog_forests_utilitat_publica/

La reintegració de la Vall d'Aran a Catalunya.

https://books.google.es/books?id=9GlUDQAAQBAJ&pg=PA4&lpg=PA4&dq=reintegracio+de+la+vall+d%27aran+iec&source=bl&ots=-CEy7MwrGr&sig=ACfU3U2eeG7F8aR-n0xKXm9GTZljizWGRg&hl=ca&sa=X&ved=2ahUKEwiq5-nBiI_pAhWG3oUKHaYUCr0Q6AEwB3oECAoQAQ#v=onepage&q=reintegracio%20de%20la%20vall%20d'aran%20iec&f=false

Mòdol, Josep Ramon (2018). Termes tradicionals dels pobles d'Aran.

https://territori.gencat.cat/web/.content/home/06_territori_i_urbanisme/IDAPA/30_documentacio/estudis/bens_comunals/text_comunals_Aran.pdf

Ordinaciones, pragmática y edictos reales de Juan Francisco de Gracia 1616. Biblioteca virtual del patrimonio bibliográfico Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

bvpb.mcu.es/es/consulta/registro.cmd?id=438886

Wikipedia. Definició de Estéreo.

[https://es.wikipedia.org/wiki/Estéreo \(unidad\)](https://es.wikipedia.org/wiki/Estéreo)

7. Annèxes

Annèxe 1. *Transcripcions*

Capítols e ordenacions dera vila de Salardú hèts er an 1648 e confirmats er an 1793

Transcripcion en catalan antic

“Es com bui que contam al deluns de Pascua lo any 1648 com en la vila de Salardu esent tot lo consell aplegat, o, la major part de aquel an capitulat y ordenat que de aquesta ora en debant o en abant que vacant una o ninguna plasa del consell que ningun propi seu de presentase per dita plasa vachant que la vila se areste senyora ab saluda de dita plasa sino que iage ereu ab salut de dita casa solament dit hereu no sie de mals costums y tambe les demes plases vachants son reserbades a la vila que la vila fara lo que ven vist les sie de dites plases tret per copia de vero ad verum Pere Fonta escriba de dita vila de Salardu y ara de present dia 28 de janer de 1793. Nosaltres los aballs nomentats y firmats refrendam dits capitulls en lo lloch acostumat en la casa de la vila nomenada la sala manats per lo consul nobelari porta per porta en pena de obediencia conforma altres vegades se solen manar pera tenir consell eo consells presihint en dit consell per Abadia de Barbara Batlle de dita vila Pere Andreu Espanya de Aloy prior de Pujolo y conseller en cap de dita vila Feliph Abadia de colat consul mallebador Joan Pere Abadia de la tor nobelary Manel Salis lo sr doctor lamota Joan Moga del quech Borthomeu Prat Joan Paris Moga Thomas Espanya de Feliph Francisco Porta Andreu Coy berdie thomas Espanya cirurgia Pere Joan Coy de salau Francisco Abadia Llorens Joan Espanya de peritg Borthomeu Saforcada Narcis Coy berdie Angel mola Joan Moga de Uxina Domingo Silera Estebe Soler Francisco Vidal Pere Joan Comes Pere Andreu Porta Pere Forga ab los demes del consell los presents per lo ausents tots unanimes y concordes han concordat y deliberat los capitulls següents tot ab jurament.

Primerament capitulam y ordenam que lo capitul dalt escrit tingue valor ara de present y en tot lo temps esdevenidor y lo refrendam bui dia 28 de janer del any 1793.

Segonament capitulam y ordenam ara de present que qualquier abitant o abitants que volguessen entrar en lo consell per les plasses mortes que no se ni pugue atmetre ningun baix de jurament reserbant si son contents tots los que componen dit consell existents donant son bot cadau que se admetie pagant lo que los srs del consell ataxarany dit consell determinaran lo que voldran de dita taxa reserbanse dit consell amus y duenyus.

Terseraments capitulam y ordenam ara de present y en temps esdevenidor que qualquier gendre entrara en la vila que tingues plasa de consell la casa y demanas la plasa del conselh que no se pugue atmetre sino que fos fosent de vot i parer del dit consell pagant lo que los srs del consell sira de son agradu.

Quartament capitulam y ordenam que qualsebol entrara en lo consell ab tal que sie hereu de la casa propia del dit consell pagara del dia de la entrada vint rals.

Quintament capitulam y ordenam que qualsevol gendre entrara en la vila pagara de filarlu lo que los srs de la vila eo consell boldran tan que se case ab ereba com ab altres de dita vila de Salardu tot a la presencia y testimonis de Pere Saforcada y de Ramon Abadia los dos de Salardu.”

Document de 1793: plet sus Montgarri que namente totes es directrius de com estan dividides es montanhes mancomunades des de 1614

Transcripcion en catalan antic

“In Deí nomíne ejus gracia amen noverínt uníversi e singuli presentes pariter et futurí quod anno a nativitate dominí millessimo sexagessimo decimo quarto et die vero vigessima terciá mensís octobrís in platsa publica vulgo dieta pujolo nos Ramon Badia del lloch de tredos lo any present Príor de Pujolo Andreu Sangen del lloch der Gessa sosPrior de Pujolo lo añ present Blassí Coy, Pey Vilo espaniolet forga consols de Salardu lo any present, Joan Moga de sabastía, Blassí Coÿ absent, Bernat espanía absent Laurens Dò, Pau Vilo, Joanet Forga, Pey Saforcada, Joan Dó, Andreu Salis, Ramon Espanía, Joan Sole, Joan Espania de Aloÿ, Spañolet Solé Silera absent, Bernat Forga, Miquel Nogues, Blasí Coÿ, Arnaut Badia, Peÿ Coÿ Delauera, Peÿ Coÿ de peyroto, Peÿ For, Sabastia For absent, Blassi Moga, Jayme Soler, Peÿ Ademá, Andreu Coÿ, Joan Fonta, Joan Morello, Pau Fonta, Frances Badía, Sabastía, Joan Silera, Joan Gares, Martí Espanía prohomens, y homens de dit consell de la vila de Salardu, Espaniolet Sobrino consol del lloch de Tredos lo any present, Joan Joseph Espania, Joanet Ricart, Andreu Serbat, Barthomeu Moga, Barthomeu Paba, Laurens jermes, Peÿ Sole, Arnaut Rella, Joan Espania dit Joanet Caudera, joan del Coso, Borthomeu Monge Blasí Amiéll, Joan Badia dit del Mestre, Joanet Amiéll, Peÿ Moga, Bernat Bordes, Blasí Palome, Sebastia Ast homens, ÿ prohomens del consell del lloch de Tredos, Matheu Ane, Joan Robert consols lo any present del lloch de Tredos, Gorgue Nicolau Moga, Joan Spÿ, Domingo Estrada, Sebastía Moga, Joan Roig, Peÿ Moga, Ramon Estrada, Esteve Estrada, Peÿ Moreno alias Perix, Blasi Moga, Matheu Molie, Peÿ Mola, Peÿ Moga, Peÿ Estrada, Peÿ Tarrau, Peÿ Peÿro homens y prohomens del consell del lloc de Bagergue: Esteve Blanch, S Andreu, consols del loc de Unía lo present any, Thomeu Adema, Blasí Blanch, Peÿ Moga, Peÿ Espanía dit de Butan, Arnaut St Germes, Pere Espanía, Thomeu Moga, Miquel Moga absent, Miquel Adema, Sabastia Saperisa prohomens, ÿ homens del consell. Loc de Unía: = Joan Pont consol lo present any del loc de Gessa, Joan Moga, Felip Riu, absents, Andreu Riu, Andreu Tersa, Joan

Riu, Andreu Riu, Ramon Moga, Guillem Riu, Joan Bernat Coï prohomens, y homens del consell del loc de Gessa.

Atendent y considerant que les montanies de Bassibe, Beret Debant, Barimanola, la Barimania, Riuporque, y Gireta, lo Forcall, Parros, Beret Darre de temps immemorable de esta part foren comunes, y pròpies de les dites universitats de Salardu, Tredos, Bagergue, Unia, y Gessa, y dels singulars de aquelles, y que dites universitats de Pujolo lo acostumaben de arrendar les dites montañes un anys ab altres en Cent setanta, y tres lliures dotse sous moneda Barcelonesa, les quals per mal orde govern, y administració dels regidors de dites universitats, se gastaben, y despenien quiscun any en notable dany dels comunitats e universitats de dites viles y singulars persones de aquelles: y atendent, y considerant que atocabe dels dits rendaments si aquells fossen estats governats, y distribuïts be, y degudament, y coforme raho, y justícia a raho de trenta y un sou moneda Barcelonesa per quiscun foch com sie cent que en dites universitats de Pujolo dalt anomenades haze cent dotse fochs es a saber en la de Salardu quaranta, y tres fochs en lo loc de Tredos vint, sinch fochs, en lo loc de Bagergue desaset fochs en lo loc de Unia tretse fochs, en lo loc de Gessa catorse fochs; y atenent, que es cosa mes util, y profitosa a les dites universitats, y singulars de aquelles partir entre si les dites montañes, a efecte, que quiscuna universitat se puga utilar y aprofitar de la part, y porcio que li atocara que no tenir aquelles en comú com la experiència de molts anys en esta part, y de tant temps que no hi ha memòria de homens en contrari mostre que les dites universitats no reben ni han rebut profit algu de rendaments dites montañes, com aquells alguns particulars qui portaben lo govern y administració aquelles se despenien, y defraudaben, y convertien en particulars y utilitat de particulars y en gran daný de la comunitat comuna, per so volent reparar dits danis trauerer, y lebar los dits abusos, y prevenir que en lo esdevenidor lo profit, y utilitat de dites montañes se convertes que en utilitat comuna y singular de dites universitats la utilitat de les quals atesa, y ab mandat consell considerada desi y certa licencia havem fet y fem per nos y per los nostros esdevenidors presents, y ausents de dites montañes la devisio seguent: Primerament condant a quinze reals y mitg per foch monten los fochs a la vila de

Salardu y Tredos Sexanta vuit fochs, sumen vuintanta set ducats, y deu reals condant dotse reals per ducat, y vint ardots per real moneda corrent en la present Val d'Aran y per paga de dita cantitat azo que a les universitats de Salardu, y Tredos les montañes següents: - condant conforme los rendaments de dites montañes eren rendades en lo any present, primo la montaña de Barimaniola, montaña de Riuporque, y Gireta confronte la montaña de Bassibe dam Bassibe de Pallas a orient a mitg jorn dam la montaña de Baqueira montaña de dits pobles, a ponent ab lo comu de dits pobles, aquilon dam la montaña de Beret debat, la montaña de Beret debat confronte a part orient dam la montaña de Gessa Barimania montaña de Gessa, a mitg jorn dam la montaña de Bassibe de dits pobles a ponent dam Beret darre montaña comuna de tot pujolo, aquilon dam la montaña de Barimania la montaña de dits pobles. La montaña de Barimaniola confonte, a orient dam la montaña de Barimania montaña de Gessa a mitg jorn dam la montaña de Beret debat, a ponent dam lo fluví de noguera dam Barimania, la montaña de Riuporque, y Gireta confronte a orient dam la montaña de mongoso terme de Pallas, a mitg jorn dam lo fluví de noguera, a ponent dam la montaña del forcall, y lo terme de casa nostra señora de mongarrí, aquilon dam lo terme de Gasconia Atoque a les universitats, y comunitats de Unia, y Bagergue a trenta fochs preu sobredit les montañes del forcall, y de Parros, confronte la montaña del forcall a part de orient dam la montaña de Riuporque, y lo terme de la casa de nostra señora de mongarrí, y lo port de Orla, a mitg jorn dam la montaña de Parros, a ponent dam dita montaña, aquilon dam lo terme de Gasconía, y la montaña de Montoliu montaña de dits pobles de Unia y Bagergue; La montaña de Parros confronte a solipent dam la montaña del forcall, a mitg jorn dam la montaña de Beret darre montaña comuna de Pujolo, y lo fluví de noguera a ponent dam dita montaña comuna de Pujolo, y les e terme de Unia y Bagergue aquilon confronte dam la montaña de lana, y la montaña del forcall montaña de dites universitats de Unia y Bagergue, per compliment de paga, y satisfacio de las cantitats de quiscuna de les parts conforme amunt esta escrit son tornadós les universitats de Salardu, y Tredos quinse ducats, y deu reals moneda sobredita, y asso en quiscun any pagats lo dia de la festividad de nostra señora de Agost en dines comntans, y asso per la

mes valor que los predits de Unia, y Bagergue tenen en dites montañes de Forcall y Parros, y les universitats de Salardu, y tredos han de rebrer per no abayxar les sues montañes a compliment de la predita cantitat si acas que no pagaben los dits quinse ducats, y deu reals a la predita jornada, que en tal cas los consols de Salardu, y Tredos los que son, y seran puguen pendre bestiars al doble de los predits de Unia, y Bagergue per satisfacio de la predita cantitat, y asso sin degun refus, ni apel a deguna justícia tant espiritual, com temporal ni contradiccio deguna subpena de ensidia en les penes deball escrites.

La montaña de Barimania atoque a la universitat de Gessa la qual confronte a part orient dam la montaña Bonabe terme, y montaña de pallas a mitg jorn dam la montaña de Bassibe de pallas a ponent dam Beret dabant, y Barimaniola montañes de Salardu Tredos, aquilon dam lo fluvi de noguera, y part de la montaña de Benabe, son tornados les universitats de Salardu y tres a la universitat de Gessa un real en cascun any pagat a la dieta de los de Unia y Bagergue ab la mateixa rigor y penes: mes que les montañes que han salades en la casa de nostra señora de mongarrí, que son Barimaniola, Riuporque, y Gireta, forcall y Parros sien tinguts de portar a salar los formatjes se faran en les predites montañes als dits salades y pagar un escut, y formatge per saladé per tant que nostra señora no pergue la caritat predita: mes que los de Gessa, com abans de la partició de ditas montañas no podien entrar en la montaña de Beret darre fins al dia de la festa del Apostol St Jaume ab sos bestiars per pasturar, y dormir en dita montaña, que desta hora abant paguen entra ab sos besties propís, y no mes en dita montaña lo dia de la festa del màrtir St Sabi del mes de juliol: mes que dita montaña de Beret darre sie comuna de tot Pujolo, y perquè peixen tots al acostumat ab sos propis bestiars: mes les piñores se faran en dita montaña comuna sien fetes per los consols de pujolo los que son, y seran, y la piñora o piñores sien del consol, o consols que les faran sinó que de amistat ne vulguin donar part a altres consols: mes que los bestiars que peixeran en la montaña de Beret debat puguen peixer en la montaña de Beret darre del camí aball que va a mongarrí del señal de Guell de Garona fins al riu de Barlongeta, que del camí aball degun consol no puga piñora degun gener de bestia de la montaña de

Beret debat, y ningú no pogue fer piñores sinó los consols, y no altre per tant que son a jurament mes les piñores, y estimates si sen fara fora de la montaña comuna en altres montañes, que en tal cas, que les piñores, o, estimates sien de los pobles de quí seran les montañes mes los pasatges de los bestiars de les predites montañes, tant especials, com comunes tant de los habitants, com de los estatjants sien per los llocs acostumats: mes que en la montaña de Riuporque de les termes barres, y senials aball posades por los consols, y prohomes de Pujolo que tots los habitants de Pujolo, voldran forjar tinguin libertat de forjar sin ninguna contradicció: mes dit consell, y universitats de tot Pujolo se han liurades les predites montañes les unes parts a les altres pera ara, y sempre franques y quíties, de totes sarjes tant eclesiàstiques com seculares ab sas confrontacions, entrades, y eixides, pertinencíes, y llibertats que cada qual ne pogue fer de elles a sas meres, y planes voluntats com a coses sues propríes.”

Capitulacion deth libre de capítols de Vielha der an 1625 que restringís er accès des forastèrs as places de huecs

Transcripcion en catalan antic

“Capitulacio feta per lo consell de la vila de viella per acceptar en focs de vila algu que non sie.

Tots prohomens y homens del consell de dita vila de viella representant tota la universitat de dita vila de viella hagut primer madur colloqui y deliberatiu unanimes y concordades determinaren ordenaren y capitularen que de aquesta hora en avant pera reprimir lo quau y notable abús se fa en acullir estatgans en focs de vila per medi de convits y amistats en notable dany de la vila y de las viudes y pubills que nos pogue acullir en focs de vila ni aculli ni afilla ninguna persona que no tinga casa borda ort canaman y una terra y un prat y que voltra de las comestions acostumades agen de pagar en dines comptants en poder del clauari de dita vila de viella quiscu que planira a la vila tenint dites pertinentias acullir en focs de vila quinse ducats araho de 12 reals per ducat y per real 20 ardots moneda corrent en la present vall abans que puguen entrar en consell y abans que no gaudisquen de ninguna regalies de la vila es per quant abans del present capítol son estats acceptats en focs de vila paulet Anglada dit de barreu Domingo malla y joan sala del moset determina dita vila que pera ajudar a les obres y fabricas de la vila que es paguen en mans poder del clauari que de present es cada 6 ducats en bona moneda corrent en la present vall y que sempre y quant dits Anglada y malla no tindran casa pròpia que sien haguts per desafillats sens altra consulta y que lo present any tots tres agen de pagar talla de la terra y que no puguen anar a consell ni gosar de les regalies de la vila que primer no age passat un any y un dia y totes las ditas cosas prometeren tenir y firmar perpètuament sots pena de sperjuri y aci ho juraren en presencia de dit Burgarol notari de dit consell.”

Annèxe 2. Darrèr contracte signat entara explotacion de husta ena muntanya de Varicauva

**Entitat Municipal
Descentralizada
de Vilac**

**Entitat Municipal
Descentralizada
d'Aubèrt**

**Entitat Municipal
Descentralizada
de Gausac**

PLIEGO DE CONDICIONES ECONÓMICO ADMINISTRATIVAS QUE REGIRAN EL APROVECHAMIENTO DE MADERAS EN EL MONTE DE UTILIDAD PÚBLICA NÚMERO 286 DENOMINADO "VARICAUVA" PERTENECIENTE A LAS ENTIDADES MUNICIPALES DESCENTRALIZADAS DE VILAC, DE AUBÈRT Y DE GAUSAC.-

1.- OBJETO DEL CONTRATO

El presente contrato tiene como objeto el aprovechamiento de la madera del Monte de Utilidad Pública número 286 denominado "Varicauva", en una cuantía aproximada de 1.121,47m³; perteneciente a las Entidades Municipales Descentralizadas de Vilac (50%), de Aubert (30%) y de Gausac (20%); de acuerdo con el Pliego particular de condiciones técnico-facultativas aprobado por Conselh Generau d'Aran.

2.- RÉGIMEN JURÍDICO DEL CONTRATO

El contrato es de carácter privado. Se regirá en cuanto a su preparación y adjudicación por el Real Decreto Legislativo 3/2011, de 14 de noviembre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Contratos del Sector Público y normativa administrativa, y por lo que se refiere a sus efectos y extinción por las normas de derecho privado que sean de aplicación.

Así que, su preparación y adjudicación se regirá por lo establecido en el presente Pliego de condiciones económico-administrativas particulares y el Real Decreto Legislativo 3/2011, de 14 de noviembre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Contratos del Sector Público y el Real Decreto 1098/2001, de 12 de octubre.

La jurisdicción contencioso-administrativa será la competente para resolver las controversias que surjan entre las partes del presente contrato, respecto a su preparación y adjudicación y la jurisdicción civil será la competente respecto a los efectos y extinción del presente contrato.

3.- PRECIO

El precio base fijado por la administración forestal es de 17.058,00 euros y el precio índice es de 21.322,50 euros.

Y el precio tipo fijado por la Junta Vecinal para la licitación es de 17.058,00 euros.

No se admitirán proposiciones inferiores al precio tipo.

4.- FIANZA

**Entitat Municipal
Descentralizada
de Vilac**

**Entitat Municipal
Descentralizada
d'Aubèrt**

**Entitat Municipal
Descentralizada
de Gausac**

Los licitadores han de constituir una fianza provisional del 2% del precio tipo de la licitación.

El adjudicatario ha de constituir una fianza definitiva equivalente al 5% del importe de adjudicación, en los términos indicados en la legislación de contratos de las administraciones públicas.

5.- DURACIÓN DEL CONTRATO

El contrato tendrá una duración máxima de dos (2) años, a contar desde la expedición de la licencia de disfrute. Esta licencia debe expedirse el mismo año de la adjudicación.

6.- LICITADORES

Podrán concurrir a la licitación todas aquellas personas físicas o jurídicas que tengan capacidad jurídica y de obrar conforme a las normas de derecho civil y no estén incurso en ninguna de las causas de incapacidad o incompatibilidad para contratar con las administraciones públicas, aplicándose lo establecido en el Real Decreto Legislativo 3/2011, de 14 de noviembre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Contratos del Sector Público.

7.- OBLIGACIONES DEL ADJUDICATARIO

Son obligaciones del adjudicatario:

1. Estar en todo momento al corriente de sus obligaciones fiscales y sociales.
2. Obtener de la administración forestal del Conselh Generau d'Aran la licencia para el aprovechamiento de las maderas.
3. Remitir a las EEMDD de Vilac, de Aubèrt y de Gausac copia de esta licencia antes de iniciar el aprovechamiento.
4. Suscribir una póliza de seguros que responda de los daños que puedan producirse.
5. El pago del precio de la licitación, del importe de los anuncios de la licitación y todas las tasas que imponga la Administración forestal para la expedición de la licencia del aprovechamiento.
6. Ejecutar el aprovechamiento ocasionando los mínimos perjuicios al medio ambiente y evitar los posibles conflictos con los vecinos de los municipios limítrofes.
7. El adjudicatario deberá ejecutar materialmente el aprovechamiento.

8.- DERECHOS DEL ADJUDICATARIO

Annèxe 3. Liquidacion der exercici 2017-2018 deth cànon: aguesta a estat enquiath moment era que mès sòs s'a ingressat.

AJUNTAMENT
DE
NAUT ARAN
Val d'Aran (Lleida)

C/ Balmes, 2
CP: 25598 Salardú
Naut Aran (Lleida)
Telf: 973644030
P-2523300-H

info@nautaran.org - www.nautaran.org

REPARTO CANON TEMPORADA 2017-2018

Los representantes de la EMD de Bagergue, Unha, Gessa, Tredòs y el Alcalde de Naut Aran, establecen los criterios para repartir el Canon de Baqueira Beret, SA de la temporada 2017-2018, según convenio firmado entre ellos y la citada empresa en noviembre de 1996.

- SE APLICAN LOS SIGUIENTES CRITERIOS

Monte 297 – 5.735 Ha según informe del Arquitecto Municipal de Naut Aran.

Monte 298 – 823 Ha según Departamento de Agricultura de la Generalitat.

El monte 297, denominado Bandoles Dosal, tiene fuegos repartidos entre Tredòs (25 de 68) y Salardú (43 de 68).

El monte 298, denominado Beret d'Arrè, tiene 112 fuegos repartidos entre:

Salardú – 43/112
Tredòs – 25/112
Unha – 13/112
Bagergue – 17/112
Gessa – 14/112

Se efectúa un reparto de la cantidad abonada por Baqueira Beret, SA de la temporada 2017/2018 que es de: **1.509.713,04 € (UN MILLÓN QUINIENTOS NUEVE MIL SETECIENTOS TRECE EUROS CON CUATRO CENTIMOS)**, en una parte por Ha y en otra por fuegos.

Se toman en el reparto por fuegos el total de las montañas que son $68+112=180$ Fuegos y se divide por el total ingresado dando un precio de euros: 8.387,29 €.

A cada propietario se multiplica el número de Fuegos por dicho importe, dando el que corresponde a cada uno.

En cuanto al reparto por Ha se suman las dos superficies:

Monte 297	5.735 Ha
Monte 298	<u>823 Ha</u>
	6.558 Ha

Y se divide la cantidad a repartir de 1.509.713,04 € por el total de Ha, lo cual da un precio de: 230,20 € por Ha.

Huecs e galins

AJUNTAMENT DE NAUT ARAN
Val d'Aran (Lleida)
C/ Balmes, 2
CP: 25598 Salardú
Naut Aran (Lleida)
Telf: 973644030
P-2523300-H

info@nautaran.org - www.nautaran.org

Se multiplica la superficie de cada monte por el precio por Ha resultando lo que se tiene que repartir por cada monte:

Monte 297	5.735 Ha	x	230,20 € por Ha =	1.320.250,73 €
Monte 298	823 Ha	x	230,20 € por Ha =	189.462,31 €

Y a continuación se reparte la cantidad de cada Monte por el número de Fuegos:

Monte 297	–	1.320.250,73 dividido por: 68 =	19.415,45 €/Fuego
Monte 298	–	189.462,31 dividido por: 112 =	1.691,62 €/Fuego

Y a continuación se multiplica el valor de fuego por el número de fuegos que posee cada propietario en cada monte, consiguiendo así el valor total de reparto de cada uno.

Teniendo en cuenta que hemos repartido dos veces, por Ha y por fuegos, el importe obtenido es doble, y por tanto habría que sumar los dos resultados finales y dividirlos por dos, obteniendo así el resultado final que tendría que tocar a cada propietario.

El alcalde

César Ruiz-Canela Nieto

EMD Gessa

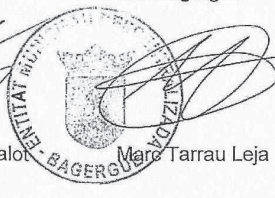
Marcos Amiel Moga

EMD Tredòs

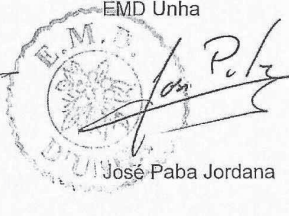
Casimir Viló Arnalot

EMD Bagargue

Marc Tarrau Leja

EMD Unha

José Paba Jordana

Salardú, Naut Aran, diciembre de 2018

Huecs e galins

AJUNTAMENT
DE
NAUT ARAN
Val d'Aran (Lleida)

C/ Balmes,2
CP:25598 Salardú
Naut Aran (Lleida)
Telf:973644030
P-2523300-H

info@nautaran.org - www.nautaran.org

Monte 297   5.735 Ha
Monte 298   823 Ha
                             6.558 Ha

1.509.713,04 € Dividido por: 6.558 Ha = 230,20 € por Ha

Monte 297 -   5.735 Ha   x   230,20 € por Ha = 1.320.250,73 €
Monte 298 -   823 Ha   x   230,20 € por Ha = 189.462,31 €

Total ..... 1.509.713,04 €

Monte 297 -   1.320.250,73 € Dividido por: 68 = 19.415,45 € por fuego

Monte 298 -   189.462,31 € Dividido por: 112 = 1.691,63 € por fuego

Total ..... 21.107,08 €

Salardú .-   43 x 19.415,45 € = 834.864,43 €
                             43 x 1.691,63 € = 72.739,99 €

Total ..... 907.604,42 €

Tredòs .-   25 x 19.415,45 € = 485.386,30 €
                             25 x 1.691,63 € = 42.290,69 €

Total ..... 527.676,99 €

Unha .-   13 x 1.691,63 € = 21.991,16 €

Bagergue.-   17 x 1.691,63 € = 28.757,67 €

Gessa.-   14 x 1.691,63 € = 23.682,79 €

Huecs e galins

AJUNTAMENT
DE
NAUT ARAN
Val d'Aran (Lleida)
C/ Balmes,2
CP:25598 Salardú
Naut Aran (Lleida)
Telf:973644030
P-2523300-H

info@nautaran.org - www.nautaran.org

FUEGOS.-

68+112= 180

1.509.713,04 € Dividido por: 180 Fuegos = 8.387,29 €/Fuego

Salardú.- 43 + 43 =86 Fuegos x 8.387,29 €/Fuego = 721.307,34 €

Tredòs.- 25 + 25 =50 Fuegos x 8.387,29 €/Fuego = 419.364,73 €

Unha.- 13 = 13 Fuegos x 8.387,29 €/Fuego = 109.034,83 €

Bagergue.- 17 = 17 Fuegos x 8.387,29 €/Fuego = 142.584,01 €

Gessa.- 14 = 14 Fuegos x 8.387,29 €/Fuego = 117.422,12 €

Total ..... 1.509.713,21 €

RESUMEN TOTAL

Salardú:	<u>907.604,43 € + 721.307,34 € =</u>	814.455,88 €
	2	
Tredòs:	<u>527.676,99 € + 419.364,73 € =</u>	473.520,86 €
	2	
Unha:	<u>21.991,16 € + 109.034,83 € =</u>	65.513,00 €
	2	
Bagergue:	<u>28.757,67 € + 142.584,01 € =</u>	85.670,84 €
	2	
Gessa:	<u>23.682,79 € + 117.422,12 € =</u>	70.552,46 €
	2	
TOTAL	1.509.713,04 €	

